

TOPLUMCU KURTULUŞ

SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ

Sayı 4 / Kasım Aralık 2022

EKİM DEVRİMİ VE SOSYALİZM DOSYASI

*Ekim Devriminin
105. yıldönümü kutlu olsun.
Şu anda bütün dünyada
Ekim Devrimini iptal etme
girişimini geriye çevirme iradesi
adım adım güçleniyor.
Emperyalizme ve
kapitalizme karşı
yeni devrimler dönemindeyiz.
Ekim Devriminin amaçları
her zamankinden
daha güncel.*

10/ ŞİİR OKUMAK
NEYE YARAR

86/ EDEBİYATLA
İLERLEMEK

58/ HALK ENFLASYONUN BEDELİNİ
ÖDEMEK İSTEMİYOR

79/ KIRACI MIYIZ BU DÜNYADA?
KRİZE DÖNÜŞEN BARINMA SORUNU

DEĞERLİ OKURLARIMIZ, MERHABA

*İşçi sınıfının ve ezilen
halkların sömürüye
karşı başkaldırarak
gerçekleştirdiği
Büyük Ekim Devriminin
105. yılı kutlu olsun!*

*Ekim Devrimi dünya
halklarına eşsiz kazanımlar
sağladı. Ancak bugün
emperyalizm bu gerçeği
unutturmaya çalışıyor.
Elbette büyük insanlık tarihi
belleğin silinmesine
izin vermeyecektir.*

*"Ekim Devrimi ve Sosyalizm"
başlıklı dosyamızı ve
bu konuyla bağlantılı olarak
Sovyetler Birliği ile Türkiye
halklarının dostluğunu ve
dayanışmasını
hatırlatıcı nitelikte
"Tarihten bir belge"yi siz
okuyucularımıza sunuyoruz.*

*Bu sayımızda Türkiye
Solunun Ukrayna'daki
savaşa ilişkin yaklaşımlarını
değerlendirmeye başlıyoruz.*

*Ayrıca, dergimizde
madenlerdeki iş cinayetleri,
krize dönüşen barınma
sorunu, enflasyon bedelinin
halka ödettirilmesi, "25
Kasım ve Mirabal Kardeşler"
konulu yazılarımızı ve
edebiyat söyleşimizi
bulabilirsiniz.*

İyi okumalar diliyoruz!

FATMA ŞENDEN ZIRHLI

Genel Yayın Yönetmeni

SIYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ

KASIM ARALIK 2022

Sayı 4 / İki ayda bir çıkar

YAZI KURULU

Fatma Şenden Zırhlı
Fethiye Kabataş
İsmail Kaplan
Nöber Özyürekoğlu
Nurdan Bürüngüz
Onur Balcı
Rıza Köse

ULUÇINAR Sanat Basın Yayın Reklam
ve Turizm Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
adına sahibi ve
sorumlu yazı işleri müdürü **Onur Balcı**

YAYINEVİ SERTİFİKA NO 44767

ADRES Karlıktepe mh. Saka sk. Morsaj apt.
Blok No 7/4 Kartal İstanbul 0 216 517 80 00

ABONELİK posta@toplumcukurtulus.com

ARKA KAPAK GÖRSELİ Emre Aluç

GRAFİK TASARIM Nöber Özyürekoğlu

ESER GÖNDERİMİ

Makale, İnceleme, Araştırma,
Öykü, Şiir, Görsel
posta@toplumcukurtulus.com

Gönderilen eserlerin daha önce hiçbir yer-
de yayınlanmamış olması gerekmektedir.

BASIM YERİ Berdan Matbaacılık

Maltepe mh. Davutpaşa cd. Güven İş
Merkezi C Blok No 215-216 Topkapı İstanbul
0532 377 03 01 - berdanmatbaa@gmail.com

BASIM YERİ SERTİFİKA NO 45750

04/ YAŞASIN CUMHURİYET

07/ 25 KASIM VE MİRABAL KARDEŞLER

10/ ŞİİR OKUMAK NEYE YARAR
Süleyman İleri

12/ EKİM DEVRİMİ VE SOSYALİZM DOSYASI
İsmail Kaplan

14/ Sovyet Sosyalizminden Çıkarılacak Dersler

32/ Ekim Devriminin 100. Yılında Günümüz Dünyası

45/ Şu Emperyalizm İddiası

50/ 8 Mart Niçin Emekçi Kadınlar Günüdür?

50/ 8 MART NİÇİN EMEKÇİ KADINLAR GÜNÜDÜR?
Fatma Şenden Zırlı

58/ HALK ENFLASYONUN BEDELİNİ ÖDEMEK İSTEMİYOR
Onur Balcı

65/ TÜRKİYE SOLUNUN UKRAYNA'DAKİ SAVAŞA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI
Fatma Şenden Zırlı

75/ MADENLERDE İŞ CİNAYETLERİNE SON!
Rıza Köse

79/ KİRACI MIYIZ BU DÜNYADA?
KRİZE DÖNÜŞEN BARINMA SORUNU
Nurdan Bürüngüz

86/ EDEBİYATLA İLERLEMEK
Söyleşi: Belgin Kırık

90/ TARİHTEN BİR BELGE

YAŞASIN CUMHURİYET

Başta işçiler, şehir ve köy emekçileri, sade yurttaşlar olmak üzere Türkiye halkı Cumhuriyetin 99. yılını coşkuyla kutladı. Milyonlarca insan kutlamalara katıldı. Yüz binlerce insan yürüyüşlerde, fener alaylarında, mitinglerde, basın açıklamalarında, etkinliklerde yer aldı.

Emperyalist işgalden, padişahlıktan ve Orta Çağ karanlığından kurtuluşun sevincini dile getirdi.

Cumhuriyet devriminin kazanımlarına sahip çıktı. Bağımsızlığı, işçi haklarını, kadın haklarını, laikliği, özgürlüğü, yurttaş eşitliğini savundu. İnsanca yaşama iradesini, işsizlikten pahalılıktan kurtulma özlemini haykırdı. Halka/ulusa/bütün yurttaşlara ait olması gereken ekonomik servetin ve siyasal iktidarın emperyalizmin işbirlikçisi bir avuç dolar milyarderi, banka ve holding sahibi, orta çağ kalıntısı tarafından gasbedilmesini protesto etti.

Cumhuriyet düşmanlığı

Buna karşılık, yurttaşların Cumhuriyet sevincini ve coşkusunu paylaşmak şöyle dursun, Cumhuriyete düşmanlıklarını dile getirenler de oldu.

İktidar partisi AKP'nin Meclis Grubu Başkan Vekili Mahir Ünal şöyle dedi: "Tarihteki en sert kültürel devrim Türkiye'de yaşanmıştır. Maalesef bir kültür devrimi olarak Cumhuriyet bizim lüğatimizi, alfabemizi, dilimizi, hasılı bütün düşünme setlerimizi yok etmiştir."

Orta Çağ özlemcisi gerici düşüncesini apaçık ifade etmeyi başararak kendi kendisini çürüten Ünal'ın çıkmazını bir yana bırakalım. İktidarın önde gelen bir yetkilisi olan Ünal, bu sözleriyle Cumhuriyet düşmanlığında sınır tanımadı-

ğını ortaya koymuş bulunuyor. Halktan büyük tepki alan Ünal'ın bu sözleri nedeniyle görevden alınması, işin özünü değiştirmiyor.

HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan ise partisinin Meclis Grubu toplantısında şöyle konuştu: "Cumhuriyetin 99. yıldönümünü geride bıraktık. Kuruluşundaki ademimerkeziyetçilik ve demokrasi fikrinin terk edilerek, yerine Kürtler ve Aleviler başta, tüm farklılıkların red ve inkârına dayalı tekçilik sisteminin devreye sokulmasıyla yaşanan 100 yıllık bir yıkım sürecinden bahsediyoruz."

Türkiye halkının yarı sömürgelikten ve yarı feodalizmden kurtuluşunu, yani devrimci ilerleme ve yükselme sürecini yıkım süreci olarak tanımlamanın nasıl bir devrim düşmanlığı içerdiği ortadadır.

İlerlemek ve yükselmek için

Türkiye halkı Cumhuriyetle ilerledi ve yükseldi. İşçiler, emekçiler, yurtseverler, emperyalizmin işbirlikçisi kapitalist çevrelerin Cumhuriyetin altını oymasına her aşamada karşı çıktı. Cumhuriyeti savundu ve daha da ileriye götürmek için mücadele etti. Cumhuriyet öncesine dönüş için mücadele eden gericiliği ve Cumhuriyeti parçalamak için uğraşan bölücülüğü hep mahkûm etti.

Türkiye halkı vatan cumhuriyet emek mücadelesini bu anlayışla sürdürüyor.

Bu anlayışa uygun olarak, Amasra'da 42 işçinin ölümüne yol açan maden patlamasının bir kez daha ortaya koyduğu kapitalist vurgunculuğa karşı çıkıyoruz. İşçinin can güvenliğine öncelik vermeyen sömürücü zihniyetin devlet işletmelerine de yayılmasını protesto ediyoruz.

Özelleştirmelerin iptal edilmesini istiyoruz. İşsizliği ve pahalılığı ortadan kaldırmak için devlet öncülüğünde planlı büyük bir kalkınma hamlesinin başlatılmasını savunuyoruz. Toplumcu ekonomiye geçmeliyiz.

"Yoksulluğu, yolsuzluğu, yasakları ortadan kaldıracamız" vaadiyle halktan oy toplayan AKP'nin yirmi yıllık iktidarında yoksulluğu derinleştirdiğini ve genelleştirdiğini, yolsuzluğu yaygınlaştırdığını, yasakları çok daha sistemli hâle getirdiğini ortaya koyuyoruz.

Dolar milyarderlerinden, finans kapital çevresinden derhâl servet vergisi alınması gerektiğini haykırıyoruz. İMF'nin Türkiye halkının insanca geçim sorununa çözüm olmadığını açıklıyoruz. İMF'nin hazır reçetesi olan kemer sıkma programlarının işçilere, çiftçilere,

memurlara, emeklilere düşman bir politika olduğunu anlatıyoruz.

Amerika ve İngiltere'deki büyük kapitalist fonlardan borç alarak ekonomiyi düze çıkaracağını iddia eden Kılıçdaroğlu'nun Amerika'nın "AKP'siz AKP" tuzağına düştüğünü gösteriyoruz. Bu tuzaktan derhâl kurtulması gerektiğini, CHP'nin ulusal kurtuluş ve Cumhuriyet programına dönmesinin zorunlu olduğunu anlatıyoruz.

Türkiye'nin NATO'dan hemen çıkmasını, bağımsız ve bağılantısız dış politikaya geçmesini, başta Suriye olmak üzere komşularıyla barışmasını, Amerikan kuşatmasını yarmak için NATO'ya karşı mücadele eden halklarla dayanışma içine girmesini istiyoruz.

Türkiye'nin çok ağırlaşmış sorunlarını çözmek, birliğini korumak ve dirliğini sağlamak için sosyalist, devrimci demokratik, ilerici yurtsever bütün güçlerin birleşmesi gerektiğini öne sürüyoruz. Sosyalist, devrimci, ilerici yurtsever parti ve sendikaların, bütün yurtsever güçlerin ulusal demokratik cephe içinde bir araya gelmesini, halkın demokratik iradesine dayanan ulusal birliğin kurulmasını, bu temelde birleşik halk hükûmetinin oluşturulmasını savunuyoruz.

Türkiye halkı, Cumhuriyeti savunacak ve ileriye götürecektir.

25 KASIM VE MİRABAL KARDEŞLER

Günümüzde andığımız veya kutladığımız diğer önemli yıldönümleri gibi, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü de yaşanmış ve unutulmaması gereken bir olaya dayanıyor.

Mirabal kızkardeşler, Patria, Minerva, Maria ve Dedé Mirabal, Latin Amerika'da bir ada olan Dominik Cumhuriyetinde Rafael Trujillo'nun diktatörlüğünü devirmeye çalışan "Agrupacion politica 14 de junio" (14 Haziran Siyasal Hareketi) isimli siyasi hareketi destekliyorlardı.

Mirabal kardeşler grup içerisinde "las Mariposas" (Kelebekler) adıyla biliniyordu. Kendileri de kısa süre önce cezaevinden çıkmış olan, Patria, Minerva ve Maria Mirabal kardeşler, 25 Kasım 1960 tarihinde, kasıtlı olarak Puerto Plata'da uzak bir cezaevine hapsedilmiş olan eşlerini ziyaret ettikten sonra, dönüş yolunda Schergen'deki dağ geçidinde rejimin polisi tarafından kurulan bir pusuda şoförleriyle birlikte öldürülmüş ve dövülerek katledilirler. Cinayeti örtbas etmek için olaya kaza süsü verilerek uçurumdan atılırlar, ancak bu cinayet karartılamaz ve açığa çıkar. Bundan sonra Mirabal kardeşler Dominik Cumhuriyeti'nde diktatörlüğe karşı ülke çapında verilen mücadelenin sembolü olur. 1961 yılında diktatör Rafael Trujillo vurularak öldürülür.

Kıvılcım dünyaya yayılıyor

1981 yılında Latin Amerikadaki ve Karayib Cumhuriyetlerindeki kadın hareketi 25 Kasım'ı şiddet mağduru kadınlara yönelik bir gün olarak anmaya başladı.

25 Kasım, 1999 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü ilan edilir.

Mirabal kardeşlerin son aylarını geçirmiş oldukları Salcedo'daki evleri, diktatörlük yıkıldıktan

sonra, onların anısına müzeye dönüştürüldü ve Dominik halkının özgürlük sembolü oldu. Müze dört kızkardeşten hayatta kalmış olan Dedé Mirabal tarafından vefat ettiği 2014 yılına kadar idare edildi. Üç kızkardeşin mezarları da bu müzenin arazisinde bulunuyor. Salcedo Eyaleti'nin adı 2007 yılında "Hermanas Mirabal" (Mirabal Kardeşler) olarak değiştirildi.

2000 yılından itibaren her yıl 25 Kasım'da Türkiye'de de Mirabal kız kardeşler anısına yürüyüşler ve etkinlikler düzenlenmeye başlandı.

Kadına yönelik şiddeti durduralım

Bugün kadına yönelik bir şiddet olayının yaşanmadığı neredeyse bir gün bile geçmiyor. Medyada "yine bir kadın cinayeti" şeklindeki haberler neredeyse sıradanlaştı, katledilen kadınlar, ev kadını, doktor, hâkim, sevgili, eski sevgili, nişanlı, eş fark etmiyor ne yazık ki. İçişleri Bakanlığı'nın resmî verilerine göre 2022'nin daha ilk 7 ayında 158 kadın cinayeti işlenmiş. 2021 yılında ataerkil şiddetle öldürülen kadınların sayısı ise 280 olmuş. Kadına yönelik şiddeti önlemek, şiddet ortamını doğuran nedenleri ortaya çıkarmaktan geçiyor. Kadına yönelik şiddete karşı mücadelede önemli bir yeri olan Mirabal kardeşleri bu vesileyle anıyoruz.

EKİM DEVRİMİNİN KADIN İŞÇİ VE KÖYLÜLERE NELER KAZANDIRDIĞINI ANLATAN SOVYET POSTERİ, 1920

28 yıldır cezaevinde olan şair İlhan Sami Çomak'a...

ŞİİR OKUMAK NEYE YARAR

Redif olur şairlerin buluşması şiirde
Saklı izleğinden yinelenen sözcüğün firar etmeye yarar

Vardiya çıkışı eve koşmak sevinci volta
Eğilip düşünün avluya açılan kapısını onmaya yarar

Kayısı çekirdeğinden teneffüs zilinden imgeler gelecek görüşüne
Alıp onları hücrene hayatlar etmeye yarar

Biberiye papatya ısırgan otu al gün aşırı
Sindirime kalbe ve mavi kırları yelken pencerede açmaya yarar

Geciken mektubun yarası için için kanar
Selamları öpücükleri güvercin sızına sürmeye yarar

Benim gençliğimden alsınlar saçlarını okşamaya
İssızlığının oyasına gergef olmaya yarar
İstesen de umuda bükülmeyiverir bazı geceden günler
Uçmayı eğirtip kumrulardan yakana ilıştirmeye yarar

Birkaç beyit ağılıyorum buraya senin satırlarına
Bu bağbozumunda içimizin üzümünü bir şaraba ezmeye yarar

Birinin açtığını öteki kapar
Yar yara yarar

Kaleminin dokunduğu kâğıdından operim sağlıcakla kal
Şairlere bir demde cem olmak yarar

SÜLEYMAN İLERİ

EKİM DEVRİMİ VE SOSYALİZM DOSYASI

İSMAİL KAPLAN

İnsanın insan tarafından sömürülmesine son vererek sosyalizmi ete kemiğe büründüren ve 74 yıl yaşatan 25 Ekim / 7 Kasım 1917 Devriminin 105. yıl dönümünü kutluyoruz. İlerlemeler, zaferler, gerilemeler, yenilgi, toparlanma çabası, yeniden ilerleme ve zafere doğru yürüyüşle geçen 105 yıl.

İşçilerin, şehir ve köy emekçilerinin ortak mülkiyete ve halkın kendi kendini yönetmesine dayanan toplumsal eşitlik özleminin ifadesi olan Ekim Devrimi, zafere ulaştığı topraklarda kapitalist sömürüye son vermekle kalmadı. Sömürge ve bağımlı ülkelerde ulusal kurtuluş savaşlarının ve bağımsızlığın baş destekçisi oldu. Kadınların kurtuluş hareketini yükseltti ve yaygınlaştırdı. Kapitalist ülkelerin işçi sınıflarına örnek oldu, onların daha iyi koşullarda yaşamalarının yolunu açtı. Emperyalist gericiliğin en saldırgan kolu olan faşizmin yenilmesinde belirleyici rol oynadı.

Kapitalizmin Ekim Devrimini iptal etme saldırısı anlamına gelen 1989-1991 karşıdevrimleriyle tek merkezli / tek kutuplu dünyada sömürünün nasıl yoğunlaştığını, ulusal bağımsızlığın nasıl ayaklar altına alındığını, kadınların nasıl haklarından yoksun bırakıldığını, gericiliğin nasıl hortlatıldığını, savaşların nasıl kışkırtıldığını, akıl bilim çağdaşlık, özgürlük eşitlik kardeşlik ilkelerinin nasıl yok edildiğini gördük. Felaketin ortasına düştük.

Fakat işçilerin, şehir ve köy emekçilerinin, sömürülen ve ezilen bütün insanların bu felaketten kurtulma mücadelesi hiç durmadı. Şu anda bütün dünyada Ekim Devrimini iptal etme girişimini geriye çevirme iradesi adım adım güçleniyor. Emperyalizme ve kapitalizme karşı yeni devrimler dönemindeyiz. Ekim Devriminin amaçları her zamankinden daha güncel.

SOVYET SOSYALİZMİNDEN ÇIKARILACAK DERSLER

Sovyetler Birliğinde 1985 yılında işbaşına gelen Gorbaçov ve çevresindeki kadrolar, ilkin sosyalist sistemde biriken sorunları çözme, tikanıklık ve bozuklukları aşma amacını taşıyan bir “sosyalist yenilenme” gereği üzerinde durdular. Belli belirsiz ve ikircimli adımlarla başlayan, “glasnost” (açıklık) ve “perestroyka” (yeniden yapılanma) parolasıyla hız kazanan bu yönelim, kısa sürede ülke içi ve uluslararası her temel konuda çarpıcı bir düşünsel dönüşüm öngören “yeni politik düşünce” olarak sistemleştirildi. Komünizm ideallerine, marksist-leninist öğretinin esaslarına ters düşen bu ideolojik sistem uluslararası komünist harekette büyük bir kargaşa yarattı. Dünyanın ilk ve en güçlü sosyalist devletini yöneten kadroların sosyalist-enternasyonalist projeye artık inanmadıklarını; kapitalist düzenin insanlığın ortak kaderi olduğunu; sosyalist devrimin ve sosyalist kuruluşun insanlığın normal gelişim yolundan bir sapma, “tarihî bir hata” olduğunu önce örtülü olarak, daha sonra açıkça dile getirdikleri ortamda meydana gelen iktidar boşluğundan yararlanan kapitalizm yandaşları büyük bir hamle yaptılar. Sosyalist sistem çözülmeye başladı.

Doğu Avrupa’daki sosyalist ülkelerin birbiri ardından kapitalizme teslim olmasını Sovyetler Birliğinin düşmesi izledi. 17 Mart 1991’de yapılan referandum katılan 147 milyon kişinin 112 milyonu, yani seçmenlerin yüzde 76.4’ü Sovyetler Birliğinin varlığını sürdürmesini istediği hâlde¹, Moskova Etnoloji ve Antropoloji Enstitüsü müdürü Valery Tishkov’un çarpıcı tanımlamasıyla, “merkezin harakiri yapması”ndan² yararlanan Rusya, Ukrayna ve Belarusya Cumhuriyeti yöneticileri Aralık 1991’de Sovyetler Birliğinin dağıtıldığını ilan ettiler. 1917 Ekim Devrimiyle başlayan sosyalist iktidar dönemi böylece resmen de sona erdi.

Sovyetler Birliği dağılılı sadece beş yıl oldu. Ancak, kapitalist restorasyonun sonuçları daha şimdiden bütün çarpıcılığıyla ortaya çıktı. İngiliz gazetesi *The Guardian*’a göre Rusya’da “reel ücretler beş yılda yüzde 40 azaldı. 35 milyon kişi, yani nüfusun yüzde 24’ü yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Sağlık, eğitim ve

1 Ronald Suny, “Incomplete Revolution: National Movements and the Collapse of the Soviet Empire”, *New Left Review*, sayı 189, Eylül-Ekim 1991, sayfa 122-123

2 Bkz, aynı yazı, sayfa 111

sosyal güvenlik bütçeleri sürekli küçülüyor. Üretim ise 1996 yılının ilk yarısında yüzde 6 oranında düştü. Ülke çapında 2 milyon kişi evsiz barksız yaşarken nüfusun yüzde 1.6’sı akıllara sığmayacak bir zenginlik içinde sefa sürüyor.”³

Aynı şekilde, Rusya Çalışma Bakanı Gennadiy Melikyan, yoksulluk sınırının altında bulunan yurttaşların sayısının 39 milyonu bulduğunu açıkladı. Melikyan’a göre halkın gelirlerinde ücretlerin kapladığı yer, son beş yıl içinde yüzde 60’tan yüzde 36’ya düşerken, ‘ek işler’ giderek yaygınlaştı.⁴

Bu durumda Sovyetler Birliğini, sosyalizm dönemini özleyenlerin çoğunlukta oluşuna hiç de şaşılmaz. *Cumhuriyet*’in Moskova muhabiri Hakan Aksay yeni kapitalist Rusya’daki durumu şöyle özetliyor:

“Sovyetler Birliği yıkılalı 5 yıl oluyor. Son haftalarda medya organları bu 5 yılın değerlendirmesini yapıyorlar. Anketler, halkın geçen dönemi nasıl yorumladığını ortaya çıkarmaya çalışıyor. Çeşitli anketlerin sonuçları aşağı yukarı aynı.

“Rusya halkının üçte ikisi Sovyetler Birliğinin yıkılmasının kendileri

açısından olumsuz sonuçlandığını vurguluyor. Sovyet dönemine göre daha iyi yaşadığını söyleyenlerin oranı yalnızca yüzde 11. ‘Ne desem bilmem ki’ diyen kararsızların oranı da yüzde 24.

“Şu yüzde 11, rastlantısal bir oran değil. ‘Yeni Ruslar’ denilen zengin sınıfla ilgili verilen rakamlar, genellikle yüzde 8-12 arasında oynuyor. Öte yandan halkın yaklaşık üçte biri yoksulluk sınırının altında. Bir o kadarının yakası da zar zor bir araya geliyor. Toplumun yaklaşık beşte birinin yaşam düzeyi ise çok iyi olmasa da, yine de geçinmeleri için rahatlıkla yetiyor.

“Öteki Sovyet cumhuriyetlerine gelince, oralarda ekonomik sıkıntılar daha fazla. Dolayısıyla geçmiş daha fazla özlüyorlar.”⁵

Peki ama bu duruma nasıl gelindi? Sosyalizmden vazgeçip kapitalizme dönmenin aşağı yukarı bu sonuçlara yol açacağını Marksist-Leninist öğretiye az buçuk aşına olan herkes kolayca kestirebilirdi. 1917 Ekim Devriminden itibaren yetmiş yıl süren sosyalist dönemden sonra komünistler ve işçi sınıfı böyle bir duruma nasıl düşebildi? İnsanlık tarihindeki ilk başarılı sosyalist devrimi gerçekleştiren, kapitalistleri ve toprak ağalarını iç savaşta yenilgiye

3 *The Guardian*, 26 Ekim 1996

4 Hakan Aksay, “Moskova Günlüğü”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1996

5 *Cumhuriyet*, 10 Ocak 1997

uğratan, emperyalist müdahaleyi boşa çıkaran, proletarya diktatörlüğünü kurarak sosyalizmi inşa eden, İkinci Dünya Savaşında faşizmi bozguna uğratan, sömürgecilğe ve emperyalizme karşı ezilen halklarla enternasyonalist dayanışmanın gerektirdiği özve-rilere seve seve katlanan, devrim yoluna sınıfsız topluma erişme azmiyle çıkan Sovyet proletaryası kapitalistlere nasıl yeniden esir düştü? Proletaryanın siyasal örgütü olarak tarih sahnesine çıkan ve büyük devrimci atılımlara önderlik eden Sovyetler Birliği Komünist Partisinin yöneticileri nasıl tıpkı ülkemizdeki itirafçılar gibi burjuvazinin kampına geçip koca ülkeyi emperyalizme teslim ettiler? Sosyalizm, kapitalizm ideologlarının bıkmadan usanmadan tekrar ettikleri gibi gerçekten çıkmaz bir sokak mı? Sosyalizm emekçilerin kurtuluşunu sağlayacak düzen değil midir? Marksizm-Leninizmin kapitalizme karşı yönelttiği köklü ve sistemli eleştiriler haklı ve geçerli değil midir? Bütün sosyalist ülkelere model olan ve dünya komünist hareketinin bayraktarlığını yapan Sovyet sosyalizmi sosyalist-komünist düşünce tarihi içerisinde nasıl bir yere oturuyor? Sovyetler Birliğindeki sosyalizm deneyiminden ne gibi dersler çıkarabiliriz? Bu yazıda işte bu konuları kısaca ele alacağız.

Sosyalist proje

Modern sosyalizm on dokuzuncu yüzyılda Avrupa'da yaygın bir siyasal inanç hâline geldi. "Sosyalizm" sözcüğü ilkin Robert Owen tarafından 1827 yılında kullanıldı.⁶

Kapitalist sömürüye tepki gösteren ve kapitalist sistemin çeşitli yönlerini eleştiren sosyalist inançlar, Marks ve Engels'in bilimsel sosyalizmi oluşturmasıyla, kapitalist sistemi bütünüyle aşmayı öngören kapsamlı bir eşitlikçi toplum projesi olarak proletaryanın kurtuluş öğretisine dönüştü. Sosyalizm, sermaye birikimini başlı başına amaç edinerek örgütlenmiş bir toplum yerine, toplumun her üyesinin ihtiyaçlarını karşılamayı ve yeteneklerini özgürce geliştirmeyi amaç edinen bir toplumsal örgütlenme olacaktır. Bu toplumda temel kararlar (yatırım, üretim, gelir bölüşümü vb.) kapitalistler tarafından kâr beklentisine göre değil, toplumun bütün üyeleri tarafından herkesin ihtiyaçlarını karşılama ilkesine göre belirlenecekti. Rekabet yerini işbirliği ve dayanışmaya bırakacaktı. Sömürüye ve emeğin metalaştırılmasına dayalı üretim ilişkileri kaldırılacak, ücretli köleliğe son verilerek eşitliğe dayalı üretim ilişkileri yerleştirilecekti.

⁶ R. W. Davies, "Gorbachev's Socialism in Historical Perspective", *New Left Review*, no. 179, Ocak-Şubat 1990

Sömürü ilişkilerinden kaynaklanan sınıf mücadelesi, sınıfların ortadan kalkmasıyla son bulacaktı. Kapitalist sistemin koruyucusu ve kollayıcısı olan devlet ortadan kalkacak, sınıfsız topluma geçiş için gerekli önlemleri almakla yükümlü emekçi çoğunluğun hâkimiyetine dayalı geçici proletarya diktatörlüğü, bir başka deyişle sosyalist demokrasi yoluyla yöneten-yönetilen ayrımının sona erdiği devletsiz topluma ulaşılacaktı. Piyasa ilişkilerinin israf ve anarşisi yerini planlı ekonomiye bırakacaktı.

Her ögesi bir diğerine organik olarak bağlı bu yeni toplum projesinin temel ilkesi tam eşitlikti. Tam eşitlik ilkesinin gerçekleşmesi, yaşama geçirilmesi için ortak mülkiyet ve kendi kendini yönetme (self-government) ilkeleriyle tamamlanması gerekiyordu. Çünkü üretim araçlarının özel mülkiyeti sürdükçe sınıflara son verilemez, sosyal ve ekonomik eşitsizlik ortadan kaldırılamazdı; kendi kendini yönetim ilkesi gerçekleşmedikçe de siyasal ve sosyal eşitsizlik varlığını sürdürürdü. Bir başka deyişle, ortak mülkiyet ve kendi kendini yönetme ilkeleri uygulanmadıkça bireyler, gruplar ve sınıflar arası iktidar ve hükmetme ilişkileri yok edilemez, eşitlik de güzel ama boş bir slogandan ibaret kalırdı.

Marks ve Engels'in sözleriyle, "gelişim sürecinde sınıf ayrımları ortadan kalktığında ve üretimin tümü, ulusun bütününe kapsayan geniş bir birliğin elinde toplandığında, kamu iktidarı siyasal niteliğini yitirecektir. Uygun bir adlandırmayla siyasal iktidar denen şey, bir sınıfın bir başka sınıfı ezme amacıyla örgütlenmiş gücünden başka bir şey değildir. Eğer proletarya, burjuvaziye mücadelesinde, koşulların zorlamasıyla, kendini bir sınıf olarak örgütlemeye mecbur kalır ve bir devrim yoluyla kendisini hâkim sınıf durumuna getirir ve böylece eski üretim koşullarını zor kullanarak ortadan kaldırırsa, o zaman, bu koşulların yanı sıra, sınıf karşıtlıklarının ve genel olarak sınıfların varlık koşullarını da ortadan kaldırmış ve böylelikle kendi sınıf hâkimiyetini de ortadan kaldırmış olacaktır."⁷ Yani "sınıflarıyla ve sınıf karşıtlıklarıyla birlikte eski burjuva toplumun yerini alacak" olan toplum, toplumsal eşitliğin, kamu mülkiyetinin ve kendi kendine yönetimin gerçekleştiği, sınıfsız ve devletsiz, "bireyin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik" olacaktır.⁸

⁷ Manifesto of the Communist Party, *Selected Works*, Vol. I, Moscow, 1962, s. 54

⁸ Aynı yerde.

1 Ekim 1928'de SSCB'de ülkenin ulusal ekonomisini geliştirmek için ilk beş yıllık plan onaylandı.

Sovyet sosyalizmi

Sovyet komünistleri Ekim Devriminin zaferiyle birlikte sosyalizmin ilkelerini yaşama geçirmek için kararlı adımlar attılar. Daha devrimin ilk gününde topraklar milileştirildi ve dağıtılan toprakların kullanım hakkı yoksul ve topraksız köylülere verildi. Bankalar ve büyük kapitalist işletmeler kamulaştırıldı. İç savaşın ve emperyalist istilanın yarattığı büyük zorluklara ve sürekli dış müdahale tehdidine rağmen büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülklerinin müsadere edilerek emekçilerin hizmetine sunulması gerçekleştirildi. Tarım alanında kendilerine verilen toprağı işleyen bağımsız küçük

üreticilerin kooperatifleşmesi ve böylece adım adım ortak mülkiyet biçimlerine geçmesi teşvik edildi. 1928 yılında başlatılan Birinci Beş Yıllık Planla birlikte Sovyetler Birliği, bir yandan geri bir tarım toplumundan ileri bir sanayi ülkesine, öte yandan da, sosyalizmin kuruluşunu tamamlamış bir topluma dönüşmesini sağlayan olağanüstü bir atılım, büyük bir toplumsal devrim yaşadı. Birinci Beş Yıllık Plan vaktinden önce ve başarıyla tamamlandı. 1932 yılında İkinci Beş Yıllık Plan başladı. 1934 yılına gelindiğinde, ta Gorbaçov dönemine kadar sürecek toplumsal ve ekonomik yapı esas olarak kurulmuş ve yerleşmiş bulunuyordu.

Ortak mülkiyet

Bu toplumda artık büyük toprak sahipleri ve kapitalistler yoktu. Üretim araçlarının özel mülkiyeti ortadan kalkmıştı. Bankalar, fabrikalar, atölyeler, toprak bütün toplumun ortak mülkiyeti hâline gelmişti ve kamu adına Sovyet devletinin elinde toplanmıştı. Tarım alanında ise kooperatifleşmiş köylülerin kolektif mülkiyeti egemendi. Kolektif köylü çiftlikleri kamunun malı olan toprağın işletme hakkına ve kullandıkları üretim araçlarına sahiptiler. Böylece, ortak mülkiyetin iki biçimi, bütün toplumun (kamu) mülkiyeti ile kolektif köylü birliklerinin mülkiyeti kapitalist özel mülkiyet sisteminin yerine geçmişti. Ancak tarım alanında kamu çiftliklerinde veya kolektif çiftliklerde çalışan köylü aileleri, bu ortak mülkiyetin yanı sıra, bireysel mülkiyet sahibi de olabiliyorlardı. Yanlarında başka bir kimseyi çalıştırmamak koşuluyla kendi işleyebilecekleri kadar küçük tarla veya bahçeyi ellerinde bulundurabiliyor, kümes hayvanı veya inek sahibi olabiliyorlardı.

Plan ve piyasa

Yatırım, üretim ve bölüşüm kararları kâr amacı güden kapitalistler tarafından değil, işçileri, köylüleri ve aydınları temsil eden meclisler [sovyetler] tarafından belirleniyor-

du. Üretim araçlarının ortak mülkiyeti, ekonominin planlanmasını mümkün kılmıştı. Yüksek Sovyet tarafından kabul edilen beş yıllık merkezi planlar kapitalist piyasa ekonomisinin anarşi ve dönemsel bunalımlarına son vermişti. Ancak kolektif köylü birlikleri ve bireysel tarla ve bahçe sahibi köylü aileleri, planla üstlendikleri yükümlülüklerini yerine getirme şartıyla, fazla ürünlerini pazarda serbestçe satabiliyorlardı. Kuşkusuz bu çok sınırlı bir piyasaydı ve ekonominin işleyişini belirlemekten çok uzaktı. Piyasa güçlerinin işleyişine çok sınırlı bir çerçevede izin veren planlı ekonomi sisteminde bir başka istisnanın, ortak mülkiyete tabi üretim araçlarını veya yetkilerini kişisel amaçlar için kullanarak yolsuzluk ve karaborsa yapan bireylerin veya grupların kayıt dışı illegal ekonomisi tarafından oluşturulduğunu da unutmamak gerekir.

Kendi kendini yönetme

Kendi kendini yönetme ilkesi devrim pratiği içerisinde devrimci kitlelerin inisiyatifiyle ortaya çıkan sovyetler tarafından yaşama geçiriliyordu. Sovyetler yasama ve yürütmeyi birleştiren iktidar organlarıydı ve bu organların üyeleri doğrudan doğruya işçi ve köylü kitleleri tarafından seçiliyorlardı.

Sovyet temsilcileri Marks, Engels ve Lenin'in Paris Komünü deneyiminden çıkardıkları derslere uygun olarak bürokratik kastlaşmayı ve kariyerizmi önlemek üzere seçmenleri tarafından görevden alınabiliyor, emredici vekâletle yönlendirilebiliyor ve ancak usta bir işçinin ücreti kadar ücret alabiliyorlardı.

Genel olarak ekonominin, özel olarak fabrikaların ve iş yerlerinin

yönetimi söz konusu olduğunda kendi kendini yönetme ilkesinin farklı yorumlara uğradığını belirtmek gerekir. Lenin kendi kendini yönetme ilkesinin üretim araçlarının bütün topluma devredilmesi ve toplumun bütün üyelerinin çıkarına merkezi olarak planlanmasını engelleyecek biçimde yorumlanmasına, tek tek fabrikaların ve işletmelerin o fabrika veya işletmenin işçilerinin

mülkiyeti olarak görülmesine karşı çıktı. Lenin'e göre "Belli bir fabrika veya işletmenin, bu fabrika veya işletmenin üretiminin, o fabrika veya işletmede çalışan işçilerin mülkiyeti sayılmasını; bu işçiler devlet yönetiminin talimatlarını değiştirme veya engelleme hakkının tanınmasını doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yasalaştırmaya yönelik her girişim Sovyet iktidarının temel ilkelerinin kabaca çarpıtılması ve sosyalizmin toptan reddedilmesi anlamına gelir"di.⁹

Bu sendikalist-anarşist eğilimi eleştiren Lenin, fabrika ve iş yerlerinde işçiler tarafından seçilen komite yönetiminin de verimlilik açısından uygun olmayacağını, tek kişi yönetiminin işlerin daha çabuk, daha disiplinli ve daha akılcı biçimde yürütülmesini sağlayacağını, işletme yöneticilerini merkezden atama ve görevden alma uygulamasının Partinin, sendikaların ve emekçi kitlelerin denetimiyle bir bozukluk yaratmayacağını düşünüyordu. "Daha 1918 yılının ilkbaharında Lenin sanayide ve diğer alanlarda komite yönetimi yerine tek kişi yönetimine geçilmesi gerektiğini

9 Lenin, "On Democratism and the Socialist Character of Soviet Power", Marx, Engels, Lenin, *On Scientific Communism*, Progress Publishers, Moscow, 1967, s. 331

ısrarla savundu; ayrıca, yöneticiler de seçimle değil, atamayla başa geçmeliydiler. ...Lenin'e göre tek kişi yönetimi verimlilik açısından zorunluydu; Sovyet proletaryası kapitalist tröstlerden ders almalıydı. Sonraki dönemlerde, özellikle birinci beş yıllık plan sırasında, zaman zaman, özyönetim ve usta-başlılarla müdürlerin seçimini öngören sınırlı düzenlemeler yapıldı. Ama 1921 ile 1970 yılları arasında özyönetim Sovyet sosyalizminden fiili olarak silindi."¹⁰

Eşitlik

Eşitlik ilkesi Sovyetler Birliğinde daha başlangıçtan itibaren sıkıca gözetildi. Komünist Partisi de sendikalar da emekçi kitlelerin adeta içgüdüsel olarak sahip çıktıkları bu ilkeyi savunuyordu. Kapitalizmden komünizme geçişin ilk evresinde "herkesten yeteneği kadar, herkese çalışmasına göre" esasının uygulanacağı, "herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacına göre" esasının ancak komünizmin ikinci evresinde uygulanmaya başlayabileceği genel kabul görmekle birlikte, daha sosyalizme geçiş dönemi sayılan 1920'lerde bile hem değişik iş kolları arasında, hem de her iş kolunun kendi içinde ücret farklılıkları gitgide azaltıldı. Lenin emeğe göre bölüşüm ilkesinin

10 R. W. Davies, age

sosyalist bir ilke olduğunu kabul etmekle birlikte burjuva hukukunun çerçevesi dışına çıkmadığını, gerçek komünist çalışmanın toplumun yararı için hiçbir karşılık beklemeden gönüllü olarak yapılan çalışma olduğunu belirtiyor ve gönüllü çalışmanın yaygınlaşmasını tam komünizme geçiş bilincinin belirtisi sayıyordu. Parti ve devlet yöneticilerinin ayrıcalıklı bir kasta dönüşmesini önlemek üzere ise ücretlere tavan getirilmişti, yöneticilerin ücretleri vasıflı bir işçinin ücretini aşamazdı.

Buna karşılık 1931 yılında Parti yönetimi ücretlerde eşitlik eğiliminin tembelliği teşvik ettiğini; verimliliği ve çalışkanlığı düşürdüğünü; çalışmaya göre farklı ücret uygulanması, böylece ücret makasının açılması hâlinde herkesin daha yüksek gelir elde edebilmek için daha gayretle çalışacağı görüşüne vardı. “Sosyalizmin eşitlikçi geleneğinden büyük ve açık kopuş 1931 yılının Haziran ayında ortaya çıktı. Stalin, işletme müdürlerine hitaben yaptığı konuşmada küçük burjuva eşitlikçiliğini kınadı ve sosyalist toplumun verimli biçimde inşası için gelir farklılıklarının arttırılmasının zorunlu olduğunda ısrar etti. Ertesi yıl ücretlere tavan uygulanmasına son verildi.”¹¹

11 Aynı yerde

Temel özellikler

Buraya kadar anlattıklarımızı özetleyecek olursak, Lenin döneminde başlatılan, Stalin döneminde kuruluşu tamamlanan ve Brejnev döneminde en olgun biçimine kavuşan Sovyet sosyalizminin temel özellikleri şunlardı: Üretim araçlarının ortak (kamu ve kolektif) mülkiyeti; merkezi planlı ekonomi, yani üretim, yatırım, kaynak ve gelir dağılımı ve dış ticaretin merkezi planla bütün toplumun ihtiyacına göre belirlenmesi; herkese iş, barınma, eğitim, sağlık hizmeti, tatil ve emeklilik hakkı sağlanması; eşit işe eşit ücret ödenmesi; fiyatların azami kâr esasına göre değil, genel olarak maliyet üzerine eklenen belli bir paya göre yönetsel olarak belirlenmesi, temel ürün ve hizmetlerin dünya fiyatları seviyesinde değil, çoğunluğun alım gücü seviyesinde ve genellikle sabit tutulması; fiyatların kapitalist piyasa ekonomisinde iddia edildiği gibi bir gösterge değil esas olarak muhasebe işlevi taşıması; sermaye ve rant gelirlerinin ortadan kalkması ve sömürü ilişkilerine son verilmesi; gelirler arasındaki eşitsizliğin köklü biçimde sınırlandırılması.

Toplumsal gelişmeler

İki kez silahlı istilaya dönüşen sürekli bir kapitalist kuşatma altında, toplumsal ekonomiyi

kapitalistler olmadan örgütlemeyi başaran, teknolojik olarak son derecede geri bir tarım ülkesini dünyanın en gelişmiş ülkeleriyle boy ölçüşebilen büyük bir sanayi gücüne çeviren, eğitim, kültür, sanat ve edebiyat dahil her alanda muazzam bir modernleşmeyi gerçekleştiren, milyonlarca işçi ve köylü için sömürsüz, aydınlık bir yaşam anlamına gelen Sovyet sosyalizmi yaşayan bir organizma olarak kuşkusuz kusursuz bir yapı veya hiç değişmeyen, dural bir sistem değildi.

Kapitalistlerin ve rantiyelerin sınıf olarak tasfiye edildiği Sovyet toplumu, işçilerden, köylülerden ve aydınlardan meydana geliyordu. Kol ve kafa emekçilerinin çeşitli tabakaları arasında çeşitli meslek, statü ve gelir farkları vardı. Sermaye ile emek, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki uluslararası sınıf mücadelesinin aralıksız olarak sürdüğü koşullarda, Sovyet komünistlerinin kendi toplumlarının iç dayanışma ve bütünlüğünü abarttıkları, toplumdaki gelişmeleri göremedikleri, burjuva ideolojisi ile sosyalist ideoloji arasındaki mücadelenin devam ettiği gerçeğini en azından pratikte ihmal ettikleri, burjuva ideolojisinin bütün belirimlerine karşı, kararlı olarak karşı koyma gereğini küçümsedikleri ortaya

çıktı. Oysa Lenin’in daha yirminci yüzyılın başında, *Ne Yapmalı?* adlı eserinde vurguladığı gibi “ya burjuva ideolojisi ya sosyalist ideoloji başka bir seçenek yoktur. Bir orta yol mevcut değildir (çünkü insanlık “üçüncü” bir ideoloji yaratmamıştır ve üstelik, sınıf karşıtılarıyla parçalanmış bir toplumda sınıf dışı veya sınıflar üstü bir ideoloji asla olamaz). Demek ki, sosyalist ideolojiyi herhangi bir şekilde küçümsemek, ondan en küçük ölçüde yüz çevirmek burjuva ideolojisini güçlendirmek anlamına gelir.”¹²

Eşitlik mücadelesi

Sovyet toplumundaki iç gelişmelerin temel alanlarından biri ücretler arasındaki ve genel olarak eşitlik konusuydu. 1931 yılında verimliliği arttırmak gerekçesiyle gelir farklılığının arttırılması ve yöneticilere uygulanan tavan ücret sınırlamasının kaldırılması işçilerin ve köylülerin çoğunluğu arasında yaygın bir hoşnutsuzluğa ve muhalefete yol açmıştı. Önde gelen parti ve devlet yetkilileri için özel konut, özel alışveriş, özel tedavi ve dinlenme olanaklarının sağlanması çoğunluğun gözünde -haklı olarak- “sosyalizmin eşitlikçiliğinden sapma” anlamına

12 Marx-Engels-Lenin, age, s. 151

geliyordu. “1950’lerin sonu ile 1960’ların başında Kruşçev ücret farklılaşmasını bir ölçüde azalttı. Daha sonra 1970’lerde de meslek sahipleri ile kalifiye olmayan işçilerin geliri arasındaki fark daha da azaltıldı.”¹³

Bununla birlikte aynı sıralarda en yüksek kademelerdeki yetkililerin ayrıcalıkları gerçek anlamda önemli bir artış göstermiştir. Sıradan emekçilerin yararlanamadığı olanakların bir ayrıcalık olarak “kodamanlar” için sağlanması 1980’lerin son yıllarında açık bir toplumsal mücadelenin ortaya çıkmasına yol açtı. 1989 yılında yapılan Sovyetler Kongresinde Gorbaçov emekçi kitlelerin baskısıyla “bütün ayrıcalıkların gözden geçirileceği” sözünü vermek zorunda kaldı. Dönemin başbakanı Rijkov da aynı doğrultuda şunları söyledi: “Ülke yönetimi bu konuda şunu öneriyor: Çeşitli sağlık kurumlarında hastalara sunulan hizmet düzeyindeki farklılıklar sosyal adalet ilkeleri temelinde ortadan kaldırılmalıdır. Bununla özellikle hükûmete ait sanatoryum ve dinlenme evlerini kastediyorum. SSCB Sağlık Bakanlığına bağlı Dördüncü Daire de [Dördüncü Daire en üst yetkililere sağlanan ayrıcalıklı tıbbi hizmetlerden so-

13 R.W. Davies, age

rumluydu] bu kapsama giriyor.”¹⁴ Rijkov’un bu konuşması alkışlarla karşılandı.

Buna karşılık ücretler arasındaki farkların giderilmesini hoş karşılamayan, eşitlik düşüncesini tıpkı kapitalistler gibi ‘işçilerin tembelliğine prim vermek’ olarak değerlendiren ve bunu yüksek sesle dile getiren aydınlar, çoğunluğun eğilimlerine karşı safta yer almakta tereddüt etmediler. Çeşitli dallardan birçok üniversite öğretim üyesinin katkısıyla çıkarılan *Sosyalizmin Teorisi Üzerine Denemeler* adlı derleme, örneğin, “sanayideki teknik eleman ücretleri artış hızının, 1970 yılları ortalarından 1980 yılları ortalarına kadar, işçi ücretleri artış hızından iki kez daha düşük olduğunu” sapatarak bunu son derece olumsuz bir gelişme olarak mahkûm ediyordu.¹⁵

Aynı şekilde, Gorbaçov dönemi SBKP Politbüro üyesi ve partinin ideolojik işler sorumlusu -düşünün!- Vadim Medvedev, Lenin’in doğum günü münasebetiyle sunduğu raporda şunları ilan etti: “Üc-

14 31 Mayıs 1989 ve 18 Haziran 1989 tarihli *İzvestiya*’dan aktaran R.W. Davies, age

15 G. L. Smirnov (ed.), *Oçerk Teorii Sotsializma*, Mockba, 1989, s. 15’ten aktaran Yalçın Küçük, *Sovyetler Birliği’nde Sosyalizmin Çözülüşü*, Tekin Yayınevi, 1991, s.640-641

ret farklılıkları şüphesiz artacaktır. ...Herkesin ve her şeyin gelirlerini eşitlemek isteyen demagogik çağrılar sosyalizme yabancıdır.”¹⁶ Ünlü aydınardan Igor Klyamkin ise ayrıcalıklarını yitirmek bir yana bunları sonsuzca çoğaltmak isteyen kesimlerin sözcülüğünü yaparak, herkesin verimliliğine bağlı olarak gelir farklılıklarının arttırılmasını yaklaşan “manevi devrim”in önemli bir ögesi olarak tanımlarken, çoğunluğun bu isteme karşı olduğunu da itiraf etmekten çekinmiyordu. Ona göre Sovyet halkının büyük bir bölümü hâlâ sosyalizmin eşitlikçiliğini savunuyordu. “Milyonlarca insanın” ilerlemeye birlikte daha çok eşitlik istediğini üzülmeye kabul

16 *Pravda*, 22 Nisan 1989

eden Klyamkin, “Kruşçev’in ücret farklılıklarını giderme politikası tesadüfi değil: o, kitlelerin beklentilerine uydu”¹⁷ diyerek devam ediyordu.

Bir başka etkili aydın, akademisyen Tatyana Zaslavskaya, ülkede ortalama gelirin 240 ruble dolayında olduğunu, Sovyet halkının 2000 rublelik bir geliri “namussuzluk” saydığını bildiğini, ancak kendisinin “bu görüşü reddettiğini” belirterek gelir tavanının 10.000 rubleye çıkarılmasını öneriyordu.¹⁸

17 *Novyi mir*, 2, 1989, s. 236’dan aktaran, R. W. Davies, age

18 *EKO*, sayı 10, 1988, s. 93-94’ten aktaran R. W. Davies, aynı yerde.

Kendi kendini yönetme mücadelesi

Sovyet toplumundaki iç çelişmelerin temel alanlarından bir diğeri, kendi kendini yönetme konusuydu. Yönetenlerle yönetilenler arasındaki ayrımların muhafazası ya da kaldırılması konusundaki karşıt yaklaşımlar da açık bir toplumsal mücadeleye kaynaklık etti.

Lenin yöneten-yönetilen ayrımının azaltılması ve sonunda ortadan kaldırılması için, sömürücü sınıfların ve baskıcı devlet aygıtının tasfiyesinden sonra, gün geçtikçe daha çok sayıda yurttaşın ve nihayet tek tek her yurttaşın devlet yönetimine doğrudan doğruya ve günlük olarak katılmasının gereği üzerinde sistemli olarak duruyordu. Her sade emekçinin sadece kararların alınması sürecine değil, bu kararların fiilen uygulanması sürecine de bizzat katılmasının önemini vurguluyordu. Bürokrasiyi bir çırpıda kökten kaldırmak kuşkusuz mümkün değildi; ancak yönetim görevini her sade yurttaşın, ortalama işçi ücreti alarak, her an seçmenleri tarafından görevden alınabilir bir statüde yerine getirmesini sağlamak mümkündü.¹⁹ Fabrikalarda ve işletmelerde, fabrika ve iş yeri kolektifleri tarafından seçilen komite yönetimi yerine, üstten

19 Marks-Engels-Lenin, age, s. 484,486

atanmış tek kişi yönetimini savunurken ise, bunun çalışmaya karşı komünist bilincin gelişmediği geri koşullardan kaynaklanan geçici bir önlem olduğunu açıkça belirtiyordu.²⁰ 1 Mayıs 1919'da Kızıl Meydanda konuşan Lenin, yaşı 30'un altında olan dinleyicilerin "komünizmin tam çiçeklenişini görece kadar yaşayacağı" tahminini dile getiriyordu.²¹

Ne var ki tek kişi yönetimi esas geçici bir önlem olmanın ötesine taşıtı ve adeta kutsal bir dogmaya çevrilerek kuşaklar boyunca sürdü. Tek kişi yönetimi sadece fabrikalarda ve iş yerlerinde değil, partide ve Sovyet organlarında da, kısacası toplumsal hayatın her alanında yerleşmeye ve kökleşmeye başladı. Özel bir kararnameyle veya kötü niyetli bir liderin arzusuyla değil, uzun bir süreç boyunca binlerce yıllık geleneklere yavaş yavaş, neredeyse farkında olmadan taviz verildi ve sonuçta teslim olundu. İş bilir yöneticilerde görevini kötüye kullanma, yetkilerini bir imtiyaz kaynağına dönüştürme, yönetilenlerin önemli bir kısmında toplumsal görevlerini birilerinin sırtına yıkma, kaytarmacılık ve adam sen decilik duyguları gelişti.

20 Aynı eser, s. 456, 460, 461

21 Lenin, *Marksizm ve Gençlik*, Koral Yayınları, 1977, İstanbul, s. 244

Lenin, 1 Mayıs 1919'da Kızıl Meydanda konuşuyor.

Hem yönetenler, hem yönetilenler katında bir yozlaşma ve bayağılaşma, komünist ideallere inançsızlık ve gününü gün etme eğilimi yoğunlaştı. Özellikle 1930'larda ve 1940'larda Parti yönetimi içindeki mücadeleler sırasında komünist davranış ilkelerinin ihlali, insanların adeta bir gece içinde hain veya kahraman ilan edilmesi; kararnamelerle kahramanların hainlere, hainlerin kahramanlara kolayca dönüştürülebilmesi,

ilkesizliği besledi; yağcılık, dalkavukluk, güç dengelerini kollama, gerçek düşüncelerini gizleme, iki yüzlülük yazılı olmayan ama öğrenilen bir davranış kodu hâline geldi; eleştirel yaklaşım, serbest fikir alışverişi boğuldu; yönetici veya yöneticilerin çizgisine göre Marksist-Leninist teoriyi eğip bükme, teoriyi günlük pratiğin basit bir propagandası hâline getirerek bayağılaştırdı. Komünizm ideallerini kararlı biçimde savunan ilkeli,

yüce ahlâklı insanlar sahneden çekilmeye, büyük şefin şakşakçısı orta ve küçük şefler ve adeta herkese ve her şeye eyvallah diyen neme lazımcı bir kalabalık ortalığı kaplamaya başladı. Sosyalist ideolojiden yüz çevrildikçe, yumuşama ortamında kapitalist dünyayla yoğunlaşan ilişkilerin de kolaylaştırıcı etkisiyle Amerikan tipi yaşam tarzına hayranlık geliştirdi, burjuva ideolojisi yayılmaya ve güçlenmeye başladı. Yöneten-yönetilen ayrımının kökten budanması ve sıradan emekçilerin, sokaktaki insanın özgürce gelişmesi yerine hem vasilerin, hem vesayet altındaki insanların ahlakını bozan vesayetçi bir yönetim ortaya çıktı.

Bu yozlaşma havasına rağmen 1970’lerde Sovyet sanayi işletmelerinde kendi kendini yönetme konusunda denemeler yapıldı. İşçi takımlarının (brigady) kendi takım başlarını (brigadir) serbestçe seçip kolektif bir özerklik içinde çalıştıkları kendi kendini yönetme (samoupravlenie) sistemi bazı fabrika ve işletmelerde uygulandı.²² Daha sonra 1983 yılında çıkarılan Emek Kolektifleri Yasası, “emek kolektifinin toplantılarında alınan kararlar... kolektif üyelerini ve işletme yönetimini bağlar”

22 D. Lane, *Sovyetlerde Emek ve Komünizmin Ahlakbilimi*, Londra, 1987, s.182-213’den aktaran R. W. Davies, age

hükmünü getirdiyse de pratikte uygulanmadı.²³ Gorbaçov yönetimine geldikten sonra ancak henüz kapitalizme ve piyasaya dönük reformları açıkça dillendirmeden önce, 1987 yılında kabul edilen “Devlet İşletmeleri Yasası hem işletmenin kendi kendini finanse etmesini, hem de emek kolektifi tarafından yönetilmesini hükme bağlıyordu. Yasa ayrıca, her işletmedeki Emek Kolektifi Konseyinin (STK) ‘üretimi ve sosyal sorunlara ilişkin bütün konularda karar verme yetkisine sahip olduğunu’ açıkça belirtiyordu.”²⁴ Ancak yasa emek kolektifinin özyönetimi ile işletme müdürünün tek kişilik yönetiminin birbiriyle uyuşturmasını varsayıyor; emek kolektifinin temel stratejiyi belirleyeceğini, müdür ve personelin ise bu stratejiyi STK’nın müdahalesi olmadan ayrıntılarıyla uygulatacağını öngörüyordu.²⁵

Sonun başlangıcı

Ne var ki daha bu yasa uygulanmaya geçmeden önce, Gorbaçov ve çevresinden kapitalizme ve kapitalist piyasaya yönelik re-

23 D. Lane (ed.), *SSCB’de Emek ve İstihdam*, Londra, 1986, s.239-55 (E. Teague), ve *Sovyet Araştırmaları*, cilt 37, 1985, s.173-83 (D. Slider)’den aktaran, aynı eser

24 Aynı eser

25 Aynı eser

formların gereğini vurgulayan, sadece Brejnev’in ve Stalin’in değil, Lenin’in de, Stalin’in de, Kruşçev’in de, Brejnev’in de, kısacası bir bütün olarak Sovyet komünizmi denemesinin bir hata ve sapma olduğunu ilan eden açıklamalar peş peşe gelmeye başladı. Birbiri ardı sıra alınan siyasal ve ekonomik kararlarla ülke kargaşa içine itilmeye başladı. 1988 ve 1989’dan itibaren Parti ve devlet yöneticileri arasındaki hava ağırlıklı olarak kapitalizmden yana döndü. Türkiye’de devrimcilerin aşına oldukları itirafçıların söylem ve davranışı Sovyet yöneticileri arasında bulaşıcı bir virüs gibi yayıldı.

Sosyalist projeyi eksiksiz biçimde uygulamanın bütün nesnel koşulları olgunlaştığı hâlde; sosyalizmin inşasında kazanılan muazzam başarıları ileriye götürecek yerde; eşitlik ve kendi kendini yönetme alanlarında statü farklarını giderici, sosyalist mantık içinde yürütülecek reformları uygulayacak yerde; Sovyet yöneticilerinin ağırlıklı kesimi kaderlerini sade işçi ve köylülerden ayırdı ve dünya kapitalizmine iltihak etti, kapitalizm yolunu seçti.

Özetle, büyüme hızının düşmesi, teknoloji ve üretkenlik düzeyinin nispi geriliği; geleneksel merkezi planlama yöntemlerinin yetersiz kalarak kimi dallarda aşırı üretime,

kimi dallarda ciddi kıtlıklara yol açması; dünya kapitalist ekonomisinin genişleyeceği varsayımıyla yapılan yatırımların kapitalist dünyadaki bunalım nedeniyle fiyaskoyla sonuçlanması; sözü edilen yatırımları finanse etmek üzere alınan büyük dış borçların bozucu etkilerinin yoğunlaşması gibi özelliklerle tanımlanan bir ortamda Sovyetler Birliğinde (ve aslında sosyalist ülkelerin hemen hepsinde) nüfusun göreceli olarak ayrıcalıklı kesimleri, gelir dağılımını bozmak, ücret eşitsizliklerini arttırmak ve pekiştirmek, işsizliği uygulamaya sokmak; kısacası, işçi sınıfının temel kazanımlarını budamak ve kendi ayrıcalıklarını genişletip kurumlaştırmak politikasını benimsediler. Böylece, kapitalist dünyada bunalımı çözmek için uygulamaya konan monetarist, Keynesçi ve sosyal demokrat reçetelerin başarısızlığının ortaya çıktığı bir sırada Sovyet yönetimi piyasa ekonomisi hummasına kapıldı ve dünya kapitalizmine eklemlenme yolunu seçti. Marksizmin en fazla doğrulandığı bir sırada yıllarca Marksizmin bayraktarlığını yapanlar itirafçı oldular ve ideallerini terk ettiler.

Ne Partinin ve Sovyet yöneticilerinin kapitalizmi seçmeyen kesimi, ne de işçi sınıfının ve kolektif köylülerin ana kitlesi kapitalizm doğrultusunda atılan adımlara

düzgün bir program ve kararlı eylem hattıyla örgütlü bir karşılık veremedi. Hiç tepki olmadı değil; tepkiler cılız, dağınık, kopuk ve ideolojik olarak netlikten uzaktı. Yukarıda sözünü ettiğimiz uzun yozlaşma süreci sonunda bir kısım komünistler kapitalist yolu seçen itirafçıların çizgisinden nereden, niçin ve ne ölçüde farklı bir doğrultuyu savunduklarını kendilerine bile açıklamakta zorluk çekiyorlardı; içine kapitalist ideolojinin öğeleri karışmış, bulaşık, pelteleşmiş, uzlaşmacı bir çizgiyle artık emperyalist kapitalist merkezlerden gelen uzmanların yardımından da yararlanan ve bütün kapitalist merkezlerin desteğini alan dönemleri alt etmek mümkün değildi.

“Brejnev döneminde göreceli olarak refah kaybına uğramış, sosyalizmden kopmuş Sovyet entelijansiyasının yanında, hızla büyüyen ve gelişen küçük meta üreticileri ve sosyalist varlığı kendi kapitalizan işi için kullanan ayrı bir kesim; Gorbaçov, isteyerek veya istemeyerek, bunların birleşmesine aracılık yapıyor. Gorbaçov, yeni bir soğuk savaşı başlatmış Batı ile sıfır çözüm üzerinden anlaşmak için ödöncü bir çizgiyi izlerken, bunlarla, Batı merkezleri arasında sağlam bağların kurulmasına da önayak olmuş oluyor; sosyalizm, içinden ve dışından, daha önce

görülmemiş bir şiddetle, üstelik ideolojik açıdan hiç hazır olmadığı bir zamanda hücumla karşı karşıya geliyor. Bir karşılaşma olabilir; bunun yerine, Sovyetler Birliği içindeki en sesli ve en hırslı bu yeni zenginler ve entelijansiya, Timur’un karşısındaki Bayezit’in ordusunu hatırlatır bir biçimde, karşı tarafa geçiyorlar.”²⁶

Böylece servet ve iktidar hırsıyla gözü dönmüş bir azınlık bir oldubittiyle tarihin en büyük karşı devrimini gerçekleştirdi ve Sovyetler düştü. İşçi ve köylü kitleleri kurbanlık koyunlar gibi kapitalizmin mezbahasına şaşkın şaşkın sürüklendiler. Daha düne kadar Marksizm-Leninizm enstitülerinde kendilerine “sizler Sovyet toplumunun temeli, ülkenin efendisisiniz, ulusal servetin gerçek yaratıcısı ve sahibi sizlersiniz” diyen sözüm ona “halk aydınlarının” bir kısmı ile kendi aralarından çıkan bir kısım iş bilir uyanığın yabancı kapitalistlerle de ortaklık kurarak kendilerine artık şöyle hakaret ettiklerini gördüler: “Bizler zeki, akıllı, becerikli Yeni Ruslarız. Sizler tembel, kaba, bilgisiz yük hayvanlarısınız. Sizi açlıkla terbiye edeceğiz; haydi piyasaya çıkın, kendinizi özgürce satın, biz de sizi özgürce satın alacağız, lütfedip size ekmek vereceğiz...”

26 Yalçın Küçük, age, s. 501

Rusya proletaryasının, Yeni Rusların bu bayat öyküsünü bu kez sonsuza dek yarıda kesmek için kendisini bilgi ve inançla donatacağını, çok daha kararlı, çok daha ısrarlı bir örgütlenme yaratacağını öngörmekte galiba herhangi bir sakınca yoktur. Ne dersiniz?

Sonuç

Sermaye ile emek, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki mücadele dünya çapında bir mücadeledir. Sosyalizm, kapitalizmin ikiz kardeşi veya kimi özelliklerinin düzeltilmesi bir türü değil, kapitalizmin bir bütün olarak aşılmasını öngören yepyeni bir sistemdir.

Sömürü ve baskının ortadan kaldırılması, toplumsal eşitlik, ortak mülkiyet ve kendi kendini yönetim ilkelerine dayalı bir düzen olan sosyalizm mülkiyetçi bireyciliğe karşıdır ve kimseye başkalarını sömürme ve boyunduruk altında tutma hakkını tanımaz. Bu yönüyle kapitalizm, sosyalizmin en küçük bir belirtisini bile yok etmek için durmadan gayret gösterir, kapitalizme karşıt bir düzenin kurulabileceğini ve yaşayabileceğini gösteren örnekleri boğmaya çalışır. Lenin’in önder-

liğinde kurulan Sovyet iktidarı kapitalistler olmadan bir emek düzeninin yaşayabileceğini yetmiş yıl boyunca bütün zorluklara ve hatalara rağmen kanıtlamıştır. Sovyet iktidarının yıkılmasından sonra nüfusun büyük çoğunluğunun içine itildiği korkunç sömürü çarkı da komünist ideolojinin ve sosyalizm projesinin geçerliliğini ve hayatiyetini -bu kez tersinden- kanıtlamıştır.

Lenin 1 Mayıs 1919 konuşmasında “Bizim torunlarımız kapitalist sistem çağından kalan belgeleri ve diğer kalıntıları hayretler içinde inceleyecekler. Temel ihtiyaç maddelerinin nasıl özel ticaret konusu olabildiğini, fabrikaların nasıl bireylere ait olabildiğini, kimi insanların başka insanları nasıl sömürebildiğini, bazılarının nasıl hiç çalışmadan yaşayabildiğini kafalarında canlandırmakta çok zorluk çekecekler... Yoldaşlar bugün görüyorsunuz ki temellerini attığımız sosyalist toplum yapısı bir hayal değil. Çocuklarımız bu yapıyı daha da büyük bir şevkle inşa edebilecekler” demişti. Sosyalizm mücadelesi, Rusya’da ve dünyanın her yerinde zafere kadar sürecektir.

Ürün Kitap Dizisi, sayı 1, 28-29 Ocak 1997

EKİM DEVRİMİNİN 100. YILINDA GÜNÜMÜZ DÜNYASI

4 Kasım 2017'de İstanbul yenisanat'ta konuşma

Hoş geldiniz!

Ekim Devriminin yüzüncü yılında, günümüz dünyasını değerlendireceğiz.

Ekim Devriminin varlığı insanlığa çok büyük bir katkıydı. Ekim Devriminin yokluğu insanlık açısından çok büyük bir felaketti. Şimdi biz bu felaketten kurtulma dönemindeyiz.

Ekim Devrimi geçici olarak yenildi ama dünya dönmeye devam etti. Tarih durmadı. Tarihin sonunu ilan eden budalalar, bütün dünya üniversitelerinde çok büyük değer ilan edilmişlerdi. Bu şarlatanların hiçbir yere varamayacaklarını biliyorduk. Varamadılar zaten.

Öncelikle Ekim Devriminin ülke-sinden, Rusya'dan başlayalım. Sovyetler Birliği dağıldı, on beş devlete bölündü. En büyük devlet Rusya Federasyonu oldu. Rusya Federasyonunda 1991'in sonuna geldiğimizde iktidar artık kapitalistlerin eline geçmişti. Emperyalizmin eline geçmişti. O koskoca bağımsız sosyalist Rusya yarı sömürgeye dönüşmüştü.

Kıran kırana mücadele

İnsanlar ilk şaşkınlığı atlattıktan sonra mücadeleye başladılar, direnmeye başladılar. Rusya sınıf mücadeleleri açısından çok zorlu bir döneme girdi.

Kapitalist yönetim Sovyetler Birliği Komünist Partisini yasakladı. Parti üyelerine "Hiçbir kamu görevinde olamazsınız, devlette çalışamazsınız" denildi. Onlar dişleriyle tırnaklarıyla mücadele ettiler, mevzilerine tutundular. İşçilerin, köylülerin, bütün halkın tepkisi büyüktü. Tepki çok çeşitli biçimler aldı.

Kapitalist iktidar sahipleri, toprak özel mülkiyete devredildi diye kanun çıkardılar. Devlet çiftliklerini (sovhozları), köylü kooperatif çiftliklerini (kolhozları) dağıttıklarını ilan ettiler. Bütün devlet işletmelerini özelleştirdiklerini ilan ettiler.

Özelleştirme öylesine bir soygun oldu ki, bir rubleye koca koca fabrikaları, teknolojik açıdan son derece ileri fabrikaları bireylere verdiler. Yeni "sahipler" fabrikalarda emperyalizmin emrine uygun olarak üretim yapmadılar. Oradaki

makineler söküldü, satıldı, dağıtıldı, yurt dışına götürüldü. Tamamıyla bir soygun dönemi yaşandı.

Sınıf dayanışması

Fabrikalarda çalışan işçiler, kolхозlarda çalışan köylüler bu durumu kabul edilemez buldular ve ayak dirediler.

Nasıl ayak dirediler? "Bu fabrikaları özelleştirmiyoruz" dediler. En kilit sektörlerde ellerinden geleni yaparak üretimi sürdürmeye çalıştılar. Dört yıl boyunca 1991 sonundan ta 1995'e kadar hiç ücret almadan çalışan yüz binlerce işçi oldu. Hiç ücret almadılar, hiç ücret almadan çalışmaya devam ettiler.

Ücret almadan nasıl çalışmaya devam ettiler diye sorabilirsiniz. Kendi aralarında dayanışarak. Kendi ürünlerini, kendi ürettikleri ürünleri diğer fabrikalarda üretilenlerle değiş tokuş yaparak, trampa yaparak, kendi aralarında ortak mutfaklar oluşturarak ayak dirediler.

Hırsızlar rejimi

Rusya kaos içindeydi. Can güvenliği kalmamıştı, mal güvenliği zaten yoktu. Yağmacılar vurguncular iyice çoğalmıştı. Bütün bu süreç içerisinde emperyalistlerin güdümü ve yardımıyla bir burjuva sınıfı oluşmuştu. Bu yağmacı vurguncu

bireylere oligark (oligarşinin üyesi) adı verildi. Oligarşi kötüdür. Azınlık yönetimi, azınlık diktatörlüğü demektir. Ama dünya kapitalist medyası oligarkı olumlu anlamda kullanmaya başladı.

İşte bu Rusya, o dönemde demokrasi ilan edildi. Rusya'da demokrasi var denildi. Halkın gözünde demokrasi artık hırsızlar rejimiydi. Hırsızların korunması demekti, işçilerin köylülerin ezilmesi demekti. Görülmemiş yoksullaşma demekti. Emeklilerin intihar oranının dünyada benzeri olmayan düzeye yükselmesi demekti.

Emperyalist ajanlar Rusya'nın her yerine girdiler. Kızıl Ordu dahil devletin bütün arşivleri gasbedildi. Yağmalanan sadece maddi üretimle ilgili değerler değildi. Paha biçilmez sanat eserleri de içinde olmak üzere, Rusya'nın her türlü değeri yağmalandı, yurt dışına götürüldü. Öte yandan, sosyalist, devrimci, ilerici eserler, Lenin'in kitaplığı, anıtları, müzeleri, Lenin'i anımsatan her şey ortadan kaldırılmaya başlanmıştı.

Rüzgâr dönüyor

Ama yağmacılar vurguncular dışında herkes bu karşıdevrimci saldırıya ayak diredi, direndi. Direnerek durumu değiştirmeye çalıştı. Ve durum adım adım değişmeye başladı.

Rusya Federasyonu Komünist Partisi RFKP ile birlikte değişim ve iyiliğe!

Direnişin ilk kazanımı Komünist Parti yasağının kalkması oldu. Komünist Partinin yasaklanmasını kabul etmeyen komünistler 14 Şubat 1993'te olağanüstü kongre toplayarak Rusya Federasyonu Komünist Partisi RFKP'nin kuruluşunu ilan etti. RFKP ve değişik örgütlerde birleşen komünistler siyasi hayata ağırlıklarını tekrar koymaya başladılar.

Parlamento topa tutuluyor

Halkın tepkisiyle iyice sıkışan Boris Yeltsin, yani kapitalist Rusya'nın

önderi, devlet başkanı, anayasaya göre yetkisi olmadığı hâlde 21 Eylül 1993'te parlamentoyu feshetti. Gayrimeşru fesih kararını tanımayan parlamento 3 Ekimde Yeltsin'i görevden aldı.

Ordu, başkan ile parlamento arasındaki "anayasal kriz"de tarafsız kalacağını açıkladı. Halk kitleler hâlinde parlamentonun yardımına koştu ve gece gündüz demeden gösterilere başladı.

Emperyalist dünya her yolla ordu yönetimini kararını değiştirmeye zorladı.

Komünistler 14 Şubat 1993'te olağanüstü kongre toplayarak RFKP'nin kuruluşunu ilan etti.

Yeltsin kapitalizme geçişi 1991 sonunda ilan etmişti. 4 Ekim 1993'te ordu birliklerini harekete geçirmeyi başararak parlamentoyu topa tuttu. Çatışmalar 10 gün sürdü ve Yeltsin'in üstünlüğüyle sona erdi.

Halkın karşısında bu kadar zalim, bu kadar çürümüş, yozlaşmış, hain bir yönetim vardı. Fakat yurttaşların düşünce ve duygu dünyasında köklü bir dönüşümün meydana geldiği anlaşıyordu. Nitekim, 1995'te yapılan parlamento seçiminde RFKP 157 milletvekili çıkararak meclisteki birinci siyasi parti oldu.

İlerici fırtına

Esas değişim 1996'dan itibaren ortaya çıktı. Öncelikle insanlar "Artık bu böyle gitmez", "Biz kendi ülkemizde yaşayamıyoruz", "Rusya'yı tanıyamıyoruz", "Rusya sömürge oldu" diyorlardı.

1996 dünya açısından da ilginç bir dönemdir. Küreselleşme o dönemlerin sihirli sözcüğüydü. Dünya çapında, "Küreselleşmenin önünde kimse duramaz", "Küreselleşme demokrasi getirir", "Küreselleşmeye uymayan dinozordur, zaten bu dünyada yaşayamaz" diye bir iddia vardı.

1996 küreselleşmeye karşı ilk isyanın patladığı dönemdir. Fransa'da büyük direnişlerin ortaya çıktığı, Amerika'da, Avrupa'da, Türkiye'de, dünyanın çeşitli yerlerinde direnişlerin başladığı dönemdir.

1996 devlet başkanlığı seçiminde komünistler, kapitalist emperyalist dünyanın gözdesi Yeltsin karşısına ana muhalif güç olarak çıktı. RFKP lideri Gennadi Züganov, Yeltsin'e karşı kampanya başlatarak yurtsever bir blok oluşturdu. Yeltsin yönetiminin hileli olduğu besbelli sonuç açıklamasına göre ilk turda Yeltsin yüzde 35.8, Züganov yüzde 32.5 oy aldı. İkinci turda Yeltsin'in yüzde 54.4, Züganov'un yüzde 40.7 oy aldığı ve seçimi Yeltsin'in kazandığı ilan edildi. Yeltsin'in kazandığının ilan edilmesi halkta büyük öfkeye yol açtı. Fakat seçim sahtekârlığına karşı kitlesel itirazlar fayda etmedi.

Yıllar sonra 2012'de, yani atı alan Üsküdar'ı çoktan geçtikten, Yeltsin görevden ayrılıp öldükten ve doğruyu söylemenin tehlikesi ortadan kalktıktan sonra, dönemin devlet başkanı Dmitri Medvedev, muhalefet liderleriyle yaptığı bir toplantıda "[O seçimi] kimin kazandığına dair hiç şüphe yok. Kazanan Boris Yeltsin değildi" diyecekti.

1 Simon Shuster. "Breaking News, Analysis, Politics, Blogs, News Photos, Video, Tech Reviews". *Time*, 24 Şubat 2012

İktidar tekeli kırılıyor

Zorla ve hileyle başta kaldığını bilen Yeltsin yönetimi, kapitalizmi kurtarmak ve halkın büyük desteğini kazanan komünistlerin iktidara gelmesini engellemek için kara kara düşünmeye başladı. Yağmacılardan vurgunculardan oluşan yeni yetme burjuvazi, kapitalist oligarşi, işçi ve köylü kitlelerinin kuşatmasını zayıflatmak için onlara kimi tavizler vermekten, belirli konularda geri adım atmaktan başka çaresi kalmadığı görüşüne geldi. Halka tavizler verilmezse kapitalist iktidar sürdürülemezdi.

Yeltsin yönetimi kapsamlı ve kendi açısından çok riskli bir manevraya girişti. Yeltsin, yurtseverliği ve dürüstlüğüyle öne çıkmış Yevgeni Primakov'u 11 Eylül 1998'de başbakanlığa atadı. Primakov Sovyetler Birliği döneminde Komünist Partisinin yöneticilerinden biriydi. 1996-1998 yıllarında Yeltsin'in Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştı.

Yeltsin eski komünist bir başbakanla iktidarı paylaşma görüntüsü vermek fakat gerçekte yetkileri sıkı sıkıya kendi elinde tutarken Primakov'u vitrin süsü olarak kullanmak niyetindeydi.

Primakov ve ekibi ise görevlerini ciddiye aldılar, Yeltsin'in beklentilerini değil, halkın temel isteklerini

yerine getirmeye çalıştılar. Kaosu ortadan kaldırma, ekonomiyi düzeltme, yoksulların durumunu iyileştirme doğrultusunda adımlar attılar. "Primakov komünizmden, Sovyetlerden vazgeçmemiş" diyen Yeltsin, sadece sekiz ay sonra, 12 Mayıs 1999'da Primakov'u görevden aldı.

Yeltsin, Primakov'un yerine aynı gün başbakan yardımcısı Sergey Stepasin'i başbakan olarak atadı. Niyeti yine aynıydı fakat Stepasin de Yeltsin'in ölçülerine göre "radikal" çıktı ve üç ay sonra 9 Ağustos 1999'da istifa etti.

Yeltsin, Stepasin'in yerine, bu kez, "daha ılımlı" olduğunu düşündüğü Vladimir Putin'i 9 Ağustos 1999'da başbakanlığa atadı. Halkını ekonomik soykırıma uğratan, boğazına kadar yolsuzluğa batmış ve itibarını tümüyle yitirmiş Yeltsin 31 Aralık 1999'da devlet başkanlığından istifa etti.

Başbakanlığını sürdüren Putin, bu tarihten itibaren, Yeltsin'in yerine devlet başkanı vekili olarak da görev yaptı ve 7 Mayıs 2000'de devlet başkanı seçildi.

Seçimde Komünist Parti adayı Züganov'a karşı yine ciddi hileler yapıldı. Fakat Primakov, Stepasin ve Putin'in art arda başbakanlığa getirilmesi, nefret edilen Yeltsin'in görevden ayrılması, kapitalist

iktidar tekelinin kırılması ve komünistlerin önerdiği programın kısmen de olsa uygulamaya sokulması, kapitalist merkezlerin ağır antisovyet ve antikomünist propagandası eşliğinde, kitleleri komünistlerin iktidarına gerek olmadığı yanılsamasına götürdü. Putin yönetimi komünistlerin şimşegini çalmayı başardı.

Yeltsin Amerikalıların gözünde, dünya kapitalistlerinin gözünde, tabii çok değerli bir insan sayılıyordu fakat kendi ülkesinde sadece "yaşayan bir ölü"ydü. 23 Nisan 2007'de öldüğünde de hayırla anılmadı.

Putin dönemi

Putin yönetimi, kaosu önlemek, terörü ve mafyayı kazımak, düzeni sağlamak, işsizlik ve yoksulluk nedeniyle dünyaya dağılan yurttaşları tekrar ülkeye döndürmek, işsizliği azaltmak için önemli adımlar attı.

Özelleştirilmiş stratejik işletmelere yavaş yavaş el konuldu. Devlet şirketlerinin ve işletmelerinin gücü arttı. Artık üretim yapılıyor, işçilere ücret ödeniyordu. Ekonomi canlanmaya başladı. Rusya halkının morali düzeldi. Ülkeyi sömürgeleştiren kapitalist karışdevrimin politik ve ekonomik buyurganlığı dizginlendi. Yurtseverlik yayıldı.

Hayaller ve gerçekler

Ama hâlâ kapitalist emperyalist dünya konusunda umut besleniyordu. Putin, “Biz kendi işçilerimizi düzenliyoruz. İşte Avrupa’nın da, Amerika’nın da istediği demokrasi değil mi? Biz demokrasiye uygun olarak içeride bir hukuk düzeni oluşturduk” diyordu. Uluslararası ilişkiler alanında, “Bizi lütfen Avrupa Birliğine alın, bizi lütfen NATO’ya alın” diye teklifte bulundu.

Tabii ki böyle bir düzenleme kapitalist devletlerin aklından bile geçmiyordu. “Tamam, siz kendi yolunuza devam edin. Biz sizi içimize alamayız” dediler. “Sizi NATO’ya alırsak NATO anlamını kaybeder” diye vurguladılar. Rusya’yı parçalama niyetlerini net olarak gösterdiler.

Belarus ve Ukrayna dışında Sovyetler Birliğinden veya Varşova Paktından ayrılmış olan bütün doğu ve orta Avrupa ülkelerini tek tek NATO’ya aldılar.

Oysa Gorbaçov Varşova Paktından vazgeçerken, NATO’ya tavizler verirken, Polonya başta olmak üzere Macaristan, Çekoslovakya, Letonya, Estonya, Litvanya gibi ülkelerin hiçbir şekilde NATO’ya girmeyeceklerine dair söz almıştı. Bu sözlere uyulmadı ve Rusya kuşatılmaya başlandı.

Üstelik içeride büyük bir isyan çıkarıldı. Çeçenistan’da, bugün tamınının El-Kaideci olduğu açığa çıkan dinci akımların önderliğinde büyük bir isyan çıktı.

Gürcistan hamlesi

Emperyalizm Rusya’yı kuşatmak üzere Gürcistan’da da büyük bir hamle yaptı. 2008’e geldiğimizde işbirlikçi Gürcistan yönetiminin Gürcistan’ın özerk bölgelerine yönelik saldırısı oldu. Saldırı Dünya Olimpiyatları yapılırken düzenlendi.

Gürcistan’da Rusya ordusu, Kızıl Ordu, saldırıya karşı direndi. Gürcistan’ı vurucu güç olarak kullanan Amerikan emperyalizmine, NATO’ya önemli bir darbe indirdi.

Bu gelişmelerden sonra, Rusya’da uluslararası ilişkiler konusunda bir uyanışın meydana geldiğini görüyoruz. Batı’nın, Rusya’yı kapitalist bile olsa, kendi içine almayacağı anlayışı yayıldı. Rusya toplumunda bu anlayış, egemen düşünce hâline geldi. Oligark adı verilenlerin siyasal iktidarı daha da zayıfladı.

Libya fiyaskosu

Putin ve çevresi 2011’de Libya’ya emperyalist saldırı savaşında teslimiyetçi davrandı. O dönemde

Putin ve Medvedev biri başbakan, biri devlet başkanı sıfatıyla iktidarı dönüşümlü olarak elde tutuyorlardı.

Medvedev’in devlet başkanlığı sırasında Libya konusunda Rusya Amerika’nın peşine takıldı. Amerika’nın sözüne uydular ve sonuçta Libya’nın yok edilmesini canlı olarak yaşadılar. Bu da tarihsel bir ders oldu.

Ulusal uyanış

Daha sonra 2011-2012’de, Suriye’de Rusya uluslararası alanda açıkça farklı bir kimlikle ortaya çıktı. Emperyalizme karşı direnişin en büyük yardımcısı oldu. Antiemperyalizmi savunan, antiemperyalizmi benimseyen bir ülke hâline geldi.

2014’te Amerika işbirlikçilerini kullanarak Ukrayna’da faşist Maydan darbesini tezgâhlayınca, Rusya’da kuşatılmışlık duygusu daha da yükseldi. Darbeye karşı mücadele içinde Kırım halkı Rusya’yla birleşmeye karar verdi. Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetleri kuruldu. Komünistler Donetsk ve Luhansk’ın hemen tanınmasını istediler fakat Rusya yönetimi bu öneriyi kabul etmedi.

Sınıflar arasında denge politikası

İç politika açısından bakıldığında, ekonomik olarak Rusya kapitalist olmuştu. İşçiler ve köylüler iktidarı yitirmişti. Bu tartışılmaz.

Fakat üretim araçlarının yarısı tamamıyla özelleştirilmişken (ki bu oran çok yüksek bir orandır) kamulaştırmalar adım adım ilerletildi, yüzde 75 oranına kadar yükseldi.

Özel sektöre bırakılmış olan, komprador bir politika izleyen, Amerika’yla ve Avrupa’yla işbirliği yapan, Rusya’nın çıkarlarını düşünmeyen, kendi ellerindeki sermayeyi üretken olmayan yatırımlara yönlendiren şirketler tekrar kamulaştırıldı, millileştirildi. Rusya devlet kapitalizmi açısından öne çıkan, sosyal hakları kısmen tanımak zorunda kalan bir yönetim durumuna geldi.

RFKP son dönemde yaptığı kongrede Rusya’yı değerlendirirken, Rusya’nın kapitalist bir yönetim altında olduğunu ama iktidarı elinde tutan ekibin, yani Putin’in önderliğindeki ekibin gitgide sınıflar arasında denge politikası güden Bonapartist bir nitelik kazanmakta olduğu tespitini yaptı. Yani bir yanda işçiler ve köylüler, bir yanda burjuvazi

arasında denge politikası güden ve bu arada kendi çevrelerine de yolsuzluklarla zenginleşme fırsatı tanıyan bir yönetim var. Ama bu yönetim genel yönelim olarak gitgide antiemperyalist yurtsever bir tutumu benimsiyor.

Rusya kapitalist oldu ama yok olmamak için kendini dünya halklarına yardım etmeye mecbur hisseden bir ülke oldu. Antiemperyalist bir ülkeye dönüştü. Burada komprador ilişkilerden, işbirlikçi kapitalizmden farklı olarak ulusal kapitalizmin egemen olduğunu söyleyebiliriz. Kapitalist bir ülke ama kooperatiflerin, kolhozların hâlâ büyük rol oynadığı, işçi sınıfının haklarına daha çok sahip

çıktığı, komünist ve yurtsever muhalefetin adım adım güçlendiği bir ülke.

Simgesel değerler

Bildiğiniz gibi, Ekim Devrimi sosyalizmi simgelediği için mevcut yönetim açısından olumlu bir değer sayılmıyor. Ama işçilerin ve köylülerin etkisiyle, komünistlerin, ilerici güçlerin, toplumcu güçlerin, yurtsever güçlerin etkisiyle Ekim Devriminin gerçekleştiği tarih olan 7 Kasım, kutlama günü olarak ilan edildi.

7 Kasım 1941'de Faşizme Karşı Büyük Anayurt Savaşı sürerken Kızıl Meydanda Stalin'in önderliğinde Ekim Devrimini kutlamak için

7 Kasım 1941'de Kızıl Meydanda düzenlenen askerî geçit töreni.
Fotoğraf: TASS / Samary Gurariy

büyük bir tören yapılmış, törene katılan askerler meydandan çıkıp doğrudan cepheye gitmişlerdi.

Geçen yıldan hatırlayacaksınız, o törenin 75. yılı kutlanmıştı. Putin yönetimi bu yıl da 7 Kasımın kutlanacağını ilan etti.

Ama kutlama gerekçesi Ekim Devrimi değil. Ara bir çözüm buldular, 7 Kasım 1941'in 76. yıl dönümünü kutlama gerekçesiyle törenler düzenlenecek, yürüyüşler yapılacak. Rusya'nın bugün geldiği nokta budur.

Sürecin özeti

Kısacası, Rusya'da büyük sömürgeleşme, kapitalizme geçişin

yarattığı kaos, kaostan çıkış, kapitalist emperyalist dünyaya / liberal dünyaya ilişkin büyük hayaller, bu hayallerin sürekli yıkılışı, yurtsever toplumcu direnişin yükselmesi şeklinde adım adım gelişen bir süreçten geçtik. Özellikle 2008'den bu yana yaşanan sürecin bütününe baktığımızda Rusya'da objektif olarak antiemperyalist bir devrimden söz edebiliriz.

Emperyalizmin sömürgeci bağımlı bir ülkeye dönüştürülen, bir yeni sömürgeye dönüştürülen Rusya artık ayağa kalkmış bir ülkedir ve devrimci bir ülkedir. Sosyalist bir ülke değildir ama devrimci bir ülkedir. Antiemperyalizmi benimsemiş bir ülkedir.

7 Kasım 1941'de düzenlenen efsanevi geçit töreninin yıldönümünde Kızıl Meydanda anma yürüyüşü, 2016

Dünyada dengeler değişiyor

Bu gelişme, dünya çapındaki dengelerde çok önemli bir değişiklik demektir.

Ne anlamda bir değişiklik olduğunu şuradan da görüyoruz. Putin başa geldiğinde Amerikan, Batı ve Türkiye medyasında, tıpkı Yeltsin gibi demokrat sayılıyordu. Gayet olumlu sözlerle niteleniyordu.

Fakat bir süre sonra Putin'in kapitalist medyadaki imajı bozuldu. Putin komünizmi canlandırmak isteyen, Sovyet imparatorluğunu canlandırmak isteyen (kapitalist medya Sovyetler Birliğine imparatorluk adını verme cüretini de gösteriyor tabii ki) bir diktatör oldu.

Zaman geçtikçe Putin, yeni Stalin olarak tanımlandı ve kötü bir kişi olarak resmedildi. (Stalin, kapitalistlerin Marksizm-Leninizm safalarında en fazla şeytanlaştırdığı kişiliktir.)

Şu anda dünyada medyanın söylem analizini yaptığımızda, en olumsuz kişilerin başında Putin'in geldiğini görüyoruz.

Putin diktatör ilan edildi. Bunu her olayda görüyoruz. Suriye'nin yardımına gittiğinde, Venezuela'nın yardımına gittiğinde, Putin kötü kişi ilan ediliyor, Rusya kötü ülke

ilan ediliyor. Gerekçe kapitalizmin merkezine karşı, emperyalizme karşı direnmeyi seçmeleri.

Putin / Rusya, kapitalizmi ilke olarak benimsiyor, kapitalizme uyuyor ama ulusal bir kapitalizmden yana olduğu için emperyalizmin işine yaramıyor.

Emperyalizm açısından bağımsızlığı savunan her ülke, kötü ülkedir. Onların gözünde bağımsızlığı savunan yurtseverler de komünist sayılır. Rusya'daki dönüşümü, uluslararası alanda büyük önem taşıyan birinci gelişme olarak aklımızda tutalım.

Çin'in rolü

İkinci büyük gelişme, Çin açısından. 1949'da devrim yaparak Çin de sosyalizme geçmiş, adım adım sosyalizme yönelmişti. Ama hiç ayrıntılarına girmeden söyleyelim, Çin 1960-1991 yılları arasında genel olarak Sovyetler Birliğine düşman bir çizgi izlemiştir. O dönemdeki Maocu grupların dilinde, Sovyetler Birliği sosyal emperyalist bir ülkedir. Yani, sosyalist görünümüne emperyalist bir ülkedir.

1960-1991 arasında Sovyet düşmanlığı yapan Çin, 1972'den 1991'e kadar Amerika'yla ittifak hâlindeydi. Yani, 1972'ye kadar

yine antisovyet bir çizgideydi ama Amerikan yanlısı değildi. 1972'de ise, (o dönemin ABD yöneticisi Nikson'du) Çin, Amerika'nın yanına geçti. 1980'de Çin'de ilk Amerikan işletmesi kuruldu.

1996'ya geldiğimizde, yani dünyada belli dönüşümlerin olduğu, küreselleşmeye karşı isyanların çıktığı dönemde Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurulduğunu görüyoruz.

Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ilk kez bir araya gelerek Amerikan emperyalizminin dışında, NATO'nun dışında kendi güvenliklerini sağlamak üzere adım attılar. Bu birliğe 2001'de Özbekistan, 2015'te Hindistan ve Pakistan da katıldı.

İç gelişmeler

İç politika açısından Çin'de neler oldu? Çin sosyalist bir ülkedir, zaten hâlâ sosyalist bir ülke olduğunu söylüyor.

1978 yılından sonra Deng Siao-ping'in önerisiyle "Biz sosyalizme geçişin ilk aşamasındayız. Lenin'in devrimden hemen sonra yaptığı gibi kapitalizme izin vermek zorundayız. Sosyalizme geçişin ilk aşaması Çin'in geriliğinden dolayı 100 yıla yakın sürer" görüşü benimsendi. Bu görüş, zama-

nında Mao'nun da kısa bir süre savunduğu, sonra vazgeçtiği bir düşünceydi.

Deng, sosyalist bir iktidar altında, sosyal hakları mümkün olduğunca koruyarak devlet kapitalizmine, özel kapitalizme izin verileceğini ilan etti. Buna bağlı olarak Çin'de şu an mesela 318 dolar milyarder var. Ekonomide kapitalizmin önemli boyutlarda geliştiğini görüyoruz. Ama yönetim Komünist Partinin elindedir.

Bu gelişmeler olurken 1989'da, kapitalist Batı medyasının Çin'de Tiananmen olayları diye adlandırdığı, "demokrasi yanlısı" olarak tanımladığı gösteriler meydana geldi. Bu gösteriler Komünist Parti yönetimini yıkmayı amaçlayan, kapitalizmi kurmaya yönelik büyük bir saldırıydı. Deng o dönemde yine Çin Komünist Partisinin yönetimindeydi. Gösterileri bastırdı.

Bu gelişmeden sonra Çin'de de kapitalist emperyalist dünyaya ilişkin hayaller yıkıldı. Yani, ağzımızla kuş tutsak kapitalist emperyalist dünya bize düşmanlıktan asla vazgeçmeyecek, bağımsızlığımıza ve egemenliğimize saygı duymayacak görüşüne gelindi. Çin yönetimi, "Biz devrimimizi korumak için adımlar atmak zorundayız" düşüncesini yeniden benimsedi.

Dış politika

Devrimi korumanın yolu yöntemi ne olur konusunda çok tartışmalar yapıldı. İlk çözüm olarak da, çok karmaşık, incelikli ve nüanslı bir politikaya yöneldiler. "Biz Amerika'yla ilişkileri iyi götürmek zorundayız. Yabancı sermayeyi ülkeye çekmek zorundayız. Yabancı sermayeyi çekelim, oradan kazandığımız paralarla Amerika'ya kredi verelim, Amerikan hazine tahvillerini alalım fakat bunu yaparken ülkemizi bağımsız politika izleyen, egemenliğine sahip çıkan gelişmiş bir üretim merkezine dönüştürelim" diye özetlenebilecek bir dış politika çizgisi kabul ettiler. Hâlâ devam eden baskın çizgi bu doğrultuda belirlendi.

Çin'in genel yönelimi

Çin Komünist Partisinin 19. Kongresi geçen ay (Ekim 2017) yapıldı.

Çin kongrede, açık bir dille, sosyalizme bağlı olduğunu, sosyalizme bağlı kalacağını, sosyalizm mücadelesinin uzun süreceğini, devlet kapitalizmine ve özel kapitalizme izin vererek yaşayacaklarını ama amaçlarının sosyalizm olduğunu, Amerika'nın ve dünyanın yapacağı baskılara karşı Çin'i korumak üzere köklü adımlar atmaya devam edeceklerini, güçlü olmaya devam edeceklerini, bu amaçla da Rusya'yla, bütün Asya devletleriyle, bütün dünya halklarıyla, Avrupa'yla ve eğer barıştan yana olursa Amerika dahil herkesle iyi ilişkiler kuracaklarını ilan etti.

Sonuçta, Çin'deki gelişmelere bağlı olarak, Rusya'daki gelişmelere bağlı olarak, dünyadaki gelişmelere bağlı olarak, Çin'in de antiemperyalist politikaya yöneldiğini görüyoruz.

ŞU EMPERYALİZM İDDİASI

Emperyalizm üzerine çok kapsamlı incelemeler var. Lenin emperyalizm konusunda dünya sosyal bilimlerdeki en yetkin isimdir. Onun çizdiği genel çerçeveyi güncelleyen yeni çalışmalar da var. Yeni çalışmalarda küreselleşme, teknolojinin gelişimi gibi konular incelendi. Ama emperyalizmin beş temel özelliği var, Lenin'in belirttiği. 1916'da açıkladı bu özellikleri. O günden bu yana çok net olarak biliniyor.

Beş temel özellik nedir?

- 1) Üretim ve sermayede büyük bir yoğunlaşma, merkezileşme ve tekellerin ortaya çıkması.
- 2) Banka sermayesi ile sanayi sermayesinin iç içe geçmesi, bu temelde finans-kapitalin, finans sermayesinin ya da mali oligarşinin ortaya çıkması.
- 3) Ticari mal ya da meta ihracatından ayrı olarak (o tabii ki devam ediyor), sermaye ihracatının olağanüstü artması.
- 4) Dünyayı paylaşan uluslararası kapitalist şirketlerin ve devletlerin ortaya çıkması.
- 5) Dünyayı paylaşan en büyük kapitalist güçlerin, dünyanın toprak açısından da paylaşımını tamamlaması.

Bu özelliklere bakarsak, Rusya'nın emperyalistliğinden söz etmek gülünçtür.

1987'ye kadar Rusya'nın sosyalist bir ülke olduğu konusunda yaygın bir kabul vardı. Tabii ki farklı görüşler vardı, yani o dönemin sosyal emperyalizm teorileri, totaliter devlet teorileri, imparatorluk teorileri falan vardı, ama bunların geçerliliği yoktur.

1991'de Sovyetler Birliği dağıldı. Dağıldığında ne oldu? Çok kısa süre içinde belli kapitalist yağmacılar bir rubleye ya da parasız koca koca devlet işletmelerini aldılar. Devlet işletmelerinin bütün mallarını, binalarını, makinelerini ele geçirdiler, fabrikaları yok pahasına sattılar. Bunlardan biriktirdikleri paralarla, oligarklar dediğimiz, oligarşi dediğimiz güç ortaya çıktı. Bu yağmacılar bütün o zenginlikleri Batı'ya aktardılar, işlerine böyle devam ettiler ama bunlar toplumda köksüzdü.

Şunu da anımsayalım, 1991'de Sovyetler Birliğinin varlığına son veren üç ülke, Rusya Federasyonu, Ukrayna Cumhuriyeti, Belarus Cumhuriyeti idi.

Ayrıntıya girmeden söyleyeyim, halk uyanamadı ilk başta. Ama

çok kısa sürede başına gelenin ne kadar kötü olduğunu, kapitalizme esir edilmek istendiğini gördü ve köleliğe karşı harekete geçti.

Bu isyanın köşe taşları olarak şunu söyleyelim. En büyük cumhuriyet olan Rusya'da 1993 yılında Yeltsin anayasayı çiğneyerek, anayasayı düpedüz çiğneyerek, parlamento-yu topa tuttu. Yani Meclisi, Dumayı topa tuttu ve orayı yıktı. Çok büyük bir ayaklanma oldu. Günlerce, haftalarca süren direnişler oldu. Yeltsin parlamento-yu yıktı. İktidarını öyle kurdu. Bütün özelleştirmeleri tamamladı o sıralarda. Ve bunu yaparken Amerika'nın ve Avrupa'nın bütün kapitalistlerinin desteğini alıyordu.

Sonra 1996 seçimleri oldu. 1996'da seçimi Yeltsin'in ikinci turda kazandığı iddia edildi ama seçimi gerçekte Rusya Federasyonu Komünist Partisi başkanı Züganov kazanmıştı. Şu an gizliliği kaldırılmış Amerikan belgelerinde de görüldüğü gibi, bu konu çok açık. Oylar değiştirildi, dönüştürüldü ve Yeltsin'in kazandığı ilan edildi. Bu duruma tepkiler yoğunlaştı ve sonuçta 1999'a gelindiğinde ülke komünistlerin eline geçecek kaygısıyla Putin'i öne çıkardılar. Yani bir ara çözüm olarak Yeltsin, Putin'i başbakanlığa getirdi. Bir süre sonra da kendisi devlet başkanlığından istifa etti. Putin

devlet başkanı oldu, Yeltsin'in ailesine özel af getirdi. Ardından da, ülkede, oligarklar denilen, ülkeyi soyup soğana çeviren mafya düzenini kuranlara karşı çok büyük bir mücadele yürütüldü.

Rusya bugünkü noktaya adım adım geldi. Kamulaştırmanın tekrar belirleyici olduğu, oligarkların, zenginlerin varlığına izin verildiği ama onların ülke yönetimine doğrudan doğruya, birinci elden etkide bulunmadığı bir döneme girildi. Rusya'da bugün durum budur.

Belarus'a bakalım. Belarus'ta ilk başta bazı özelleştirmeler yapıldı. Ama Belarus halkı 1994 seçiminde Lukaşenko'yu başa getirdi. Bütün o özelleştirmeleri iptal edip işletmeleri tekrar kamulaştırdılar. Tabii ki kapitalist ilişkilere izin verdiler. Ama genelde sosyalizan bir sistemi sürdürdüler.

Ukrayna çeşitli renkli devrim girişimleriyle bir o tarafa, bir bu tarafa salındı. Bir seçimde ileriye giderek, bir seçimde geriye kayarak yoluna devam etti. 2014'te bu süreç kesildi ve ülke açıkça Amerikan emperyalizminin eline geçti.

Rusya'ya baktığımızda, köksüz bir kapitalizm görüyoruz. Kapitalizmin belli bir egemenliği oluştu ama toplumun bütününü belirleme gücü de, şansı da yoktu.

Rusya'nın konumuna bakıldığında sermaye ihracatının olağanüstü önem kazanması, yoğunlaşması diye bir şey yoktur. Yani, uluslararası yatırım pozisyonuna baktığımızda tabii ki Rusya'nın dışarıda yatırımları var, nasıl Türkiye'nin de varsa, ama bu çok güçlü bir pozisyon değil, net olarak bir sermaye ihracı falan değil.

Dolayısıyla, emperyalizm durumu yok. Dünyayı paylaşan şirketler olarak bu sıralamaya girecek bir şirketi de yok. Rusya'da büyük olarak bildiğimiz, büyük başarılarla imza atan şirketler, ister petrol ve doğal gaz, ister savunma sanayi alanındaki kuruluşlar, bunlar esas olarak kamu malıdır, kamunun elindeki şirketlerdir. Dünyanın paylaşımına katılma diye bir konumları yoktur.

İster Sovyet tarihine bakalım, ister yeni Rusya tarihine bakalım, bu ülkenin müdahale ettiği bütün bölgeler doğrudan doğruya kendi varlığına yönelik tehditlere karşıdır, komşu devletlerle sınırlıdır. Yani ne Sovyetler Birliğinde, ne Rusya'da, dünyanın paylaşımına katılma durumu yoktur. Zaten askerî doktrini de saldırganlık üzerine kurulu değildir, kendini koruma üzerinedir. Kendini başarıyla korur, korumaya da devam edecektir.

Bütün Sovyet halklarının düzeni değiştirme yönünde meşru bir hakkı vardır ve önümüzdeki dönemde tabii ki savaşın sonucuna da bağlı olarak bu sürecin derinleşeceğini göreceğiz.

Yirminci yüzyılın en büyük karşıdevrimci akınıydı Sovyetler Birliğinin yıkılması. Bin türlü başka nedene de bağlı, onları da başka bir dönemde tartışabiliriz, başka bir vesile ile tartışabiliriz.

Ama bu sürecin, yani Soğuk Savaşta emperyalizmin kazandığı zaferin geriye çevrilmesi süreci başlamıştır. Bu yön gelişecektir.

Bütün bu gerçekler ortadayken Rusya'yı emperyalist saymak, Amerikan emperyalizmi ile aynı statüde görmek gülünçtür. Aynı şeyi, Çin için de söyleyebilirim, Çin'de de hiç böyle bir durum yoktur.

Rusya'yı emperyalist saymak, Amerikan emperyalizminin sol duyarlılığı olan daha bilinçli kesimlere, daha entelektüel kesimlere sunduğu zehirdir. Bu kesimler tarafsız bir pozisyonda, ara bir pozisyonda olmuyorlar. Yarıttıkları kargaşayla Amerika'nın gücüne güç katacak bir noktaya savrulmuş oluyorlar. İlericileri bu noktaya getirmek Amerika'ya yetiyor. Bunu böyle görmemiz lazım.

Tabii ki emperyalizm tartışmaları yapabiliriz. Ama günümüzde "Rusya emperyalisttir, Rusya imparatorluk kurmak istiyor, Putin yeni çardır, yayılmak istiyor, Bütün Avrupa'yı ele geçirmek istiyor" tezleri gülünçtür. Hiç temeli yoktur.

Rusya'nın bütün icraatı, askerî doktrinleri, ekonomik gerçeklikleri, politik hedefleri kendini koruma üzerine kuruludur.

Rusya'yı, Ukrayna'yı, Donbas'ı, Kırım'ı değerlendirirken, buralardaki komünist partilerinin, ilerici ulusal demokratik güçlerin isteklerini, politikalarını da birinci plana almamız gerekir. Rusya yönetimini tedbir almaya onlar zorluyor zaten. Onların halk içinde yarattığı güce bağlı olarak, Putin ya da şu andaki yönetim, emekle sermaye arasında denge kurmaya çalışıyor, oligarkları ekonomik olarak sınırılıyor ama iş yürütmelerine, sömürülerine izin veriyor, öte yandan, onları devleti ve toplumu doğrudan doğruya belirleme gücünden yoksun kılıyor. Bir ara güç olarak hareket ediyor. Onu daha farklı değerlendirmek gerekir.

Bütün bunları bir tarafa bırakarak orada ilerici güçler yokmuş gibi davranmak, Amerika'dan ödünç alınan teorilerle Rusya'yı ve Çin'i totaliter devletler olarak değerlendirmek gerçekler karşısında hiçbir şekilde tutunamaz.

Şu an Ukrayna vesilesiyle dünya medyasının, din çevrelerinin, üniversite çevrelerinin davranışına bakıldığında, düşünce özgürlüğünün olmadığı, bütün kapitalist emperyalist dünyanın hep bir emir ile hareket eden totaliter bir anlayışta olduğu görülür. "Hayır, bunlar demokratiktir ama Rusya, Çin totaliterdir" iddiası karşısında ne diyeceğimi bilemiyorum gerçekten. Bu teorilerin hiçbir bilimsel temeli yoktur. Sosyal bilimlerle uğraşan, sınıf mücadelesi kavramından haberdar olan, dünyanın gerçeklerinden haberdar olan hiç kimsenin kabul etmeyeceği, daha ilk anda çökecek iddialardır bunlar. Bu teorilerden uzak durmamız gerekiyor.

İŞÇİ VE ÇİFTÇİ HEYKELİ, 1937

Fatma Şenden Zırlı'nın Ürün Sosyalist Dergi, Mayıs-Haziran 2007 tarihli 21. sayısında yayınlanan incelemesi

8 MART NİÇİN EMEKÇİ KADINLAR GÜNÜDÜR?

Bu yazıda, 8 Mart'ı niçin emekçi kadınların mücadele günü olarak ele aldığımızı ayrıntılı bir şekilde irdelemeye çalışacağız.

8 Mart kutlamalarının ilk ortaya çıkışının doğrudan işçi kadınlarla ilişkili olduğunu tarihsel bir gerçek olarak belirtelim. Bu amaçla önce, tarihsel olarak ortaya çıkışında ve gelişiminde 8 Mart'a nasıl bir içerik yüklendiğini açıklığa kavuşturalım. Ardından, günümüzde de 8 Mart'ı niçin "emekçi kadınların" günü olarak gördüğümüzü ele alalım. Son olarak da, konuyu bugün ana damar feminist akımlarla sosyalist akımlar arasında teorik tartışmanın temelini oluşturan ayrım bağlamında gözden geçirelim.

Kadın Hakları Savunuculuğunun reddedilmesi

Kadın hareketi veya kadınların kurtuluş mücadelesi, toplumsal mücadelelerden, dolayısıyla sınıf mücadelesinden bağımsız değildir. Modern anlamda kadın-erkek eşitlik arayışının kökenleri ise tam da sınıf mücadelesinin kökenlerinde yatıyor. Bu günün "emekçi kadınlar günü" değil de, "kadınlar

günü" olduğunu iddia etmek, 8 Mart'a ilk olarak önerildiğinde yüklenen anlamı görmezlikten gelmektir. Bu gün, daha en başından bu yana işçi kadınların yürüttüğü mücadeleyle doğmuş ve daha sonraki tarihlerde de hep işçi kadınlara ithaf edilmiştir.

Kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışıyla beraber, işçi sınıfı ağır sömürü koşullarına karşı, sermaye sınıfına karşı mücadele yürütmüştür. İşçi sınıfı içerisinde kadın işgücü, sermaye sınıfı için sömürülmesi kolay "en ucuz" ve "uysal" bir işgücü sayılmıştır. Böylelikle, proleter kadın iktisadi yaşam mekanizmasının içine çekilmiştir. Aynı zamanda, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesi içinde proleter kadınlar -kendilerine özgü taleplerle- yer almışlardır.

1889 yılında Paris'te Kuruluş Kongresini yapan II. Enternasyonele (Enternasyonal, Uluslararası İşçiler Birliği anlamına geliyor) katılan kadın delegelerin kadın sorununa yaklaşımına baktığımızda, bariz bir şekilde proleter kadınların sorunlarıyla uğraştıklarını görürüz: Örneğin bu Kuruluş Kongresinde,

yani daha 1889 yılında, Klara Zetkin aynı zamanda "Alman Kadın İşçiler Birliği"nin temsilcisi sıfatıyla yer alıyordu. Zetkin, bu kongreye "Kadının Kurtuluşu İçin!" başlığını taşıyan bir rapor sundu.

Klara Zetkin'in, "Almanya'da Proleter Kadın Hareketi'nin Tarihine İlişkin" başlıklı yazısında değindiği bu rapor sonucunda, Kongre: "Kadınların çalışmasının yasaklanmasına karşı cephe aldı, kadın hakları savunuculuğunu reddetti ve proleter kadınların işçi sınıfının mücadele saflarına katılmasını talep etti"¹.

Evet, gerçekten, daha II. Enternasyonal'in ilk aşamalarında proleter kadın hareketi ile burjuva kadın hakları savunuculuğu arasındaki ayrım net biçimde ortaya koyuluyordu. Çünkü Zetkin'e göre, "proleter kadının kurtuluş mücadelesi, burjuva kadının kendi sınıfının erkeklerine karşı mücadelesi gibi bir mücadele olamaz"dı. Çünkü, az sayıdaki burjuva kadını, "mülkü sayesinde bireyselliğini özgürce geliştirebilir, kendi özlemlerine

uygun şekilde yaşayabilir"di.² Burjuva kadının sorunu, ancak kocasına karşı mülkiyeti üzerinde bağımsız, özgür tasarruf talebini yükseltmekti. Ama proleter kadının patronların boyunduruğundan kurtulma mücadelesine burjuva kadınlar sırtını dönüyordu. Yine Klara Zetkin'in bu konudaki sözlerine göz atalım:

"Kadın hakları savunucuları, kadınların ezici çoğunluğunun sınıf köleliğine karşı mücadelesini -o cinsiyet köleliğini yaratmasına ve keskinleştirmesine rağmen- boşluyorlar. Bundan da öte onlar, sınıfa karşı sınıf, ayaklar altında tepelenenlerin efendilerine ve kendilerine azap çektirenlere karşı yürütülmesi gerekli bu savaşı ilkesel olarak reddetmektedirler. (...) O sadece, kadın cinsiyetini erkeğin lehine zincire vuran burjuva toplumunu yasal ve toplumsal bağların çözülmesiyle reformdan geçirmeyi amaçlamaktadır. Proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ve sosyalizmin kurulması aracıyla kadınları kurtarıcı toplumsal devrim mücadelesi karşısında bugün kadın hakları savunucularının çok büyük çoğunluğu, bu hareketin başlangıcında kısmen olduğu gibi, artık belirli bir tarafsızlık görünümünde değil, bilakis açık katı bir

¹ Zetkin, Klara; Krupskaya, Nadejda; Pieck Wilhelm (1992). "Almanya'da Proleter Kadın Hareketi'nin Tarihine İlişkin", *Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar ve Klara Zetkin Üzerine*, İstanbul: İnter (der.) s. 112

² age, s. 133-134

düşmanlık konumunda durmak tadırlar. Dolayısıyla burjuva kadın hareketi, kurtuluş özlemi çeken tüm kadınların çıkarlarının temsilcisi, onların öncüsü değildir.”³ “O, emekçi kadınları yanıltıcı hayallerle erkek kardeşleriyle birlikte devrimci mücadele vermekten alıkoarak emperyalist kapitalizmin yardımına koşmaktadır.”⁴

Kadınlara Oy Hakkına bakış

Bu dönemde emekçi erkeklerin de farklı ülkelerde farklı tarihlerde olmak üzere, oy (seçme ve seçilme) hakkını yeni yeni kazanmaya başladıklarını, daha önce yalnızca “mülk sahipleri”nin oy kullanma hakkının bulunduğunu göz önünde bulunduralım. Oysa komünist hareket, ayrımsız kadınların da oy hakkını savunuyordu. Klara Zetkin, 1906’daki o dönemin komünist partisi olan sosyal demokrat parti kongresinde, kadınların seçim hakkına ilişkin raporunda sosyalist kadın hareketi ile burjuva kadın hareketinin “oy hakkı” konusundaki ilkesel karşıtlığını şu şekilde ifade ediyordu:

“Proleter kadın... yalnızca iktisadi ve kültürel yaşam çıkarlarını savunmak için seçim hakkına ihtiyaç

duymuyor, seçim hakkına örneğin kendi sınıfının erkek dünyasına karşı mücadele etmek için değil, bilakis her şeyden önce kapitalistler sınıfına karşı mücadele etmek için ihtiyaç duyuyor. Ve dolayısıyla o, burjuva topluma, kapitalist iktisat düzenine dayanak olmak için toplumsal reformu talep etmiyor. Hayır! Biz erkeklerle eşit politik hakları, bu toplumu devirmek, parçalamak için; yasal engellerle engellenmeden birlikte çalışmak için talep ediyoruz.”⁵

8 Mart’ın tarihçesi

II. Enternasyonal’in bünyesinde 17 Ağustos 1907 tarihinde Stuttgart’ta “Birinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı” toplandı. Bu konferans bir “Uluslararası Sosyalist Kadınlar Sekreteryası” oluşturur. Bu görevi, 1917 yılına kadar Klara Zetkin yürütmüştür. Bu konferans kararlarının tümü, kadının iktisadi ve toplumsal hayatta tam eşitliğini şiar edindi. Kadınlara ayrımsız oy hakkı da alınan kararlar arasındadır. Bu ilk konferansta, aynı zamanda “Eşitlik” adını taşıyan bir kadın gazetesinin yayınlanmasına karar verilir. Bu gazetenin editörlüğüne Klara Zetkin seçilir.

II. Enternasyonal’e bağlı olarak gerçekleşen “İkinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı” ise 26-27 Ağustos 1910 tarihinde Kopenhag’da yapıldı. Bu konferansın gündemini ve sonuçta alınan kararları, kadın işçilere günde sekiz saatlik çalışma süresi talebi, hamile kadın işçilere doğumdan önce 8 haftalık doğum izni talebi, emziren kadınlara süt izni, 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasının yasaklanması, işsiz

kadınlara sosyal güvenlik talepleri oluşturuyordu. Ayrıca, kadınlara oy hakkı talebi, bu konferansın diğer bir gündemiydi ve karara bağlandı. Ancak her sınıftan kadınların oy hakkına bakışlarının neticede farklı olduğu da bu konferansta dile getiriliyordu. Burjuva kadın hareketinin talep ettiği oy hakkından ayrı olarak, proleter kadınların oy hakkının gözetilmesi gereği öne çıkarılıyordu. İşte bu konferansta, Klara Zetkin, ayrıca

3 age, s. 100-101

4 age, s. 105

5 age, s. 210

her yıl sosyalist kadınların uluslararası çapta bir kadınlar günü düzenlemesini önerir. Bu önerge şu şekilde sunulmuştur:

“Her ülkenin sosyalist kadınları, kendi ülkelerinde proletaryanın sınıf bilincine sahip politik ve sendikal örgütleriyle mutabakat içinde, esas olarak kadınlara oy hakkının ajitasyon ve propagandasına hizmet etmek üzere, her yıl bir kadınlar günü düzenler. Bu talep, sosyalist anlayışın kadın sorununa yaklaşımına uygun olarak gündeme getirilmelidir. Kadınlar günü uluslararası bir karakter taşımalı ve özenle hazırlanmalıdır.”⁶

Görülebileceği gibi, “proleter” ve “sosyalist” içerik, “kadın sorunlarına özel bir gün” fikrinin ilk ortaya çıkışında var. Daha sonraları, her ülkede farklı tarihlerde, düzensiz olarak kadınlar için bir gün kutlanır.

Klara Zetkin’in önerisinin kabul edilmesinden sonra, ilk defa çok kitlesel olarak ve uluslararası çapta, 1911 yılının 19 Martında,

6 Bildiğimiz kadarıyla, bu belge Türkçede ilk kez yayınlanmaktadır. Orijinal metin Friedrich Ebert Stiftung’un www.library.fes.de sayfasından alınmıştır.

(II. Enternasyonal, İkinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı, 26-27

Ağustos 1910, Kopenhag.

“Talepler ve Kararlar” başlığını taşıyan raporundan tarafımızdan çevrilmiştir.)

Almanya, Avusturya, Danimarka, İsviçre ve ABD’de bu gün kitlesel bir biçimde kutlandı. Bu kutlamalar, özellikle kadınlara oy hakkı talebi ile birleşiyordu. Eşit işe eşit ücret, sekiz saatlik işgünü, analık hakları ve emperyalist savaşların son bulması, kadınların önemli talepleri arasında yer alıyordu. Ayrıca bu gün “devrimci” bir nitelikte kutlanmıştı, o da şuradan geliyordu: 1848 yılında Almanya’da gerçekleşen Mart devrimleri sırasında 18 Martta Berlin’de şehit düşenler anılıyordu. Ve yine Paris Komünü’⁷ 18 Mart 1871’de başlamıştı. Onun yıldönümü anılıyordu. Bundan sonraki yıllarda “emekçi kadınların sorunlarına ayrılan bu bir gün”, böylesi bir alışkanlık ve gelenekten yola çıkarak Mart ayının çeşitli günlerinde uluslararası çapta kutlanmaya devam etti.

İşte böyle devrimci ve proleter temelli bir “Uluslararası Kadınlar Günü”nün önerildiğini, Klara Zetkin’in sonraları kaleme aldığı yazılarından da çıkarmak mümkündür. Klara Zetkin, “Almanya’da Proleter Kadın Hareketi’nin Tarihine İlişkin” başlığını taşıyan yazısında bu günün işçi kadınlarının eylem günü olması gerektiğini şu sözlerle ifade ediyordu:

7 Bir proleter devrim girişimi olan Paris Komünü, 29 Mayıs 1871’de burjuvazi tarafından bastırılmıştı.

23 Ekim 1915’te New York’ta 20 bin kadın oy hakkı için yürüdü.

Kaynak: Bain Koleksiyonu, Kongre kütüphanesi aracılığıyla kamuya sunulmuştur.

“1910’da Kopenhag’daki İkinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı, birleşik uluslararası eylem olarak her yıl düzenlenecek kadınlar gününü kararlaştırdı. Kadınlar günü, proleter kadınların güncel taleplerinden, örneğin kadınların seçim hakkından yola çıkarak, *proleter kadın ve erkeklerin burjuva toplumuna karşı devrimci bir sınıfsal hareketi olmalıydı.*”⁸

Şubat ve Ekim devrimleri

Emekçi kadınlar gününün artık resmen Martın 8’i olarak belirlenmesi ise, bundan çok sonra,

8 age, s. 114 (italikler benim)

1921 yılında Moskova’da yapılan II. Uluslararası Komünist Kadınlar Konferansı’nda gündeme geldi. Bilindiği gibi, 1917 yılında (eski Rus takvimine göre 25 Ekim, bugünkü takvime göre 7 Kasım) gerçekleşen Büyük Ekim Devriminden önce, Şubat Devrimi olarak anılan devrim patlak vermişti. Şubat Devriminin kıvılcımını, Petrogradlı tekstil işçisi kadınların “kadınlar gününde” tüm işyerlerinden sokaklara dökülerek grev ve gösteriler yapmaları başlattı. Kadınlar günü o tarihte Çarlık Rusyası takvimine göre 23 Şubata, yani bugün kullandığımız takvime göre 8 Mart 1917 tarihine denk geliyordu.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi kitabında bu konuya şu şekilde değiniliyor: "23 Şubat (8 Mart) Uluslararası Kadınlar Günü'nde, Petrograd Bolşevik Komitesi'nin çağrısı üzerine, işçi kadınlar açlığa, savaşa ve çarlığa karşı gösteri yapmak için sokaklara çıktı. Petrograd işçileri, işçi kadınların gösterilerini şehir çapında bir grev hareketiyle desteklediler."⁹

Bahsettiğimiz 1921 yılındaki konferansta, Nadejda Krupskaya ve Klara Zetkin de yer almışlardı. Bu konferansta, kadın hareketi açısından programatik nitelikteki "Yönergeler" kabul edildi. 8 Mart ise Petrograd'da Şubat Devrimini başlatan tekstil işçisi kadınlara ithaf edildi.

II. Komünist Kadınlar Konferansı, uluslararası komünist kadın hareketini, burjuva kadın hakları savunucularından kesin çizgilerle ayıran yönergeleri belirledi. Sözü Klara Zetkin'e bırakalım yine:

"Yönergeler, cinsiyet köleliğinin ve sınıf köleliğinin nedeninin son tahlilde özel mülkiyet olduğu ve kadınların tam kurtuluşunun

ancak ve yalnızca üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması ve onların toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi ile güvence altına alınabileceği tespitinden yola çıkmaktadır. (...) Proletaryanın devrimci sınıf mücadelesi olmaksızın kadınların gerçek ve tam kurtuluşu olanaksızdır, kadınlar bu mücadeleye katılmaksızın kapitalizmin parçalanması, sosyalist yeniyi yaratma olanaksızdır."¹⁰

Aynı yıl, Lenin 8 Mart 1921'de yayınlanan "Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü" başlıklı yazısında, kadınlara yönelik eşitsizlik ve baskıya son veren Sovyet Devrimi'nin kadınlara çok geniş özgürlükler sağladığına işaret eder. Oysa, kapitalist ülkelerin burjuva cumhuriyetleri o zamana dek emekçi kadınları ezdi ve sömürdü. Lenin, toprağın ve fabrikaların üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılmasının, kadınları "ev içi kölelikten" kurtararak onlara gerçek özgürlüğe giden yolun kapılarını araladığını söyler. Çünkü, gerçek kurtuluş, ancak sermayedarların boyunduruğundan kurtuluşla sağlanabilir.

9 Bkz. <http://www.marx2mao.com/PDFs/HCPUS39.pdf>

10 age, s. 123

KADINLARIN SESİ

eşitlik
toplumsal ilerleme
ve barış için

MART
1978
YIL:3
32-11

8 Mart
Dünya Kadınlar Günü
HEPİMİZE KUTLU OLSUN

11 MART 1978
Beşiktaş-Taksim
saat 13.00

kadın yürüyüşüne katıl!
HAKLARIMIZ,
ÇOCUKLARIMIZ,
DEMOKRASİ
İÇİN İLERİ

HALK ENFLASYONUN BEDELİNİ ÖDEMELİ İSTEMİYOR

ONUR BALCI

Çarşıda pazarda fiyatlar ateş pahası. Maaşlarımız ateşin kızdırdığı tavaya dökülen su gibi daha geldiği gün buharlaşıp gidiyor. Alım gücümüz her geçen gün daha da düşüyor. Fiyatları, faturaları yakalamak mümkün değil. Ücretli çalışanlar büyük bir yoksulluğa itilince haliyle alışveriş de duruyor. Esnafın, küçük ve orta ölçekli işletmelerin işleri kesat. Üstüne bir de artan maliyetler bindirince çaresiz kalan işletmeler iflasa sürükleniyor. Kısacası alt ve orta gelir grubundaki yurttaşlar için geçim sıkıntısı adeta bir varlık yokluk savaşına döndü. Ekonomik kriz öyle boyutlarda ki, bir toplumsal krize dönüştü.¹ Hatta öyle ki, kriz ulusal güvenliğimizi tehdit eder durumda.

tartışmaların sandık hesaplarının çok ötesinde bir bilinçle ele alınmasının gereği ortada. İçinde bulunduğumuz koşullar bencilce iktidar hesabı yapanların, dar grupçu, sadece sandıkta alacağı oyu artırmayı hesaplayan ufuksuz siyasi güçlerin çözebileceğinden çok ötede.

Enflasyon başta olmak üzere ekonomik sorunları, sandığı ihmal etmeyen ama sandığın ötesine de geçen bir ulusal kurtuluş programı ufkuyla ele almak Türkiye üzerindeki neoliberal, serbest piyasacı, vurguncu kuşatmayı kırmak için önemli bir adım. Bu yazıda ekonomi üzerine yürüyen tartışmalara bu bilinçle yaklaşmaya ama işin özünü oluşturan faiz, kur, enflasyon tartışmalarına odaklanmaya çalışalım.

Sandık ve ötesi

Bu kadar ağır bir tablonun siyasetin temel konularından biri olması doğaldır. Haliyle iktidar, muhalefet, aydınlar, medya ekonominin toparlanması için çeşitli yollar, reçeteler üzerinden tartışıyor. Seçim ortamına girdiğimiz için tartışmalar daha hararetli bir şekilde yürütülüyor. Ama bu

Ekşi yoğurtlar

Hatırlanacağı gibi Erdoğan yönetimi faizi düşürünce kur fırladı, enflasyon yükseldi. Erdoğan bu adımları atarken medya uzmanları, haber spikerleri, muhalefet sözcüleri hep bir ağızdan Erdoğan'ı ekonomi biliminin yerleşik kurallarına kafa tutmakla, bilgisizlikle, kendi fantezileri uğruna Türkiye'yi deney tahtasına çevirmek ile suçladılar. Merkez Bankasına müdahale etmeye son verilmesini istediler. MB'nin faizlerin gelişmiş

¹ Toplumcu Kurtuluş'un ikinci sayısında ayrıntılı ve çok yönlü bir şekilde ele aldığımız bu konu için bkz. <https://toplumcukurtulus.com/202209/toplumsal-kriz-dosyasi/>

1 Mayıs 2022, Tarsus

ülkelerin yaptığı gibi yukarı çekmesinin gerektiğini söylediler.

Kimse yoğurdum ekşi demez. Dolayısıyla faizin inmesini savunan da çıkmasını savunan da halkı yüksek fiyatlardan korumak için önerilerde bulunduğunu söylüyor. Zaten Erdoğan da yükselen enflasyonu durdurmak için bu kararı aldığını söylemiş ve “faiz sebep enflasyon sonuç” demişti. Ne güzel. Herkes enflasyonu düşürmek istiyor. Ama nasıl?

Ölümü gösterip sıtmaya razı etmek

20 yıllık iktidar deneyimi olan Erdoğan ve çevresinin sonuçlarını bilmeden faizi düşürdüğünü söylemek propagandadan öte bir anlam taşıyor. Burada besbelli bir tercih var. Bu tercihin ne olduğunu en doğru şekilde “bilge” Hazine ve Maliye Bakanı Nebati açıklıyor: “Enflasyonla birlikte büyümeyi tercih ettik. Yoksa enflasyonu düşürmek için çok sert tedbirler alabilirdik. Üretimi ve büyümeyi tercih ettik. Bu sistemden dar gelirli hariç üretici firmalar, ihracatçılar kâr ediyorlar. Çarklar dönüyor.”² Erdoğan yönetimi bu

2 Bkz. <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/nureddin-nebati-akp-toplantısında-itiraf-ustu-ne-itirafta-bulundu-1944066>

politikayla halka işsizliği düşürmek için kölelik koşullarında çalışmayı dayatıyor. Aynen ilk çağlardaki köleler gibi ancak karın tokluğuna çalışmalıyız ki patronlar paralarını faize yatırmaktan vazgeçsinler. Onlara daha fazla kâr vadeden üretime yönlensinler. Yüce gönülleri yeni işyerleri açmaya, üretimi büyütmeyle razı olsun.

Çok açık değil mi? Erdoğan yönetiminin ekonomik modelinde ihracatçıların kârı, işgücü maliyetlerinin düşürülmesi ile artıyor. İç piyasaya üretim yapanlar ise enflasyon ile kârlarını korumayı sürdürüyor. Bankalar, büyük holdingler, market zincirleri kârlarını katlıyor. Esnaf, aile işletmeleri, küçük ve orta ölçekli işletmeler iflasa sürükleniyor. Krizin faturası halka yıkılıyor.

Böyle enflasyon düşer mi peki?

Yaygın kanaatin aksine bu yöntemle de enflasyonun düşebileceğini söyleyelim. Hem de en az faizin yükselmesini savunanları kadar “bilimsel” bir yol olduğunu da ekleyelim. Ama o günleri görebilmek için Nasreddin Hoca’nın açlığı öğretmeye çalışırken ölen eşeğinden daha dayanıklı olmamız lazım ki sırtımızdan milyar dolarları kazanan patronların kârlarını Türkiye’ye getirmesiyle

tekrar döviz bolluğu yaşayalım. Döviz arzı artınca faiz yükseltmeden döviz fiyatları düşmeye başlasın. Arz talep meselesi yani.

Arz talep baskısı aynı zamanda iç piyasada talebin düşmesi yoluyla da enflasyonun baskı altına alınmasına yarayacak. Hani yine Hazine ve Maliye Bakanı Nebati’ye kulak verirse “baz etkisi” dediği şey biraz da buna dayanıyor. Fiyatlar Ocak ayından itibaren büyük bir hızla yükselmeye başladı ya. İşte artık yükselecek yeri kalmadı. Daha yükselirse kimse hiçbir şey alamayacak. Şimdi yüksek seviyelerde yatay seyir izleyecek. Bu yolla enflasyon kâğıt üstünde düşmüş olacak. Ama bu

şekilde yaklaşan seçimi kazanabilirler mi? Elbette hayır. O yüzden “çalışanımızı enflasyona ezdirmeyeceğiz” diyerek yılbaşında büyük maaş artışları yaparak çalışanları birkaç aylığına rahatlatma yolunu tutacaklar. Ama bu da maliyetleri artırmaz mı? Etiketlere yansımaz mı bu artışlar?

Maaşlar artınca bir süre sonra elbette etiketlere yansıyacaktır. Yani enflasyon bir dalga daha artacaktır. Ama burada yine piyasanın sihirli eli arz talep baskısını da unutmayalım. Dedik ya artık halkın takati kalmadı. Yüksek fiyatlar karşısında ancak zorunlu ürünleri alıp evine çekilecek ve işler kesat olacak. Bu durum da

zorunlu olarak fiyatları indirme baskısı yaratacak. Kâr marjları düşecek. Bu koşullara ancak sürümden kazanan işletmeler ayak uydurabilir. Bunun için de büyük bir sermaye birikimi gerekiyor. İşte bu noktada esnafın ve küçük işletmelerin çöküşüne tanıklık ediyoruz. Zincir marketler, işletmeler karşısında ayakta kalamayanlar iflasa sürüklenecekler. Ya da bir iktidar partilerinden ilişkileri olanlar devlet bankalarının ucuz kredileri ile günü kurtaracak. Yani fiilen bankayı dükkanına ortak etmiş olacak. Kârını bankayla bölüşerek ayakta kalacak.

Şu serbest piyasa ne kadar sihirli bir şey değil mi? Her şey onun gizli eliyle bir çırpıda halloluyor. Halk aç kalıyor. Tüketim düşüyor. Esnaf ve küçük işletmeler batıyor. Bu koşullara dayanan zincir marketler ve işletmeler küçükleri yutarak ayakta kalıyor. Eski işletme sahipleri de yeni işçiler ya da işsizler olarak sahnede yerini alıyor.

Faizcilerin yolu

Ekonominin bu şekilde halkın çıkarlarına ters bir yönelime girmesi normal şartlarda bütün ülkelerde muhalefet partileri için büyük koz demektir. Muhalefet partileri derhal halk yararına olan taleplerin etrafında birleşir ve

iktidarı sıkıştırır. Yıpranan iktidar değişim beklentisi yükselmiş seçmenin onayını yitirerek değişir. Muhalefet partileri iktidara geldiğinde halkın derdine derman olursa halkın desteği ile iktidarını güçlendirir. Olmazsa ilk fırsatta halk onları da yolcu eder. Bu anlattıklarımız elbette çok genel bir yaklaşım. Her ülkenin ve dönemin kendine has özellikleri olacaktır. Ama en az faiz tartışması kadar “bilimsel.”

Peki muhalefet çevreleri iktidarın verdiği bu gollük pası değerlendiriyor mu diye bakınca ne görüyoruz? Ana muhalefet blokları hep bir ağızdan “faizi yükselt ülkeyi batıracağsın” diye bağırıyor. İnandırıcı gibi değil.

Faiz, en genel tanımıyla paradan para kazanmak demektir. Uluslararası dolar milyarderleri şebekesinin, finans kapitalin en sistematik, en güvenli sömürü aracıdır. Daha yüksek faizle kredi kullanmak hem işletmeleri hem de gücü yetmediği için taksit, kredi kullanarak ihtiyacını karşılayacak tüketiciyi zora sokar. Maliyetler artar. Faizler yükselince bu yüzden ekonomi durgunlaşır. İşsizlik artar. Hem kamu hem özel sektör çarkları döndürmek için ağır kredi şartlarını (İMF) kabul etmek zorunda kalır. Yükümlülüklerin

yerine getirilmesi için ağır vergiler ve özelleştirmeler krizi bütçünün derinleştirir. Enflasyon peki?

Az önce iktidarın politikasını anlatırken bahsettiğimiz piyasanın sihirli eli arz talep dengesi devreye girer. Yoksullaşan halk tüketimden çekilince esnafın ve küçük işletmelerin işleri kesat olur. Müşteri ancak çok düşük kâr marjlarıyla çalışan, sürümden kazanan büyük zincirlere yönelir. Esnaf ve küçük işletme sahipleri iflasa sürüklenir. Yeni işçiler ve işsizler ordusuna katılarak... Bir dakika! Ama bu faizi yükseltmek dışında iktidarın yaptığıyla aynı şey değil mi? Yani muhalefet çevreleri “biz sizi yoksullaştırıp enflasyonu düşüreceğiz” diyerek mi halktan oy istiyor? Bu nasıl bir akıl tutulmasıdır!

Ama çok “bilimsel”

Faizi savunanların “Ekonominin kendine has kuralları vardır. Bunlara kafa tutarsanız mahvolursunuz. Biz bilimsel bir yol öneriyoruz” dediklerini duyar gibiyiz değil mi? Doğru, bu yol da bilimsel. Ama şu bilimsellik tartışmasına biraz daha yakından bakalım. Örneğin kimya biliminin olanaklarıyla zehir de yapmak mümkün, ilaç da. Biyoloji biliminin olanaklarıyla biyolojik silah yapmak da mümkün, hastaları

iyileştirmek de. Burada bilimin ne amaçla kullanıldığı daha önemli bir konu olarak öne çıkıyor. Soruyu bizim alanımıza dönük olarak soralım öyleyse. Ekonomi bilimi kimin çıkarını korumak için kullanılacak? Sermayenin mi, halkın mı?

Halk için bilim

Büyük krizler toplumu tarihe bakmaya, tarihten ders çıkarmaya teşvik eder. Erdoğan’ın kendi tarihine baktığında tren yolları yerine otoyollar inşa ederek “Türkiye’yi küçük Amerika yapma” sloganıyla hareket eden Menderes’i, “dışa açılıyoruz” diyerek ihracata dayalı “kalkınma” modelini uygulayan ve neoliberal politikaları hayata geçiren Özal’ı görmesi normaldir. Geleneksel zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yapan yollarla iktidarını korumak için dinci gerici, ırkçılık, Osmanlıcılık karışımı bir sos ile halkın desteğine başvuracaktır.

Hazin olan CHP yönetimi başta olmak üzere muhalefet çevrelerinin hatta bazı sosyalist partilerin bile kendi tarihlerine bakarken faizci ve İMF’ci Kemal Derviş’ten öte bir ufka sahip olmamaları. Tarihe baktığımızda hiç olmazsa CHP yönetiminin Atatürk’ü hatırlamasını beklemek çok mu aykırı bir beklenti olurdu.

Türkiye Kurtuluş Savaşının ateşleri içinden kalkınan, sanayi hamleleri yapan bir ülke olarak çıktı. O dönem bu başarının ardında Atatürk ve arkadaşlarının uyguladığı merkezi planlı karma ekonomik model vardı. Kalkınma ve istihdamın dinamosunun kamu sektörünün olduğu, kritik alanlarda kamu tekelinin kurulduğu, dövizde tam devlet kontrolünün sağlandığı, ekonominin serbest piyasanın insafına terk edilmeden merkezi bir şekilde idare edildiği, alım garantilerinin yandaş müteahhitlere değil köylünün ürünlerine verildiği bir ekonomik kalkınma hikâyemiz var, tarihimizde. Üstelik bu yöntem de diğerleri gibi bilimsel. Sadece bilimin kimin çıkarlarına hizmet etmek için kullanılması gerektiğinde farklı bir öneriye sahip.

Toplumcu ekonomi

İktidarın ekonomik krizden halkı yoksullaştıracak bir yolla çıkmaya çalışması dediğimiz gibi muhalefet için gollük pas. Ama muhalefet “faizi yükseltin” diyerek topu taca atıyor. Oysa tarihimizden derslerle dolu bir toplumcu kurtuluş

programı etrafında birleşmek hem sandıkta hem emperyalizmin ve gericiliğin saldırısı karşısında Cumhuriyeti ayağa kaldırma mücadelemizde önemli bir dayanak noktası olacaktır.

Faizler düşsün, dövizde devlet kontrolü sağlansın, fiyatlara üst sınır getirilsin, esnaf ve küçük işletmeler doğrudan desteklensin, tarım desteklensin, kamu öncülüğünde yatırım ve istihdam seferberliği başlatılsın, halk için çalışan merkezî planlı toplumcu ekonomiye geçilsin. Bütün bunlar için gerekli mali destek vurgunculardan sağlansın. Servet vergisi getirilsin. Ülkemizin olanaklarının tefecilere talan ettirilmesine son verilsin. Dış borçlar ödenmesin.

İşte hem sandıkta hem de sandığın ötesine geçerek Cumhuriyeti yeniden ayağa kaldırma mücadelemizde karşılığı olan ekonomik kurtuluş programını bu temellerde kurabiliriz. Bunlar için öyle ülke ülke gezmeye, yüksek akıllardan görüş almaya gerek de yok. Tarihimize bakmak, ama halkçı, bağımsızlıkçı, kalkınmacı bir gözle bakmak yeterli.

TÜRKİYE SOLUNUN UKRAYNA'DAKİ SAVAŞA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI

FATMA ŞENDEN ZIRHLI

Bu yazıda Türkiye solunda yer alan bazı partilerin Ukrayna'daki savaşa ilişkin yaklaşımları, savaşın başlamasının ardından yapmış oldukları açıklamalar temelinde değerlendirilecektir. Ortak bir tanımlamayla “sol ve sosyalist” olarak nitelendirilen bu partilerin açıklamalarını elbette “halkların” veya daha özel olarak belirtecek olursak “işçi sınıfı ve emekçi halkların” yararına, onların çıkarlarını gözeterek yapmış olduklarını temel ön kabul olarak gördüğümüzü söylemek isteriz. Bununla beraber, bu yazıda söz konusu yaklaşımlar eleştirel bir şekilde ele alınmaktadır.

Bazı yaklaşımlarda, ABD emperyalizmi ile Rusya'nın aynı kulvarda değerlendirilerek Rusya'nın da "emperyalist" olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu, en basit değerlendirmeye, ABD'nin 125 yıllık emperyalist geçmişiyle, yaklaşık 70 yıldan fazla sosyalist bir sistemi yaşatmış olan, Sovyetler Birliği geçmişi olan Rusya'yı aynı kefiye koymak demektir. Bu, ABD'nin ve onun savaş bloku NATO'nun dünyanın her köşe ve bucağındaki işgal güçlerini görmemek, Rusya'yı da öyle olmadığı hâlde aynı göstermeye çalışmaktır. Bu, ABD'nin dayattığı tek kutuplu bir dünya düzeni karşısında Rusya'nın çok kutuplu bir uluslararası ilişkiler sistemi oluşturma yönündeki çabalarını görmezden gelmek anlamına gelir. Bu çabanın bir belgesi olarak, ABD'nin Ukrayna'daki savaşı kışkırtmasından çok kısa bir süre önce Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından 4 Şubat 2022'de Pekin'de açıklanan Ortak Bildiriyi¹ saymak gerekir. ABD'nin Ukrayna'daki gerilimi tırmandırmasının, daha bu bildirinin yayınlandığı Şubat ayı dahi sona ermeden, deyim yerindeyse atılan imzaların henüz mürekkebi kurumadan meydana gelmesi tesadüf olmasa gerek.

1 Bkz. *Toplumcu Kurtuluş* dergisi, sayı 1, s. 80-96

Ukrayna'daki savaşta diğer ülkeler açısından yaratılan ve ele aldığımız açıklamalara da yansıdığı görülen "tarafsızlık" yanılsaması da, aslında ABD'nin ve NATO'nun çıkarınadır. Eğer ABD ve NATO müdahale etmeseydi, Ukrayna ve Rusya aralarındaki müzakerelerle bu gerilimi ve savaşı daha başlamadan sonlandırabilirdi. Donbas'taki halkın faşistlerin tacizine ve saldırılarına uğraması, 2014'ten beri, yani çok uzun bir zamandır devam eden bir durum ve bu duruma Rusya çok daha önce de askerî olarak müdahale edebilirdi. Ama Rusya müzakereleri sürdürmekte ısrar etti. Bugün savaşın bu kadar uzamasının sebebi de, bunu ABD'nin ve müttefiklerinin istiyor olmasıdır. Artık bunun kanıtları da ortaya çıkıyor. ABD'li ekonomist Jeffrey Sachs bir röportajında, ABD'nin müzakereleri engellediği konusunda şu ifadelerle yer veriyor: "Ancak, açık olarak ortada olan bir çıkış yolu var: NATO'nun Ukrayna'yı, NATO'ya kabul etmeyeceğini söylemesi. Nokta. Bu çözüm savaşı önlerdi ve hatta savaşı ta Mart ayında, yani Türkiye'nin aracılık ettiği, Rusya ve Ukrayna'nın bir çözüme yaklaştıkları ve bunu resmî olarak açıkladıkları zaman önlerdi. -Çoğumuz ABD'nin müzakereleriyle çözümü engellediğine

inanıyoruz."² Sachs, kendi adıyla yayınlanan internet sitesindeki bir yazısında da şunları ifade ediyor: "Biden, Putin'in 2021'in sonunda NATO'nun doğuya doğru genişlemesini sona erdirmeye talebini kabul etmiş olsaydı, 2022'deki Rus işgali büyük olasılıkla önlenebilirdi. Savaş muhtemelen, Ukrayna ve Rusya hükümetlerinin Ukrayna'nın tarafsızlığına dayalı bir barış anlaşması taslağı alışverişinde bulunduğu Mart 2022'de sona erecekti. Perde arkasında ABD ve İngiltere, Zelenski'yi Putin ile herhangi bir anlaşmayı reddetmeye ve savaşı zorladı. Bu noktada Ukrayna müzakerelerden çekildi."³ Ne kadar net değil mi?

Emek Partisi EMEP

Emek Partisinin 1 Martta yaptığı açıklamasının başında şu tespitler

2 Öne çıkaran Almanya'daki Sol Partinin, partinin Ukrayna konusundaki görüşlerine muhalif milletvekili Sahra Wagenknecht: <https://twitter.com/SWagenknecht>

3 Jeffrey Sachs'ın 28 Eylül 2022 tarihli "The Great Game in Ukraine is Spinning Out of Control" (Ukrayna'daki Büyük Oyun Kontrolten Çıkıyor) başlıklı yazısı için bkz. <https://www.jeffsachs.org/newspaper-articles/d2hlnp24c7hyewetypd6rjgfesszm4>

yer alıyor⁴: "Gerginlik; ABD ve AB'nin desteğindeki 'Meydan Darbesi' ile Ukrayna yüzünü Batı'ya dönerken, Rusya'nın yanıtının ülkenin doğusunda ilan edilen iki bağımsız 'cumhuriyeti' (Lugansk ve Donetsk) destekleyip Kırım'ı ilhak etmesiyle başlamıştı. Özellikle ABD'nin teşvikiyle Ukrayna'nın NATO üyeliği ve topraklarına uzun menzilli silahlar yerleştirilmesi konu olduğundaysa Rusya, bunun 'kırmızı çizgileri' olduğunu açıkladı" ve "...bu iki ülke (ABD-İngiltere) ve NATO, Ukrayna'nın NATO üyeliğinde ısrar edip 'Rus işgali' propagandasına hız vererek açıkça savaş kışkırtıcılığı yaptılar." ABD, AB ve NATO'nun gerginliği tırmandırmasındaki ve savaş kışkırtıcılığındaki rolleri bu cümlelerde oldukça net ortaya konuluyor. Ancak devamı şöyle geliyor açıklamanın: "...Rusya, kendisi için açık tehdit oluşturduğunu ileri sürerek Ukrayna ve Batı'yı, bu ülkenin NATO üyeliğinden vazgeçmelerini sağlamaya zorlamak amacıyla ilerleyip Ukrayna'nın askerî altyapısını tahribe yöneldi. Başta ABD ve İngiltere olmak üzere NATO ülkeleri başlıca ağırlaştıracaklarını açıkladıkları ekonomik (ve siyasal) yaptırımlarla yetinirken, Rusya,

4 Bkz. <https://www.emep.org/ukraynada-savasa-ve-her-tur-savas-kiskirticiligina-hayir>

egemen burjuvazisi öteden beri bölünmüş olan Ukrayna'yı askerî olarak baskı altına alarak tutum değiştirmeye zorluyor." ABD'nin başlangıçtaki kışkırtıcı rolüne rağmen, "yaptırımlarla" yetindiğini iddia etmek, ABD'nin amacını ve kendisi "savaşmasa" da, (bugün silah ve askerî teçhizat yardımı yapmasıyla iyice ortaya çıktığı gibi) kendi adına "Ukrayna'yı savaştırmayı" görmemek anlamına gelir.

Emek Partisinin açıklamasının devamında, "Ve ABD, yeterince güçlenip üstesinden gelemeyecek düzeye ulaşmadan Çin'in ve Rusya ile birlikte ikisinin dünya egemenliği açısından oluşturduğu tehlikeyi savuşturmak zorunda olduğunun farkında" deniliyor. Rusya ve Çin kastedilerek "dünya egemenliği açısından oluşturduğu tehlike" diye bahsetmek, savundukları çok kutupluluğu görmezden gelmektir. Zaten şu cümleyle de, Rusya ve Çin'in ABD emperyalizmi ile aynı kefeye konulduğu görülüyor: "Asıl güç politikası izleyenlerin ABD ve yakın müttefikleri olmalarına, -Ukrayna sorununda Rusya örneğinde olduğu gibi- zaman zaman tepkiler vermekten kaçınmasalar bile, Rusya ve Çin ile Almanya ve Fransa başta olmak üzere Avrupalı emperyalistlerin bugün için topyekûn bir savaşı tercih

etmemelerine rağmen Ukrayna sorununa müdahil taraflardan hiçbirinin halkların lehine politikalar izlemedikleri kesin. Herhangi bir gerekçeyle taraflardan hiçbiri desteklenemez. Batılıların 'ülkelerin egemenliği ve demokrasi savunucusu' olduğu kadar Rusya ve Çin'in halkların dostu oldukları tezi de sahtedir."

Halkın Kurtuluş Partisi HKP

Halkın Kurtuluş Partisinin 24 Şubat'ta, yani Rusya'nın Ukrayna'da askerî operasyona başladığı gün yayınladığı açıklamanın başlığı "Kaşar Emperyalist Çakallar, Putin Ukrayna'da alayınıza diz çöktürdü!"⁵ Bu açıklamada, ABD ve NATO eleştiriliyor, şu sözlere yer veriliyor: "Önce kışkırttınız Ukrayna'yı, sizin yanınızdayız, yalnız değilsiniz, filan diye. Fakat Rusya kararlı ve atak bir tavır koyup halkının kendi yanlısı olan Donbas bölgesini ve burada yer alan iki Cumhuriyeti, Donetsk ve Luhansk'ı askerî şemsiyesi altına alınca, yani buraya bir askerî harekât düzenleyince, eliniz ayağınız tutmaz oldu..." ve "Ey ABD! Sen ve müttefiklerin de, patronu olduğun kanlı, saldırgan savaş örgütü NATO'n da tarihin lanetli sayfala-

5 Bkz. <https://www.hkp.org.tr/kasar-emperyalist-cakallar-putin-ukraynada-alayınıza-diz-cokturdu/>

rında yer alacaksınız..." Bu sözlere kim karşı çıkabilir? Ancak aynı Halkın Kurtuluş Partisi, 9 Mart tarihli "NATO'cuların hezimet ve bugünkü şartlarda iki kutuplu bir dünya oluşması halkların yararınadır"⁶ başlığını taşıyan açıklamasında, başlığından da anlaşılacağı üzere, önceki açıklamasında sarf ettiği sözlerle çelişerek şu görüşleriyle yanlış bir yöne savruluyor: "Çok açık ve nettir ki bugünkü Ukrayna sınırları içinde cereyan eden bu savaş, aslında NATO'yla Rusya arasındaki bir savaştır. Daha da açığı, NATO'nun Başpatronu ABD'yle Rusya arasında olan savaştır. Savaşın NATO'nun yenilgisiyle ve tabii Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlanması -ve öylece gibi de görünüyor- Uluslararası Proletarya Hareketinin çıkarları ve Dünya Halklarının çıkarları açısından iyidir, olumludur. Bu iki dev askerî gücün devamlı gerginlik hâlinde bulunması, birbirini kolluyor, gözetliyor durumda olması da iyidir. Yani dünyanın tek değil de iki kutuplu olması iyidir..." Nerede kaldı çok kutupluluk? Böyle bir ifade -öyle kastedilmese dahi-, ABD ve NATO'nun savaş kışkırtıcılığı, savaş yanlışlığı karşısında Rusya'yı da

6 Bkz. <https://www.hkp.org.tr/natocularin-hezimet-ve-bugunku-sartlarda-iki-kutuplu-bir-dunya-olusmasi-halkların-yararınadır/>

aynı kefedede değerlendirmek anlamına gelir. Devamında da zaten bu yönde açık olan şu ifadeler yer alıyor: "ABD [...] Karşısında tehlikeli rakip olarak kimi görmektedir? İki eski sosyalist ülkeyi: Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nu. Bu her iki ülkede Sosyalist devlet yıkılmış yerine Kapitalist devlet yapısı geçmiştir. Tekelci Kapitalizme yani Emperyalizme sıçramışlardır." Görüldüğü gibi, bir anda emperyalizm teorileri çürümüş oluyor ve -metinde çokça aksini ispatlayan cümleleri kendileri sarf ettikleri hâlde- Rusya'yı emperyalizme sıçramış olarak niteleyerek en hafif deyimle kendileriyle çelişmiş oluyorlar. Çünkü metinde, bu sonuca varmayacak, ABD ile Rusya'yı aynı kefedede değerlendiremeyecek çokça tespit de yer almaktadır, örneğin: "Siz NATO'cu Emperyalistler, tabii en başta da bu saldırgan, eli kanlı savaş örgütünün baş patronu ABD, İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra bile tüm dünyada çıkardığınız savaşlar, saldırı ve işgalleriniz ve yaptırdığınız faşist darbeler ve de sömürü ve talanlarınız sonucunda; Birinci ve İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşlarında hayatını kaybeden insanlardan çok daha fazlasının ölümüne sebep oldunuz." Ve şu cümleler ne kadar haklı: "ABD ve

onun casus örgütleri sistemli ve sinsi çalışmaları sonucu Ukrayna'da bir "Soroscü Turuncu Devrim" gerçekleştirmiştir. Böylelikle de ülkeyi kucağına düşürmüştür... Rusya'nın yandaşlığından çıkarıp kendi yörüngesine sokmuştur. Zelenski'ler işte bu "Turuncu Devrim"lerin ürünüdür. O andan itibaren işbaşına getirilen Nazi artığı liderler ve hükümetler Rusya yanlılarına ve Donbas'taki çoğunluğu oluşturan Rus Halkına karşı bir savaş açmıştır." Yani, ABD'nin turuncu devrimlerle sosyalist bir ülkeyi paramparça ettiğini gösteren bu cümlelerden sonra, iki kutuplu dünya iyidir, Rusya da emperyalisttir demek, tutarsızlıktır.

Halkların Demokratik Partisi HDP

Halkların Demokratik Partisi, 24 Şubat 2022 tarihli açıklamasında⁷, Ukrayna'da olanları, "sadece iki komşu ülke arasında yaşanan bir gerilim değil, aynı zamanda NATO ve Rusya arasındaki egemenlik mücadelesinin son halkası" şek-

⁷ HDP'nin "Ukrayna'da yaşananlar NATO ve Rusya arasındaki egemenlik mücadelesinin son halkasıdır" başlıklı açıklama için bkz. <https://hdp.org.tr/tr/ukrayna-da-yasananlar-nato-ve-rusya-arasindaki-egemenlik-mucadelesi-nin-son-halkasidir/16165/>

linde niteliyor. NATO ile Rusya aynı kefedede değerlendirilerek aralarında bir "egemenlik mücadelesi" olduğundan söz edilmesi, NATO'nun genişleme emelini göz ardı etmektir ki, zaten metinde buna hiç değinilmiyor.⁸ Açıklamanın devamında "Rusya'nın uluslararası hukuku ihlal ederek başlattığı askerî müdahaleyi kesin bir şekilde reddediyoruz. Rusya Hükümetini, Minsk Anlaşmasına sadık kalarak askerî operasyonları durdurmaya ve müzakere kanallarını yeniden açmaya çağırıyoruz" diyor, ama bir sonraki cümlede Ukrayna Hükümeti, yalnızca "iki blok arasında gerilimi artıracak tutumdan vazgeçmeye" çağırılıyor. Yani Minsk Anlaşmasını Rusya ih-

⁸ HDP, 3 Mart 2022 tarihinde TBMM'ye sunduğu "Ukrayna'daki savaşın Türkiye ekonomisine etkilerinin araştırılmasına ilişkin önerge"nin Gereke bölümünde NATO'nun genişlemesi farklı bir bağlamda şu şekilde ifade ediliyor: "Rusya'nın NATO'nun genişlemesi başta olmak üzere çeşitli gerekçelerle Ukrayna'ya yönelik başlattığı askerî operasyonlar, NATO ve Rusya'yı karşı karşıya getirecek şekilde devam etmektedir." Şöyle mi anlamalıyız: Rusya askerî operasyonu için NATO'nun genişlemesini gerekçe gösteriyor, yani gerçekte NATO'nun bir genişleme emeli yok mu? Bu metinde de ABD'den tek kelimeyle söz edilmiyor. Metnin tamamı için bkz. <https://hdp.org.tr/tr/ukrayna-daki-savasin-turkiye-ekonomisine-etkilerinin-arastirilmasina-iliskin-onergemiz/16186/>

lâl ederek "uluslararası hukuku ihlal ediyor", ama Ukrayna etmiyor, öyle mi? ABD'den, onun rolünden ise metinde tek kelimeyle bile söz edilmiyor. Oysa ABD 2014'teki Maydan darbesiyle zaten uluslararası hukuku çiğnemişti, Ukrayna'nın seçilmiş hükümetini devirerek Ukrayna'nın egemenliğini ortadan kaldırmıştı.

EMEP, EHP, Halkevleri, HDP, SMF, TİP ve TÖP'ün Ortak Açıklaması

Bu partilerin⁹ 1 Martta yaptıkları ortak açıklamada şu ifadeler yer veriliyor: "Kapitalizm insanlığın ekmeğini, sağlığını düşünmüyor; enerji ve silah tekellerinin çıkarları için halkların boğazlaştığı yeni bir savaşa alan açıyor. Donbas üzerinden tırmanan Ukrayna-Rusya gerilimiyle başlayan savaş ve işgalin arkasında esas olarak bu gerçeklik vardır. Rusya ve ABD öncülüğündeki NATO'nun halkların iradesini yok sayan yayılmacı politikalarının tarafı değiliz. Halklar, bu iki odaktan birine taraf olmak zorunda değildir. Haksız savaşları ve savaşa güç toplama çağrılarını reddediyoruz." Hem Rusya'yı, hem de ABD'nin öncülüğündeki NATO'yu yayılmacı bir

⁹ Emek Partisi, Emekçi Hareket Partisi, Halkevleri, Halkların Demokratik Partisi, Sosyalist Meclisler Federasyonu, Türkiye İşçi Partisi ve Toplumsal Özgürlük Partisi

politika izliyor diyerek aynı kefedede değerlendirmek, savaşı doğuran, 2014'ten beri ABD'nin gerilimi tırmandırmadaki başrolünü göz ardı etmek anlamına geliyor. Rusya'nın kendisi için bir tehdit olarak gördüğü ve "kırmızı çizgimiz" olarak nitelendirdiği, Ukrayna'nın NATO'ya üye edilme girişimlerini görmezden gelmek anlamına gelir. Bu açıdan "tarafsız" kalındığını iddia etmek bir yanılgıdır.

Sol Parti

Sol Partinin açıklamasının başlığında "Emperyalist Müdahaleye ve Savaşa Karşı Duracağız" denilerek Rusya'nın operasyonu "emperyalist müdahale" olarak tanımlanıyor. Sol Parti açıklamasının başında şu cümlelere yer veriyor: "Rusya'nın, SSCB'nin dağılması sürecinde Almanya'nın birleşmesine ses çıkarmaması, Kızıl Ordu birliklerinin Doğu Avrupa'dan çekilmesi karşılığı ABD de NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceği garantisini vermişti. Bilindiği gibi bu sözde durulmadı, NATO genişlemeci hamlelerle Doğu Avrupa ülkelerini birer birer bünyesine kattı. 2014'te ise ABD destekli bir darbe ile Ukrayna'nın seçilmiş cumhurbaşkanı devrildi. Ülke fiilen ABD-AB destekli batı ve Rusça konuşanların ağırlıkta bulunduğu doğudaki Donbas bölgesi arasında bölünmüş oldu... Donbas bölgesinde arka arkaya provokatif

olaylar patlak verdi, Ukrayna ordusu doğuda kışkırtıcı faaliyetlere girişti.” Ancak devamında şunları belirtmesi tamamen yanlış bir yöne savrulmasına neden oluyor: “Putin de bu durumdan pek şikayetçi görünmüyor. Çünkü ABD’nin Rusya’yı doğrudan karşısına alıp Soğuk Savaş dönemindeki gibi büyük devlet statüsüne oturtması ülke içerisinde Rus milliyetçiliği propagandası yapması, toplumsal muhalefetin sesini kısmasının koşullarını yaratıyor. Kısa vadede petrol, doğalgaz ve diğer hammadde fiyatlarındaki yükseliş de işine geliyor. Nitekim dün Donetsk ve Luhansk cumhuriyetlerini tanıdığını ilan etmesi ve sınırda askerî harekâta girişmesi ABD’nin savaş davetini resmen kabul etmesi anlamına geliyor.” Yani ABD’nin tüm bunları yapmaya, savaşa davet etmeye hakkı var, ancak Rusya’nın, buna dur demeye hakkı yok. Söz konusu Cumhuriyetlerde, bugün daha da net şekilde ortaya çıktığı gibi, halkın açık olarak iradesini gösteren ve Ukraynalı faşist milislerin halka yönelik zulmü karşısında Rusya’dan yardım isteme hakkı yok? Açıklamanın devamında da, ABD ile Rusya aynı kefeye konulmaya devam ediliyor ve şunlar ifade ediliyor: “ABD ve NATO, Ukrayna’dan ellerini çektiğini açıklamalı, ülkeye

silah ve mühimmat sevkinden bir an önce vazgeçmelidir.” Buraya kadar çok doğru bir tespit, ancak devamında şu cümle geliyor. “Putin de Lenin’in Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı ilkesini bile tanımayan, Ukrayna ve Belarus’u Rusya’ya katmayı meşru gören aşırı şoven tarih okumalarını terk etmeli, Ukrayna’nın kayıtsız şartsız bağımsızlığını tanıdığını teyit etmelidir.” Ukrayna zaten bağımsız değil miydi? 2014’ten beri tırmandırılan NATO’ya üye olma hayalleri bağımsızlık adına savunulabilir mi? Ayrıca “ulusların kendi kaderini tayin hakkı” ilkesi nasıl bu kadar kolay harcanabiliyor? Buradaki durumda “ulusların kaderini tayin hakkı” nasıl halktan bağımsız okunabilir, nasıl Sovyetler Birliği’nin koskoca geçmişi göz ardı edilebilir? Acaba Gorbaçov grubu Sovyetler Birliğini ABD emperyalizmine teslim etmeseydi, bugünlere gelinir miydi? Buna ek olarak Sol Parti Kartal imzasıyla “Amerikan emperyalizmine ve Putin yayılmacılığına hayır!” sloganını içeren afişler asılması da yine biri emperyalist olmayan güçleri aynı kefeye koyarak, özünde “öyleyse bırakalım ABD emperyalizmi ve NATO yayılsın, Rusya da eli kolu bağlı beklesin” demekle aynı anlama geliyor.

* Diğer partilere ilişkin değerlendirmelere önümüzdeki sayıda yer verilecektir.

Fotoğraf: Adem Altan, gettyimages, Mayıs 2014

MADENLERDE İŞ CİNAYETLERİNE SON!

RIZA KÖSE

Madencilik sektöründe çalışan işçiler bütün dünyada kapitalist üretim ilişkilerin en ağır sonuçlarına katlanmak zorunda kalan işçiler grubunda yer alıyor. Maden işçileri yerin metrelerce altında, havalandırmaların yetersiz olduğu ocaklarda, saatlerce tozun içerisinde çalışıyorlar. Dünyayı ısıtıp aydınlatıyorlar ama sağlıklarından ve canlarından oluyorlar. Oysa gerekli iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınsa, insana yakışır çalışma koşulları sağlansa bu iş cinayetlerinin kökü de kazınabilir.

Maden işçileri sık sık iş cinayetlerinde hayatlarını kaybediyorlar. İşte bütün dünyayı ve Türkiye'yi ayağa kaldıran madenlerdeki iş cinayetlerinden biri de Bartın'ın Amasra ilçesinde Türkiye Taşkömürü Kurumu TTK'ya ait maden ocağında yaşandı. Amasra'daki madende 14 Ekim 2022 Cumartesi günü grizu patlaması oldu. Akşam saat 18.45 gibi yer altında meydana geldiği açıklanan bu iş cinayetinde 21 Ekim 2022 itibarıyla toplam 41 işçi hayatını kaybetti, 11 işçi yaralandı.

Fotoğraf: Mehmet Emin Çalışkan, Reuters, 15 Ekim 2022.

Soma'dan Amasra'ya yetersiz önlemler

Ülkemizde kömür madenlerinde son yıllarda birçok iş cinayeti işlendi. Bunlardan bir kısmı özel sektör tarafından işletilen madenlerde, bir kısmı da kamunun işlettiği madenlerde oldu. Gerekli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri alınmadığı için grizu patlamalarında 2003'te Karaman Ermenek'te 10 işçi, 2009'da Bursa Kemalpaşa'da 19 işçi, 2010'da Balıkesir Dursunbey'de 17 işçi, 2013'te Zonguldak Karadon Taşkömürü işletmesinde 8 işçi yaşamını kaybetti.

Yine hepimizin hatırladığı gibi Cumhuriyet tarihimizin taşkömürü madenlerindeki en ölümlü iş cinayeti 2014 yılında Manisa'nın Soma ilçesinde işlenmişti. Manisa Soma'da özel bir şirketin işlettiği madende meydana gelen iş cinayetinde 301 madencimiz hayatını kaybetmişti. Daha önce meydana gelen ve yukarıda da kimisine değindiğimiz TTK'ya ait Armutçuk, Amasra, Üzülmüş, Karadon ve Kozlu olarak bilinen toplam beş müessesenin dışında yer alan Soma, özel bir şirketin işlettiği bir madendi. Sermaye sınıfının

açgözlülüğü ve yüksek kâr hırsı Soma'da işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini hiçe saymış, bütün ülkeyi yasa boğmuştu.

Sorumlularının hak ettikleri cezayı hâlâ almadığı, asıl sorumluların yargılanmadığı Soma iş cinayetinden sonra en çok sınıf kardeşimizi kaybettiğimiz iş cinayeti haberini aldık Amasra'dan. Acımızı ve öfkemizi büyüten haber bu defa kamuya ait olan TTK'nın Amasra müessesesinden geldi. Amasra'da meydana gelen bu iş cinayeti başta kaybettiğimiz sınıf kardeşlerimizin aileleri ve bölge halkı olmak üzere bütün ülkeyi ayağa kaldırdı. Çok iyi biliyoruz ki maden işçilerinin bütün sorunları serbest piyasa sistemi içerisinde çözülmeyecek, ama çözüme de en tepeden başlayarak sorumluların yargılanması ve gerekli önlemlerin alınması ile ulaşacağımızdan eminiz.

Asıl sorumlu kapitalist sistemin doymak bilmez kâr hırsıdır!

Bu noktada aklımıza, nasıl olur da bunca facianı yaşandığı kamunun işlettiği bu ocaklarda hâlâ gerekli önlemler alınmaz sorusu takılıyor. Sorunun cevabı apaçık ortada duruyor: AKP döneminde bir şekilde işçilerin, sendikaların ve bölge halkının tepkisiyle karşılaşılacak veya karşılaşacağı düşünülen ve özelleştirilemeyen kamu kuruluşları da kapitalizm koşullarına göre,

serbest piyasa kurallarıyla ve kâr hırsıyla yönetiliyor. AKP'nin neo-liberal zihniyetinin yönlendirdiği kamu işletmelerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri almamasına rağmen sendikaların da bu önlemleri alıracak gerekli baskıyı oluşturamadığını görüyoruz.

İşte bu yüzden de, kapitalist dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sermaye yanlısı hükümetin maden politikasının faturasını işçiler canı ve kanı ile ödüyor. AKP hükümetinin özelleştirme, taşeronlaştırma ve azami kâr politikalarının en ağır cezası işçiye kesiliyor. İnsan hayatı pahasına acımasızca yürütülen ekonomi politikası tüm iş kollarında iş güvenliği ilkelerini yerle bir ediyor.

Serbest piyasanın ayıbını kader ve fitratla örtemezsiniz!

AKP ülkemizi "ölü işçiler cumhuriyetine" dönüştürüyor. Üstelik de bu politikaya kendi muhafazakâr gerici anlayışını da eklemeye çalışıyor. Madencilğin fitratında ölüm olduğunu, madencinin kaderinin ölüme yazıldığını, madencinin kader planının önceden yapıldığını söylüyor. Gerekli önlemlerin alınmamasını kendi gerici ideolojik düşünsel yapısıyla gerekçelendiriyor, sermayeden yana taraf olduğunu saklamaya çalışıyor.

Amasra'daki bu iş cinayetinin hemen arkasından gelen haberlere bakıldığında ihmaller zinciri açık şekilde kendini gösteriyor. Sayıştay'ın konuya dair raporu açıkça "TTK'da işçi sayısı az ve yetersiz" diyor. Rapor, "yetersiz işçi ile yapılan üretim sürecinde işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanamaz" diyor. Ancak, Bakanından kurum müdürüne kadar yozlaşmış yöneticiler ve gözünü kâr hırsı bürümüş vurdumduymazlar, ne bu raporları dikkate alıyorlar, ne de raporların gereğini yapıyorlar. Çünkü içinde yaşadıkları serbest piyasa onların da kalplerini kör, akıllarını iğdiş etmiş.

AKP'nin gericilik, vurgunculuk ve savaş rejiminin "fıtratı" bir türlü değişmiyor. Özelleştirme ve

taşeronlaştırma, işçilerin canını değersiz görme, iş güvenliği için yapılması gereken harcamaları füzuli sayma, en basit güvenlik önlemlerini bile sağlamadan işçi çalıştırmaya göz yumma, göstermelik denetimlerle kamunun görevini savsaklama her defasında felakete yol açıyor.

Vurguncuların kârını kutsal saymak yerine işçilerin güvenliğine öncelik veren köklü bir zihniyet değişikliğini gerçekleştirmek artık bir ölüm kalım meselesi.

Maden kazalarından, hayat pahalılığına, enflasyondan işsizliğe, yoksulluktan sansüre bu iktidarın halka reva gördüğü politikaların tamamına son verilmesi elbette işçilerin örgütlü mücadelesi ile gerçekleşebilir.

KİRACI MIYIZ BU DÜNYADA? KRİZE DÖNÜŞEN BARINMA SORUNU

NURDAN BÜRÜNGÜZ

"Ev" ne güzel, ne duru, ne öz bir kelime! Ayaklarımızı uzatıp dinlenebildiğimiz, huzurla uyuyabildiğimiz, en mahrem ihtiyaçlarımızı karşılayabildiğimiz, kışları soğuktan, yazları sıcaktan korunabildiğimiz, insan yaşamının olmazsa olmaz mekânlarından biridir ev. Yeniden üretimin merkezi ve "barınma" kavramının somut tezahürlerinden biridir. Barınma en temel insan ihtiyaçlarındandır ve herkesin koşulsuz hakkıdır.

Krize dönüşen barınma sorununun kaynağında elbette Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz var. Yalnız bu krizin sadece Türkiye'nin değil, kapitalizmin krizi olduğunu, ancak Türkiye'nin, uluslararası siyasi ilişkiler dolayısıyla çok daha fazla etkilendiğini belirtelim. Bununla birlikte AKP'nin bu ekonomik kriz sürecini yönetemediği/kötü yönettiği de ortada. Artan enflasyon ise gıdada olduğu kadar barınma konusunda da sosyal bir soruna dönüşüyor.

Ev sahipliği azalıyor, kiracılık artıyor
Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK'in verilerine göre konut sahipliği oranı düşerken kiracıların oranı artıyor. 2019 yılında kendilerine ait bir konutta yaşayanların oranı yüzde 58.8 iken, 2021 yılı sonunda bu oran yüzde 57.5 oldu. Kiracıların oranı ise aynı yıllarda yüzde 25.6'dan yüzde 26.8'e yükseldi.¹ 2022 yılında artan kiralara ülke gündeminde en çok konuşulan konulardan biri oldu.

1 TÜİK, 2021, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Ko-sullari-Arastirmasi-2021-45581>
TÜİK, 2019, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Aras-tirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2019-33821>

Bunun üzerine hükûmet, Haziran 2022 ile 1 Temmuz 2023 yılı arasında geçerli olmak üzere kira artışının bir önceki yılın kira bedelinin yüzde 25'ini geçemeyeceğine dair hükmü Borçlar Kanununa ekledi.² Ancak basına ve sosyal medyaya yansıyanlardan ev sahiplerinin bir kısmının bu hükme uymadığı anlaşıyor. Ayrıca Gayrimenkul Hukuku Derneğinin açıklamasına

2 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, Geçici Madde 1- (Ek:8/6/2022-7409/4md.) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>

göre de kira davalarında büyük artış var.³

Ipsos'un Haziran ayında yayınladığı araştırmaya göre her 10 kiracıdan 9'u taşınmak zorunda kaldığında bütçesine uygun bir ev bulamayacağını düşünüyor. Diğer taraftan resmî kira artışının yüzde 25 olarak belirlenmesine rağmen, kiracıların yüzde 35'i bu oranın üzerinde kira artışıyla karşılaştı ve onların da yüzde 73'ü bu artışı kabul etti.⁴ Kira artış sınırlamasının kiracıların bir kısmını kısmen rahatlatırsa da sorunu kökten çözemediği anlaşıyor. Ekonomik sorunları ve iktidarın bu sorunlara karşı yanlış önlemlerini şimdilik bir kenara koyarsak ev sahiplerinin yasal düzenlemelere riayet etmemesi çok önemli başka bir soruna işaret ediyor. Adalet ve devletin kurumlarına olan güven o kadar sarsılmış olmalı ki bir kısım insanlar yasadışı işler yapmak ko-

3 GHD, "Bazı ev sahipleri mahkemenin yolunu tuttu... Kira davalarında büyük artış!" <https://www.ghdernegi.com/news/baz-ev-sahipleri-mahkemenin-yolu-nu-tuttu-kira-davalarinda-buyuk-arts/>

4 Ipsos, 2022, Kiracılar: "Bugün taşınmak zorunda kalsak bütçemize uygun ev bulamayız" <https://www.ipsos.com/tr-tr/kiracilar-bugun-tasinmak-zorunda-kalsak-butcemize-uygun-ev-bulamayiz>

nusunda beis görmüyor. Yıllarca süren ve çözümsüz kalan davalar ve hatta cezalandırılmayan suçlara karşı toplumda gelişen "bi'sey olmaz" algısı bunun en önemli nedeni olarak düşünülebilir.

Sarı sitenin etkisi

Ev, araba ve her türlü tüketim ürününün satışının yapıldığı, çevrimiçi bir internet pazarı olan sahibinden.com'un verilerine göre İstanbul'un Kadıköy ilçesinde Emlak Endeksi Ağustos 2021'den Ağustos 2022'ye kadar yüzde 168.75 oranında yükseldi. Bu oran İstanbul'un en yoksul ilçelerinden biri olan Sultanbeyli'de ise yüzde 232.97 oldu. Kadıköy'de 1+1 satılık ev fiyatları 1,5 milyondan; Sultanbeyli'de 700 binden başlıyor. Dolayısıyla ev satın almak toplumun emekçi kesimleri açısından imkânsız görünüyor. Yine aynı sitede Kadıköy'deki kiralık ilanlarına baktığımızda 2+1 bir dairenin 7.500 TL'den başladığını görebilirsiniz. En fazla beş yıllık, yeni ve depreme dayanıklı bir dairenin ortalama kirası ise 20 bin TL. Ücretlerin düşüklüğü nedeniyle ülkenin en eğitilmiş ve görece yüksek gelirli doktor, mühendis gibi meslek gruplarının bile karşılayabilmesi mümkün değil.

Sultanbeyli'de ise 4.500 TL'nin altında oturulabilir bir ev bulmak

pek mümkün görünmüyor. Yine en fazla beş yıllık yeni ve ayrıca kiralık evleri ucuzdan pahalıya doğru sıraladığınızda ilk olarak karşınıza “kiralık oda” ilanları çıkıyor. Asgari ücretin 5.500 TL olduğu ve Türkiye’de bu ücretin neredeyse norm hâline geldiği düşünülüyorsa barınmanın neden bir kriz olarak değerlendirildiği daha iyi anlaşılıyor.

Bu arada sahibinden.com’a Temmuz ayında Rekabet Kurulu tarafından araç ve ev fiyatlarında manipülasyon yaptığı ve fiyatları yükselttiği gerekçesiyle 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 6. maddesinin ihlali (Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması) kapsamında soruşturma açılmasına karar verildi.⁵ Soruşturma sürüyor, fakat fiyatlar da yükselmeye devam ediyor. “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” düsturıyla işleyen serbest piyasaya karşı devletin müdahaleci ve düzenleyici hamlelerde bulunması çok önemli elbette. An-

5 Rekabet Kurumu, “Sahibinden Bilgi Teknolojileri Paz. ve Tic. A.Ş. hakkında soruşturma açıldı. (27.7.2022)” <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Guncel/sahibinden-bilgi-tek-nolojileri-paz-ve-ti-703b16cbc-20ced11a22400505685ee05>

cak kapitale dokunmadan alınan önlemlerin bir etkisinin olmadığı ve olmayacağı açıktır. Kiralar ve ev fiyatları üzerinde kontrolün sağlanabilmesi için evlerin yatırım aracı olmaktan çıkarılması, bunun için de özel mülkiyete ilişkin sınırlamaların getirilmesi gerekir.

Burada ek olarak yabancılara yapılan konut satışlarının barınma sorununa etkileri tartışılabilir. Ancak TÜİK verilerine göre 2022 yılının ilk sekiz ayında yani Ocak-Ağustos ayları arasında 44 bin 595 konut yabancılara satıldı.⁶ Türkiye’nin yıllık 800 bin konut ihtiyacı olduğunu göz önüne alırsak yabancılara yapılan konut satışının yüzde 10’un altında olması, etkisinin de düşük olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan yabancılara konut satışı daha çok alt limiti 400 bin dolar değerinde olması gereken gayrimenkul satın alarak vatandaşlık elde edilmesi meselesi üzerinden tartışılmaktadır.

Öğrenciler barınamıyor

Barınma, yalnızca çalışanların sorunu değil. Pandemi nedeniyle

6 TÜİK, Konut Satış İstatistikleri, Ağustos 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Agustos-2022-45680>

evde geçen ve eğitimin uzaktan sürdürüldüğü yaklaşık iki yılın ardından öğrencilerin barınma sorunu da gündem olmaya devam ediyor. Üniversite sınavında barajın kaldırılmasıyla birlikte üniversitelerin kapıları kontrolsüzce milyonlarca öğrenciye açıldı. Bu öğrencilerin mezun olduktan sonra nasıl istihdam edilecekleri meselesi bir tarafa, hâlihazırda temel ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı konusunda alınan yeterli bir önlem yok.

Ağustos ayında Gençlik ve Spor Bakanı Mehmet Kasapoğlu Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtla-

rın kapasitesinin 800 bini geçtiğini duyurdu.⁷ Ancak öğrenci sayısının 8 milyon 300 bin civarında olduğu düşünülürse öğrenci sayısının yüzde 10’unun barınmasına imkân veren kapasitenin yetersiz olduğu açıktır. Dolayısıyla bu sorun, okulların açılmasıyla birlikte öğrencilerin mobilize olması durumunda mevcut koşulların yetersizliği nedeniyle tamamının barındırılması mümkün olmadığından

7 CNNTürk, “Üniversitelerde yurt tartışması! Bakan Kasapoğlu’ndan açıklama... 2022-2023 yurt başvuruları başladı” https://www.youtube.com/watch?v=_k_vzp-0yKU

Bursa Orhangazi KYK Yurdu öğrencilerinin, nitelsiz barınma koşullarına karşı eylemi, 5 Ekim 2022

daha görünür hâle gelmiştir. Eylül 2021’de ortaya çıkan Barınamıyoruz Hareketi’nin özellikle öğrenci yurtlarının niteliksizliğine vurgu yapan fotoğraf ve video paylaşımları da bu sorunun derinliğini kanıtlar niteliktedir.⁸

Sosyal Konut Hamlesi

Artan kira ve ev fiyatları karşısında hükûmet 81 ilde 362 milyar yatırım ile 250 bin sosyal konut yapacağını Eylül ayında duyurdu.⁹ 25 Ekim itibarıyla 17 şehirde 5 bin konutun temelini atılacağı açıklandı. Başvuru kriteri olarak aylık hane halkı gelirin İstanbul’da en fazla 18 bin, yurt genelinde ise 16 bin olarak belirlendiği ve başvuru ücretinin 500 TL olduğu projeye 8 milyon başvuru yapıldı, geçerli başvuru sayısı 5 milyon 135 bin 324. Ancak sadece 250 bin kişi faydalanabilecek. Buna ek olarak, TOKİ tarafından aylık ödemelerin hane gelirin yüzde 30’unu aşmayacağı ve 240 aya kadar vadeli olacağı belirtildi.

⁸ Barınamıyoruz Hareketi, <https://twitter.com/barınamayanlar>

⁹ Toplu Konut İdaresi Başkanlığı TOKİ, 250 Bin Sosyal Konut Projesi, Başvuru Bilgilendirme Formu <https://www.toki.gov.tr/sosyal-konut.html>

Cumhuriyet tarihinin en büyük sosyal konut projesi olarak duyurulan bu hamle kendine ait bir evi olmayan emekçiler açısından ilk bakışta anlamlı görünüyor. Ancak birkaç noktadan problemliliğini de söylemek gerekiyor. Öncelikle ödemelerle ilgili detaylar düşündürücü, çünkü “Hak sahiplerinin konutlarına ait kalan borç bakiyesi ve aylık taksitler her yılın Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez, bir önceki 6 aylık dönemdeki Memur Maaş Artış Oranı dikkate alınarak idarece tespit edilen oranda artırılabacaktır” denildi. Enflasyonun artmaya devam ettiği düşünülürse altı ayda bir hem taksitler, hem de kalan borç artacaktır. Doğruluk Payı’nın hesaplamasına göre ise yıllık enflasyon yüzde 10 olsa bile 240 ay sonunda ödenecek olan toplam borç 1,9 milyon TL oluyor, enflasyonun yüzde 20 olduğu bir senaryoda ise bu borç 6,9 milyon TL.¹⁰ Sonuç olarak, bu projenin ihtiyacı karşılamaktan ve barınma sorununu çözmekten uzak olduğu anlaşıyor.

¹⁰ Koray Kaplıca, Ceren Satıl, Denizcan Sarı (2022), TOKİ Sosyal Konut Projesi’nde Ödeme Şartları Neler?, Doğruluk Payı, https://www.dogrulukpayi.com/bulten/toki-sosyal-konut-projesi-n-de-odeme-sartlari-neler?gclid=Cj0K-CQjw-fmZBhDtARIsAH6H8qij-0x17sin-vEoQJlgqLA7Fyne4x58Mj36pwWBnb-VZQNa-1JNpqusaAnx3EALw_wcB

Bir zincirin halkası

Yoksulluğun gölgesindeki barınma sorunu Marmara bölgesinde yaşayan yüzbinlerce insan için daha derin bir anlam taşımaktadır. Marmara bölgesini etkileyecek olan olası bir depremde, İstanbul’da yaklaşık 194 bin binanın orta ve üstü hasar alacağı beklenmektedir.¹¹ Bu nedenle barınma meselesi, Marmara bölgesinde ve özellikle nüfus yoğunluğu sebebiyle İstanbul’da yaşayanlar açısından aynı zamanda bir can güvenliği meselesine dönüşmüş durumdadır. Depreme dayanıksız binaların kentsel dönüşümü acil olarak çözülmesi gereken bir sorunken rant odaklı anlayışın vicdansızlığında sürüncemede kaldı. Şimdi ise, dezavantajların sürekli olarak avantaja dönüştürüldüğü ve propaganda aracı olarak kullanıldığı, toplumculuktan uzak bir anlayışa sahip iktidar tarafından seçim yatırımına döndürülen barınma sorunu, milyonlarca insanı

¹¹ İBB, Deprem Risk Yönetimi ve Kentsel İyileştirme Dairesi Başkanlığı, Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü ve Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, Deprem Mühendisliği Ana Bilim Dalı (2019), İstanbul İli Olası Deprem Kayıp Tahminlerinin Güncellenmesi Projesi. https://8luvo-mezzzsk.merlincdn.net/wp-content/uploads/2020/02/DEZIM_KANDILLI_DEPREM-HASAR-TAHMIN_RAPORU.pdf

ilgilendiren temel bir insan hakları sorunu olarak ele alınmadan çözülemez. Ancak yine, bu sorunun çözümünü her koyunun kendi bacağından asıldığı bir sistemin dışlarından beklemek boşa umut etmek olur. Barınma sorunu, neo-liberal politikalarla birlikte ortaya çıkan sosyal sorunlar zincirinin bir halkasıdır. Devletin ‘80’li yıllardan bu yana özelleştirmelerle birlikte ekonomi alanından çekilmesiyle işsizliğin ve yoksulluğun artması, emeğin parçalanması ve ucuzlaşması, uzun vadede sorun yaratan sosyal politikalar uygulanması gibi süreçlerin bir parçasıdır. Dolaşısıyla köklü dönüşüm yaratabilecek büyük çaplı sosyal politikalarla ihtiyaç vardır. Toplumsal baskı yaratmak, bir nefeslik rahatlama sağlayacak politikalar için devleti harekete geçirebilir. Daha fazlası içinse siyasi bir güç yaratacak toplum örgütlenmesi gerekli. Aksi hâlde diğer sorunlar gibi barınma sorunu da derinleşecektir.

EDEBİYATLA İLERLEMEK

SÖYLEŞİ:
BELGİN KIRIK

Edebiyat, toplumsal kriz günlerinde halkın en yakın dostu olmuştur.

Romanlar, şiirler, hikâyeler sevinçlerimizi, acılarımızı, özlemlerimizi dile getirirken ortak duygular etrafında birleşmemizin ortamını da yaratır. Daha da ilerisi, yeni bir dünyanın izlerini sezeriz edebiyatla. Ekmek, gül ve hürriyet günlerinin hayali belirir.

Edebiyat dünyasından iki yazarı sayfalarımıza konuk ediyoruz. Egemen toplumsal dayatmaları edebiyatla ve edebiyatta aşan iki dostumuz Ayşe Övür ve Bahar Yaka ile, kadının edebiyattaki, edebiyatın toplumdaki yeri üzerine söyleştik.

Söyleşimiz için bize kapılarını açan Semerkant Kitabevine teşekkür ediyoruz.

Kadının toplumda özgür, eşit bir birey olarak yerini alma mücadelesi sürüyor.

Siz de bu koşullarda yazarlık yolculuğuna çıkan bir edebiyatçı olarak, kadın olmanın öyküleriniz/romanlarınız/eserleriniz üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Ayşe Övür:

Bu soruya farklı açılardan yanıt verebilirim. Edebiyat dünyasına henüz birkaç yıl önce adım atmış bir romancı olarak itiraf etmeliyim ki hiç tahmin etmediğim güçlü bir kadın dayanışması ile karşılaştım. Bu durum bana umut ve kuvvet verdi. Öte yandan şunu da itiraf etmeliyim ki bazı erkek yazarların, kadınları küçümseme ve sistem dışına atma çabalarına şahit oldum ve hayret ettim. Doğrusu bu beklediğim bir durum değildi.

Kadınları güçlü şekilde birleştiren konulardan biri de yıllardır erkek egemen sanat dünyasında kendilerine yer açarken karşılaştıkları sorunlar olmalı diye düşünüyorum. Sonunda çareyi güçlerini birleştirmek ve kız kardeşlik duygusuyla hareket etmekte bulmuşlar ki bu çok değerli ve saygın bir duruş.

Kadının toplumda, vicdanı taşıyan ve geleceğe ileten kişi olduğunu düşünüyorum. Yazdığım romanlarda hep dışarıya karşı güçlü duran erkek kahramanların içlerindeki yaraları göstermeye çalıştım. Bir şekilde erkeklere de ayna tutmaya çalışıyorum. Sanırım bir kadın olarak bunu, karşı cinsim olan erkeklere ışık tutmadan, onları eksik yönleriyle barıştırmadan dengeli bir toplum yaratamayacağımızı düşündüğüm için yapıyorum. Ben bireysel ve toplumsal barışın dengeli ilişkiler ve vicdan sayesinde yaşatılabilineceğini düşünüyorum. Çünkü vicdan duygusu herkeste vardır ve zihnimiz her ne kadar üzerini kapatmaya çalışsa da bir şekilde kendisini belli eder. Şunu da eklemek istiyorum, ötekini yok saymak karşı olarak gördüğümüz tarafı daha da güçlendirir ve zalimleştirir. Bu nedenle erkeklerin ve kadınların zayıf yönlerini onlara göstermek de edebiyatın işidir.

Bahar Yaka:

Bu toplumda kadın olmanın bıraktığınız sanatı, günlük yaşama bile o kadar olumsuz ve insanı aşağı çeken etkisi var ki... Sanatçı duyarlılığı ile bu negatif enerjiyi paratoner gibi kendine çekmek de cabası... İstediklerimiz hayatı yaşayalım, istediklerimiz kadar bilinçli ve farkında yaşam alanları oluşturalım, bu dünyanın kadınla olan derdi, ne yapıp eder girer, oturur gündeminize ve siz günlerce etkisinden çıkamazsınız. Doğal olarak da bu önce hücrelerinize sirayet eder, sonra ruhunuza işler. Tepkiniz de ya dilinizden dökülür iğne iğne ya kaleminizden kan kırmızı mürekkeple...

Toplumsal krize sürüklenen Türkiye aynı zamanda bugünleri büyük bir atılımla/sıçramayla atlatma olanaklarını da barındırıyor. Her kriz aynı zamanda toplumsal ilerleme, kalkınma, özgürlük, eşitlik, kardeşlik çağrılarını da öne çıkartır. Bu anlamda sizce edebiyatçıların toplumsal ilerlemeye nasıl bir katkısı olabilir?

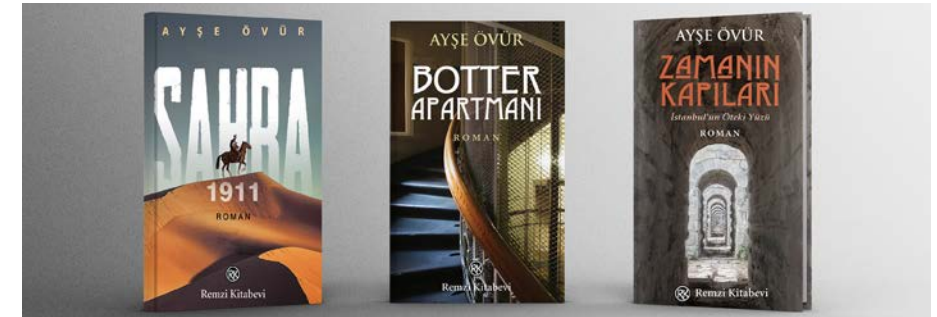
Bahar Yaka:

İlk cümlenize yürekten katılmayı istiyorum. Bizim katkımıza gelince, şunu söyleyebilirim «Yazarak! İnadına yazarak!» Bu ülkede kadına yapılan hiçbir fiziksel ve psikolojik şiddet unutulmayana kadar, bundan sonra yapılması planlananlara engel olunana kadar, cinsiyetçi ayrımı konuşmadığımız, insanın insan olarak değer gördüğü günler gelene kadar yazarak...

Ayşe Övür:

Toplumsal kavramların hepsi sanatın yapı taşlarındandır. Edebiyatın tarihin akışına göre evrilen pek çok farklı yüzü var. Günümüzde bunlardan biri insan vicdanının, duygusunun ve içtenliğinin en

önemli göstergesi olmasıdır. Edebiyatın bir diğer anlamı ise toplumların adalet ve barış arayışını ifade etmesidir. Toplumsal ilerleme ve refah bence, adil bir hukuk sistemi ve dengeli bir ekonomik paylaşım ile olanaklı olur. İşte edebiyat ve sanat burada devreye giriyor. Hukuk, ekonomik denge ve barış toplumun kolektif vicdanı ile kurulabilir. Yaşadığı sistemin kültürel kodlarının da ve zaaflarının da farkında olan en önemli toplum kurucuları yazarlar ve sanatçılardır. Bu farkındalıkla kaos ortamlarında bireyin arayışını doğru tarafa yönlendirecek güce sahiptirler. Umudun ve vicdanın yönü daima ilerlemenin ve akılcı toplumsal dönüşümün de olduğu yöndür.

TARİHTEN BİR BELGE

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin 1975 yılında Uluslararası İzmir Fuarına katılımı ile ilgili belgeyi okurlarımıza sunuyoruz.

SSCB'nin "fuar pavilyonunda", yani "fuar standı"nda sergilenen çeşitli teknolojik ürünler gözümüzün önüne geliyor ilkin. Aynı zamanda, SSCB ile Türkiye Cumhuriyeti halkları arasındaki ticari ve iktisadi ilişkilerin gelişmesi kadar dostluğun perçinlenmesine de ne kadar önem verildiğine tanık oluyoruz.

Ekim Devriminin 105. yılında halklar arasındaki dostluk ve dayanışma için...

SOVYET PAVİYONUNA HOŞ GELDİNİZ!

Sayın İzmirli ve Güzel İzmir'in muhterem konukları!

Türkiye Cumhuriyetinin yakın komşusu olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin iki yüz elli milyonu aşkın halkının yaşantısını yakından tanımak istiyorsanız, pavilyonumuzu ziyaret ediniz. Pavilyonumuz Sovyet insanların 1917 Büyük Sosyalist Ekim Devriminden kısa bir süre sonra siyasal, iktisadî, bilimsel ve kültürel alanlarda elde ettikleri başarıları sizlere anlatacaktır.

Sayın misafirlerimiz, bir zamanlar geri kalmış bu tarım ülkesinin Sovyet egemenlik yıllarında, Yuri Gagarin'e evrenin enginliğini ilk kez fethetmesine imkân veren; gelişmiş tarım, bilim ve tekniğe sahip, dünyanın en ileri sanayi devletlerinden biri hâline nasıl dönüştüğünü bizzat göreceksiniz.

* * *

SSCB, Enternasyonal İzmir Fuarı'na defalarca katılmıştır. Türk sanayici ve uzmanları, Sovyet sanayiinde ve tarımında kullanılmakta olan yeni makineleri ve teçhizatı, bilim ve tekniğin son başarıları olan yeni araç ve gereçleri İzmir Fuarı'nda bizzat göreceklersiniz.

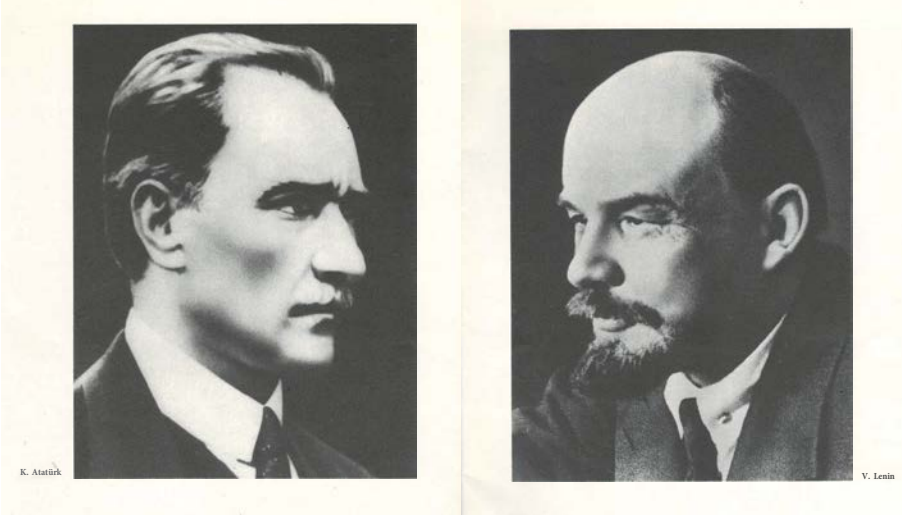
Sovyet pavilyonunda teşhir edilen nümuneler arasında maden

sanayiinde kullanılan teçhizat (bu teçhizat "Burla Biraderler" firması stoklarından temin edilebilir), dünyanın elli ülkesinde mükemmel şekilde çalışan ekskavatör maketleri, SSCB'nin yardımıyla İran ve Irak'ta inşa edilen silo depoları, SSCB mensucat sanayiinde elde edilen başarıları yansıtan AT P-160 tipi yeni dokuma tezgâhı dahil olmak üzere hafif sanayi için makine ve teçhizat, radyo, sinema ve fotoğraf makineleri, denizcilikte kullanılan türlü emniyet aletleri, balıkçılıkta kullanılan ve balık sürülerinin tesbitine yarayan sualtı aletleri ve birçok mallar dikkatleri çekecek niteliktedir.

Sayın ziyaretçiler, pavilyonumuzda teşhir edilen mal nümunelerini görmekle kalmayıp ihtiyaç duyacağınız malları satın almak üzere mukavele imzalayabilirsiniz. Bunun için pavilyonumuzda bulunan Sovyet firma temsilcilerine başvurmanız yeterlidir.

SSCB'nin Enternasyonal İzmir Fuarı'na katılmanın, eskisi gibi SSCB halkları ve Türkiye halkı arasındaki ticarî, iktisadî ilişkilerin gelişmesine, dostluğun perçinlenmesine yol açacağına eminiz.

Pavilyonumuz emrinizdedir!

ONLAR BİZE DOSTLUĞU VASIYET ETTİLER

Sayın konuklarımız, Uluslararası İzmir Fuarı'ndaki Sovyet Pavyonu'na girince, tanıdık iki portreyi göreceksiniz. Bunlar, devletlerimizin kurucuları olan yüce Lenin'in ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ünlü devlet adamı ve kumandanı Atatürk'ün portreleridir. Onların önderliği altında, ülkelerimiz şeref, özgürlük ve bağımsızlıklarını savundular. Onların atmış oldukları işbirliği temelleri zamanın deneyinden geçti.

Sovyet-Türk iyi komşuluğunun oluşumu ve takviyesi, iki komşu halkın emperyalist istilâcıların şiddetli hücumlarını kahramanca püskürttükleri zamana raslar. İki komşu arasındaki dostluğun kurulması Rusya'daki 1917 Büyük Ekim Devriminden sonra olmuştur.

Başında V. İ. Lenin'in bulunduğu Sovyet Hükûmeti, ilk faaliyet adımlarından itibaren Türkiye de dahil olmak üzere bir sıra Doğu ülkelerine Çarlık rejimi tarafından zorla kabul ettirilmiş olan eşit olmayan anlaşmaları iptal etti ve bütün uluslar arasında barış ve işbirliği politikasını ilân etti. Diplomasi dilimize ilk kez hak eşitliği, egemenlik, diğer halkların iç işlerine karışmama gibi kavramlar girdi. Bu kavramlar, "Barış Kararnamesi", "Rusya Halklarının Hakları Deklarasyonu", "Rusya ve Doğu'nun Bütün Müslümanlarına" çağrısı gibi V. İ. Lenin'in de şahsen hazırlıklarına katıldığı belgelerde hukukî temellere oturtuldular.

Sovyet devleti barışsever politikasını, Sovyetler Cumhuriyetini savaş yolu ile dize getirmeye çalışan emperyalist kuvvetlere karşı cesaretle yürütmüştür. Mustafa Kemal Paşa, ünlü söylevlerinden birinde, Sovyet Rusya'nın gerek kendi varlığını savunmak için, gerekse itilâf devletlerinin merhametsiz pençelerinden kendisini kurtarıp bize dostluk elini uzatmak ve milletimizle bir anlaşmaya varmak için pratik bir girişimde bulunduğunu söylemişti.

Büyük Ekim Devriminden sonra başlayan Sovyetler ülkesi ve Türkiye arasındaki yakınlaşma, zamanla daha da gelişti. Sovyet Hükûmeti, savaşan Türk halkına maddî ve manevî yardımda bulunmayı kendisine bir enternasyonalist borç biliyordu. V. İ. Lenin, RSFSC'nin Türkiye'deki ilk büyük elçisi Semyon Aralov'u Ankara'ya gönderirken kendisine şöyle demişti: "Fakir olduğumuz hâlde Türkiye'ye maddî yardımda bulunabiliriz. Bunu yapmak zorundayız. Türk halkı, tek başına olmadığını hissedecektir" dedi.

Bu yardımın bir başka belirtisi de, TBMM Hükûmetinin tanınması oldu. Nisan 1920'de Sovyet devletinin kurucusuna gönderilen, kendisine yardımda bulunmak ve diplomatik ilişkiler kurmak ri-

casını ihtiva eden Mustafa Kemal Atatürk'ün mektubuna cevaben RSFSC Dışişleri Halk Komiseri Georgi Çiçerin'in gönderdiği mesajda Sovyet Hükûmetinin, Türk halkının bağımsızlık ve egemenliği için kahramanca sürdürdüğü savaşı büyük dikkatle izlediği ve "Türkiye için çok ağır olan bu günlerde, Sovyet Hükûmetinin, Türk ve Rus halklarını birleştirecek olan dostluğun sağlam temelini atmakla bahtiyar olduğu" yazılıydı.

Atatürk'ün silâh arkadaşı Tevfik Rüştü Aras'ın da ifade ettiği üzere genç Türk devletinin uluslararası otoritesini yükselten ve yurt içinde memnuniyetle karşılanan iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasından sonra 16 Mart 1921'de RSFSC ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Moskova Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, Türk halkının egemen hakları, hürriyeti ve bağımsızlığını hukukî açıdan sağlamlaştırdı, iki komşu arasındaki ilişkilerin prensiplerini saptadı. Bu belge ile birlikte Sovyetler ülkesi tarafından yapılacak olan karşılıksız malî ve askerî yardım hakkında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre Türkiye'ye 10 milyon ruble tutarında altın, ayrıca silâh, cephane ve diğer askerî malzeme sevk edildi.

Ülkenin geniş çevrelerinin fikirlerini ifade eden “Yeni Gün” gazetesi, 1922 Ekim ayında şöyle yazıyordu: TBMM Hükûmeti sürdürdüğü bağımsızlık mücadelesinde Rusya’nın şahsında çok kudretli bir dost ve müttefiğe kavuştu ve buna güvenle dayanarak büyük başarılar elde etti.”

Türk yurtseverlerinin emperyalist istilâcılar karşısında kazandıkları zafer, Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına yol açtı. Bu da, Türkiye’de millî kurtuluş savaşı yıllarında olduğu gibi güney komşusuna yine yardım gösteren Sovyet ülkesinde hararetle karşılandı. Bu yardım, bu kez, iktisadî ve kültürel alanlarda yapıldı. Bu bakımdan Türk hükûmet heyetinin 1932 yılında Moskova’yı ziyaretinin önemi büyük oldu. Bu ziyaretin neticesinde Kayseri ve Nazilli’de kurulacak olan iki büyük mensucat fabrikası için Türkiye’ye uzun vâdeli Sovyet kredisinin verilmesi hususunda anlaşmaya varıldı. Türk iktisatçılarına göre de millî sanayi en gelişmiş kolunun temelini teşkil eden bu tesisler, halen de başarı ile işletilmektedir.

Sovyet-Türk iktisadî işbirliği, her zaman her iki taraf için sadece karşılıklı yararlar sağladı. Zaten her iki taraf, bu işbirliğini eşitlik ve karşılıklı fayda prensiplerine uygun olarak geliştirmeye çalışı-

yordu. Sovyetler ülkesi, her devletin iktisadî bağımsızlığının temeli olan ağır sanayii geliştirmek için Türk devletinin gayret gösterdiğini devamlı olarak gözönünde bulunduruyordu. SSCB işte bu nedenle Türkiye’de kurulacak olan Yakın ve Orta Doğu’nun en büyük cam fabrikasının inşaatına katıldı. İstanbul civarındaki Çayırova’da 1960 yıllarında inşa edilmiş olan bu tesis, aynı tip tesisler arasında en yüksek derecede makineleştirilmiş ve otomatikleştirilmiş bir tesistir. Bu fabrikanın faaliyete geçmesiyle Türkiye, bu çeşit mamullere olan ihtiyaçlarını tam olarak karşılama ve bu mamullerin mühim kısmını yurt dışına ihraç etme imkânını buldu.

İyi komşuluk münasebetlerinin örnekleri, Sovyetler Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki etraflı ilişkilerin, bunların tarihî gelişmesinin bütün aşamalarında her iki taraf için yararlı olduğunu ve olacağını gösteriyor. İki komşu halkın dostluğunun genişlemesi ve sağlamlaştırılması, onların millî çıkarlarına uygundur. İki devlet arasındaki dostça münasebetlerini korumayı ve daha da geliştirmeyi vasiyet eden devletlerimizin kurucuları V. İ. Lenin ve M. Kemal Atatürk, bunu bilgelikle önceden görüyorlardı. V. İ. Lenin, Sovyet-Türk iyi komşuluğunun olu-

şumunu daima dikkatle izliyordu. O, Türk halkının sadık dostuydu. RSFSC’nin Türkiye büyükelçilerinden Semyon Aralov tarafından yazılan ve Türkçe’ye tercüme edilen “Sovyet Diplomatinin Anıları” kitabında Büyük Ekim Devriminin önderi ile yazar arasında yapılan bir söyleşiye yer veriliyor. Vladimir İlyiç Lenin şöyle diyordu: “Önemli olan halka saygıdır. Emperyalistlerin istilâcı, soyguncu politikasına karşılık uyguladığımız pürüzsüz çıkarsız bu ülkenin iç işlerine karışmamaya yönelik tutumumuzu izah ediniz... Dil öğrenin, basit insanlarla, toplum adamları ile görüşün, Çarın sefirleri gibi kendilerinizi emekçilerden bir kale duvarı ile ayırmayınız. Onlar sadrazamlarla, yüksek memurlarla ilişki kuruyorlardı. Bu bizim işimiz değildir. Biz halk ile dostluk kurmalıyız.”

Türk halkı ile dostluk kurmaya çalışan Sovyet Hükûmeti Başkanı, RSFSC ile Türkiye arasındaki görüşmelerin başarıyla sonuçlanması ve 16 Mart 1921 Moskova Dostluk ve Kardeşlik Anlaşmasının imzalanması için pek çok şey yaptı. Kendisi, bu tarihî görüşmelerle şahsen ilgileniyordu. Lenin, son gününe kadar Sovyet insanlarını Türk milleti de dahil olmak üzere

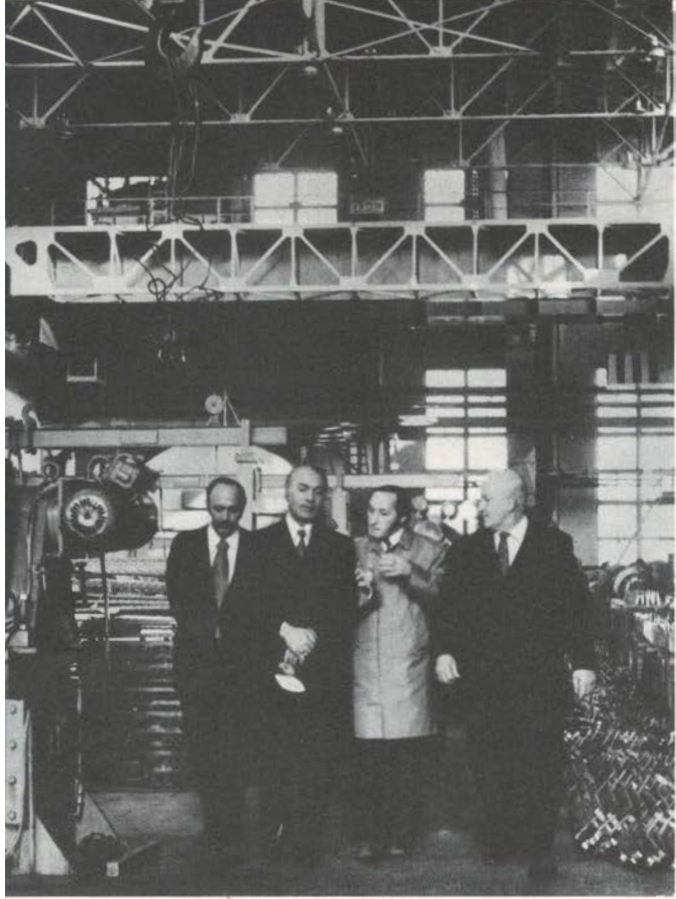
bütün diğer halklarla dostça ilişki kurmaya çağırıyordu.

Mustafa Kemal Atatürk de kendi halkına hitaben Sovyetler ülkesi ile dostluğu kuvvetlendirmek için kendi halkına çağrıda bulunuyordu. Atatürk şöyle diyordu: “Rusya, Türkiye’ye hem manevî, hem de maddî yardımda bulundu. Milletimizin bunu unutmaması, büyük bir suç olurdu.” Eylül 1922’de Semyon Aralov ile konuşan Mustafa Kemal Atatürk: “Biz Rusya ile dostuz. Rusya, bütün diğer ülkelerden önce bizi tanıdı ve bize saygı gösterdi. Bu şartlar altında Rusya, bugün, yarın ve her zaman Türkiye’nin dostluğundan emin olabilir” dedi.

O zamandan bu yana dünyada birçok değişiklikler yer aldı. Yalnız bir faktör hiç değişmemiştir: bu da, sağlam temelleri devletlerimizin kurucuları tarafından atılmış olan SSCB ve Türkiye arasındaki dostluk ve iyi komşuluğun gelişmesi ve takviyesinin zorunluğudur. 15 yılı aşkın bir süre içinde Sovyet Türk münasebetleri sürekli biçimde güçlenmektedir. Her iki taraf buna içtenlikle gayret göstermektedir. İyi komşuluğun gelişmesinde Sovyet ve Türk devlet adamları arasındaki temas ve görüşmeler önemli bir rol oynamaktadır.

APN Ajansı yayımevi, Moskova, 1975

Türk parlamenterleri
S.M.Kirov adlı
Leningrad
"Elektrosila"
birliğinin
bir atölyesinde.

Moskova
Devlet Üniversitesi
rektör vekili
Vladimir Troşin
Türk parlamento
heyeti ile görüşüyor.

KDV DAHİL
30 TL.

